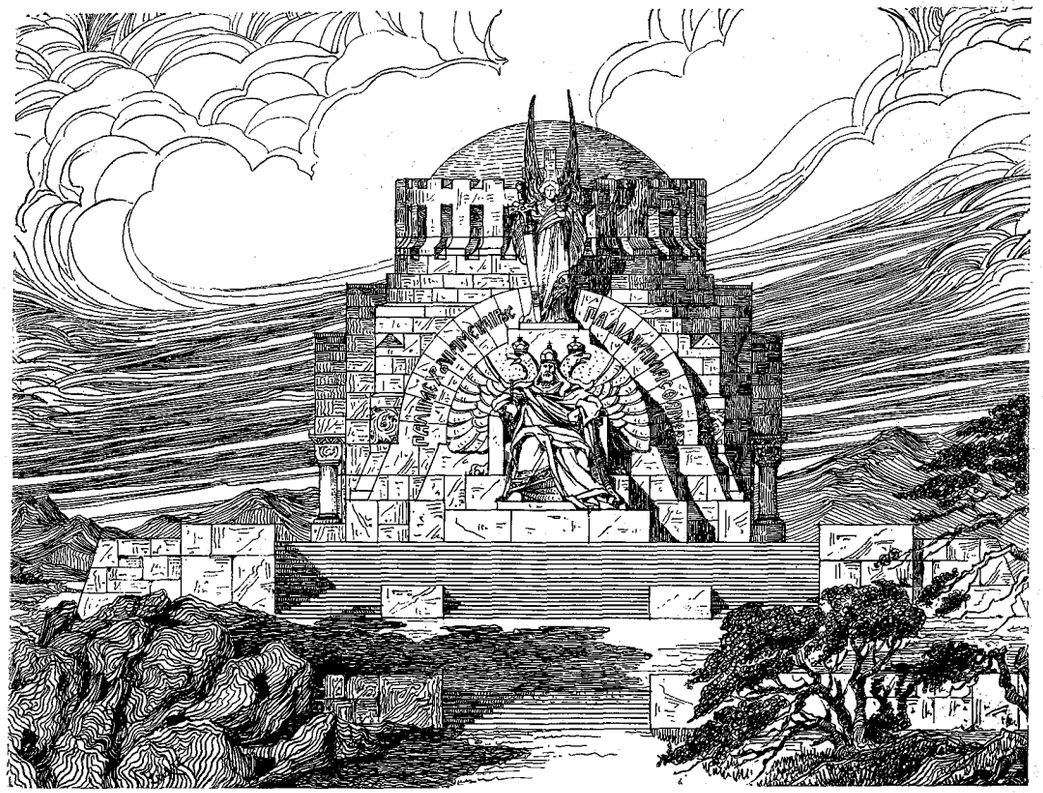

ΗΡΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

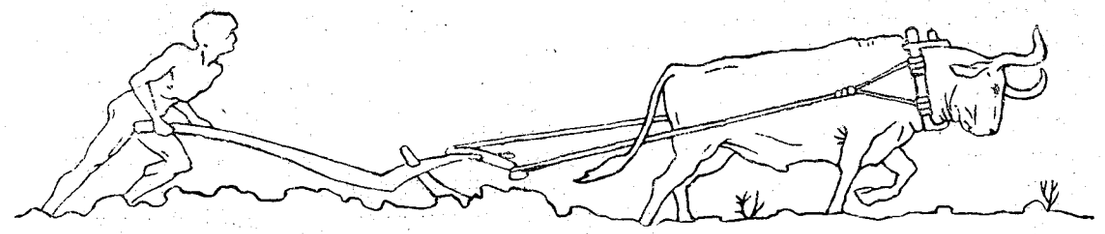

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ 1ο 15
ΜΑΪΟΥ 1910

ΑΠΟ ΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ ΕΜΕΡΣΟΝ — ΟΙΚΙΑΚΗ ΖΩΗ

Πόσον τέλεια ἐπρονόησεν ἡ Φύσις διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, εὔκολα ὑποπίπτει εἰς τὴν παρατήρησίν μας. Ἡ προβλεπτικότης ποὺ σκέπει τὸν σπόρον τοῦ δένδρου μὲ ξηρὸ φλοῦδι, ἡ αὐτὴ προητοίμασε διὰ τὸ ἀνθρώπινον φυτὸν τὸ στῆθος τῆς μητρὸς καθὼς καὶ τοῦ πατρὸς τὸ σπίτι. Καὶ βλέπεις ἐκεῖ τὸ βρέφος ξαπλωμένον, νὰ σοῦ προκαλῇ μὲ κωμικὰ κινήματα τὴν συμπάθειαν, σὰν ἕνα πουλάκι μέσα εἰς τὴν φωλιάν του· ἡ μικρούτσικη καὶ ἱκετευτικὴ ἀδυναμία του ἔχει ὡς ἀντιστάθμισμα τὸ εὐτυχισμένον καὶ προστατευτικὸ μάτι τῆς μητρός, ποὺ εἶνε δι᾽ αὐτὸ ἕνα εἶδος ὑπερτάτης προνοίας.

Διὰ τοὺς γονεῖς ὁ μικρὸς φωνακλᾶς εἶνε οὐρανοκατέβατος, ἀνίκητος εἰς τὴν ἀδυναμίαν του, περισσότερον *χερόδυναμος* καὶ ἀπὸ τὸν μεγαλείτερον πολεμιστήν, καὶ ἀπὸ τὰ χειλάκια του στάζει εὐγλωττία γλυκύτερη καὶ ἀπὸ τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Τσάταμ καὶ τοῦ Περικλέους, εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας των. Τ᾽ ἀπροσποίητα παράπονά του, ὅταν βγάζῃ τὶς φωνές, ἤ, πιὸ συγκινητικώτερα, ὅταν μὲ τὸ θλιμμένο προσωπάκι του προσπαθῇ νὰ καταπνίξῃ τοὺς λυγμούς του, — δαμάζουν ὅλας τὰς καρδίας καὶ μᾶς κάμνουν νὰ ὑπακούωμεν προθύμως εἰς τὰς θελήσεις των. Ὁ μικρὸς τύραννος ἔχει τόσον ὀλίγας ἀπαιτήσεις, ποὺ καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ λογικὴ δὲν διστάζει νὰ σταθῇ μὲ τὸ μέρος του. Ἡ ἄγνοιά του ἔχει θέλγητρα περισσότερα παρὰ κάθε γνῶσις, καὶ τὰ μικρά του παραπτώματα μᾶς σαγηνεύουν περισσότερον παρὰ κάθε ἀρετή. Τὸ σῶμα του εἶνε, σὰν τὸ σῶμα τῶν ἀγγέλων, ὁλοζώντανο. «Ἡ παιδικὴ ἡλικία, λέγει ὁ Κόλριτζ, μᾶς δεικνύει τὴν ἑνότητα τοῦ σώματος καὶ πνεύματος· τὸ σῶμα εἶνε ὅλον ψυχή». Ὅλην τὴν ἡμέραν, εἰς τὰ διαλείμματα μεταξὺ τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων ὕπνων του, τρέχει ἄνω κάτω σὰν τὸ περιστέρι, ἀναβράζει καὶ σπινθηροβολεῖ καὶ παίρνει κἄποτε ἕνα σοβαρὸν ἦθος, καὶ ὅταν πεινᾷ, δὲν ἀργεῖ ὁ μικρὸς φαρισαῖος νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν ἠχηρὰν σάλπιγγά του. Τὸ βράδυ εἰς τὸ φῶς τῆς λυχνίας διασκεδάζει μὲ τὰς σκιὰς ἐπάνω εἰς τὸν τοῖχον, καὶ εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μὲ τὰ ζωηρὰ καὶ φαντακτερὰ χρώματα. Ὅταν πάλιν βρεθῇ ἔξω, — πτοεῖται ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων καὶ μένει ἄφωνος. Ἀλλὰ μετ᾽ ὀλίγον ἀρχίζει νὰ μεταχειρίζεται τὰ δάκτυλά του, προσπαθεῖ νὰ δείξῃ τὴν δύναμίν του καὶ βαθμηδὸν μανθάνει ἐκεῖνα ποὺ τὸν διδάσκει τὸ γένος του.

Κατ᾽ ἀρχὰς τὰ ἰδιώματα τοῦ γένους του προδίδονται μὲ ἄκακον τρόπον εἰς ἀρχιτεκτονικὰς κλίσεις. Μὲ ξύλα καὶ μὲ μακαράδες καὶ μὲ παιγνιόχαρτα καὶ μὲ κόκκαλα τοῦ δόμινου προσπαθεῖ ν᾽ ἀνεγείρῃ τὴν πυραμίδα του μὲ ὕφος σοβαρὸν σὰν ἄλλος Παλλάδιος. Μὲ τ᾽ ἀκουστικά του πάλιν ἐργαλεῖα, ποὺ συνίστανται ἀπὸ κρόταλα καὶ συρίκτρας, ἐρευνᾷ τοὺς νόμους τῆς ἀκουστικῆς καὶ τοῦ ἤχου. Ἀλλὰ τὰ παιδία τῶν ἡμερῶν μας, κατὰ προτίμησιν προσπαθοῦν πάντοτε νὰ εὕρουν ἓν νέον καὶ ταχύτερον μέσον μετακομίσεως. Δὲν ἐμπιστεύονται πλέον εἰς μόνην τὴν ἱκανότητα τῶν μικρῶν σκελῶν των καὶ προτιμοῦν πάντοτε νὰ καβαλλικεύουν τὴν ῥάχιν καὶ τοὺς ὤμους παντὸς ἐμψύχου. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ σθένος ν᾽ ἀντιστῇ εἰς τὸν μικρὸν μάγον — οὔτε ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς ἡλικίας, οὔτε ἡ ἐπίσημος σοβαρότης τοῦ χαρακτῆρος· — θεῖοι καὶ θεῖαι καὶ πάπποι καὶ μάμμαι, ὅλοι γίνονται ὑποχείρια ὄργανα τοῦ χαριτωμένου δεσπότου· αὐτὸς δὲν συμμορφώνεται πρὸς κανένα, ἀλλ᾽ ὅλοι συμμορφώνονται μ᾽ ἐκεῖνον, ὅλοι ἀστειεύονται καὶ παίζουν καὶ χορατεύουν καὶ ξεκαρδίζονται μαζί του. Διότι μόνος αὐτὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ σφίγγῃ ὑπὸ τὰ σκέλη του τοὺς πλέον ἰσχυροὺς ὤμους καὶ νὰ τσουμαδῇ ἀλύπητα τὴν κόμην δαφνηστεφῶν κεφαλῶν.

«Ἡ παιδικὴ ἡλικία, λέγει ὁ Μίλτων, προδίδει τὸν ἄνδρα, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ἡ πρωΐα προδίδει τὴν ἡμέραν». Ἡ παιδικὴ ἡλικία διὰ κάθε ἄνθρωπον ἐνσαρκόνει τὰς πλέον ἀπομακρυσμένας ἀναμνήσεις τῆς μικρᾶς του ἡλικίας καὶ ἔτσι ἀναπληρόνει μίαν ἔλλειψιν τῆς ἀνατροφῆς μας, τοὐτέστι μᾶς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ ξαναζητήσωμεν πάλιν τὴν ἀνεπίγνωστον ἱστορίαν μας μὲ τόσην ἁβρότητα αἰσθητικήν, σὰν νὰ ἐπρόκειτο πραγματικῶς περὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων.

Γρήγορα, πολὺ γρήγορα διὰ τὴν πρεσβητικὴν περιέργειαν τῶν γονέων, ποὺ ἄγρυπνοι παρακολουθοῦν τὴν μαγικὴν χάριν τῶν βοστρύχων καὶ τῶν λακκίσκων τῶν παρειῶν καὶ τῶν ἀσυναρτήτων φράσεων, — μεγαλόνει ὁ μικρὸς φαφλατᾶς καὶ γίνεται νεανίας. Κάθε ἡμέραν καὶ νέα θαύματα παρουσιάζονται εἰς τὸν δρόμον του· τὸ πῦρ, τὸ φῶς, τὸ σκότος, ἡ σελήνη, τὰ ἄστρα, τὰ οἰκιακὰ σκεύη, τὸ ζωγραφιστὸ ξύλινο ἄλογο, οἱ ὑπηρέται ποὺ τὸν περιποιοῦνται καὶ τὸν θωπεύουν, τὰ πρόσωπα ποὺ ζητοῦν νὰ τοῦ πάρουν ἕνα φιλί, ὅλα, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, κινοῦν τὴν προσοχήν του καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του, ἀλλὰ ὁ μικρὸς ἀτίθασσος μὲ θέρμην καὶ μὲ χάριν τὰ ὑποδουλόνει, χωρὶς καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὸ ἠξεύρῃ· ἡ νέα γνῶσις παραλαμβάνεται μέσα εἰς τὴν ζωήν τοῦ *σήμερα* καὶ γίνεται καὶ αὐτὴ μέσον πρὸς αὔξησίν της. Τὸ ρόδον ποὺ ἀνθεῖ εἶνε νέον συμβάν, ὁ κῆπος ποὺ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀνθισμένα λουλούδια, ἀναπαριστάνει διὰ τὸν νέον Ἀδὰμ ψηλαφητὰ τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον· ἡ βροχή, ὁ πάγος, ἡ πάχνη ἀποτελοῦν ξεχωριστὰς ἐποχὰς εἰς τὴν ζωήν του χωρὶς ν᾽ ἀναφέρω τὸ πανηγύρι ἐκεῖνο τῆς πρώτης χιόνος, ποὺ ἔχει πρώτην φορὰν τὴν ἄδειαν ὁ μικρὸς ἀνθρωπάκος νὰ ἐξέλθῃ ἔξω.

Καὶ ἀργότερα εἰς τὴν ζωήν μας ποία τέχνη θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ζωγραφίσῃ ἢ νὰ χρυσώσῃ ἔτσι ὡραῖα ὁποιονδήποτε πρᾶγμα, καθὼς ἡ φύσις ἐστόλισε τὸ πρῶτον ἄθυρμα τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας; Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Πέτρου δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἐκείνην τὴν μαγείαν ποὺ εἶχαν δι᾽ ἡμᾶς τὰ κόκκινα καὶ χρυσωμένα καλύμματα τοῦ πρώτου εἰκονογραφημένου βιβλίου μας. Καὶ πόσον ἕως τὴν σήμερον ἀκόμη ἡ φαντασία μας εἶνε προσκολλημένη εἰς τὴν ζεστὴν λάμψιν τοῦ μικροτεχνήματος ἐκείνου! Καὶ σὰν τί ἀσχολίαι καὶ διασκεδάσεις κάμνουν εἰς τὸν μικρὸν παρατηρητὴν τοῦ κόσμου κάθε ἡμέραν πλέον εὐχάριστον καὶ βραχεῖαν! Ὁ δρόμος τοῦ φαίνεται μακρὸς καὶ αἰώνιος σὰν τὴν φύσιν, καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ τὸν διαβαίνουν, τοῦ ἐμπνέουν σέβας. Ἡ φαντασία του στολίζει ὅλα τὰ πράγματα μὲ κυριακάτικα φορέματα. Ὁ φόβος του κάμνει ῥομαντικὰς καὶ στοιχειωμένας ὅλας τὰς σκιερὰς γωνίας. Ἤκουσε νὰ ὁμιλοῦν γι᾽ ἄγρια ἄλογα καὶ γιὰ κακὰ παιδιά, καὶ μ᾽ εὐχάριστον αἴσθημα φρίκης περιμένει ὀπίσω ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ κήπου νὰ περάσουν τ᾽ ἄγρια ταῦτα ὄντα. Ἡ πρώτη ἐκδρομὴ εἰς τὴν ἐξοχήν, τὸ πρῶτον λουτρὸν εἰς τὸ τρεχάμενο νερό, τὸ πρῶτον παιγνίδι εἰς τὸν πάγκον ἢ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, τὰ βιβλία τοῦ σχολείου εἶνε ἄλλα τόσα κεφάλαια χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. «Τὰ παραμύθια τῆς Χαλιμᾶς», «Οἱ ἑπτὰ ἱππόται τῆς χριστιανωσύνης», «Ὁ Ροβινσὼν Κροῦζος» καὶ τόσα ἄλλα ποὺ ἀποτελοῦν ὅλην τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν τοῦ παιδικοῦ πνεύματος, εἶνε πηγαὶ ἀνεξάντλητοι ἰδεῶν καὶ συγκινήσεων, εἶνε ἱματιοθῆκαι ποὺ μὲ τὸν πλοῦτον των ἠμπορεῖ νὰ στολίσῃ ὅλον τὸν κόσμον! Καὶ ἐνῷ μὲ τὰς ὡραίας ἐκδηλώσεις τοῦ ἀναπτυσσομένου χαρακτῆρος του, ποὺ ἂν καὶ ἄτεχνοι, φαίνονται ὅμως ὅτι εἶνε τὸ ἀριστοτέχνημα τῆς σοφίας, ἀναζωπυρεῖ τὴν ἀγάπην ποὺ τὸν προστατεύει καὶ τὸν χειραγωγεῖ, ὁ μικρὸς τοῦ κόσμου παροδίτης ἐξακολουθεῖ τὸν δρόμον του μέσα εἰς τὴν φύσιν, ποὺ τὸν ἤρχισε μὲ τόσην φαιδρότητα. Καὶ ὅσον μεγαλόνει, ἄλλο τόσον ἀποβαίνει ἡ χαρὰ καὶ τὸ στόλισμα τοῦ σπιτιοῦ, τὸ ὁποῖον ἀντηχεῖ ἀπὸ τοὺς ἀλλαλαγμοὺς τῆς ἠχηρᾶς φωνῆς του.

Τὸ σπίτι καὶ ἡ οἰκογένεια εἶνε ἡ ἑστία τοῦ ἀνδρὸς καθὼς καὶ τοῦ παιδιοῦ. Ὅσα μᾶς συμβαίνουν ἐκεῖ μέσα, μᾶς ἐνδιαφέρουν περισσότερον καὶ μᾶς συγκινοῦν βαθύτερα, παρὰ ὅσα ἐπιζητοῦμεν εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Τὰ οἰκιακὰ συμβάντα βεβαίως πρὸ παντὸς ἄλλου ἐνδιαφέρουν ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Ἐκεῖνα ποὺ λέγομεν δημόσια συμβάντα, ἠμποροῦν νὰ εἶνε καὶ νὰ μὴν εἶνε ἰδικά μας. Ἐὰν ἕνας ἄνθρωπος θέλῃ νὰ μάθῃ τὴν πραγματικὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου, νὰ ἐννοήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, δὲν πρέπει νὰ ὑπάγῃ πρῶτον εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ εἰς τὸ δικαστήριον. Τὸ καθεαυτὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς γεγονότα ποὺ κεῖνται πολὺ περισσότερον σιμά μας. Ἐκεῖνα ποὺ κάμνομεν ἢ ὑποφέρομεν μέσα εἰς τὸ σπίτι μας, ἐκεῖνα ποὺ μᾶς διδάσκει ἡ ἀτομική μας ἱστορία ἀναλόγως μὲ τὴν σωματικήν μας καὶ πνευματικὴν ἰδιοφυΐαν, αὐτὰ εἶνε καὶ ποὺ ἔχουν δι᾽ ἡμᾶς τὸ βαθύτερον ἐνδιαφέρον. Ἡ πραγματικότης εἶνε ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν ποίησιν ἀρκεῖ μόνον νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν καθαρὰν πραγματικότητα. Καὶ πιστεύεις τάχα, ὅτι θὰ ἠμποροῦσε ποτὲ καὶ ἡ καλλιτέρα εὐγλωττία καὶ ὅλαι αἱ ῥομαντικαὶ ποιήσεις ν᾽ ἀποτρέψουν τὸ αὐτί σου ἀπὸ τὸν προφητικὸν ἀθίγγανον ποὺ θὰ ἦτον εἰς θέσιν χωρὶς περιστροφάς, νὰ σοῦ εἰπῇ κατὰ πρόσωπον τὰς πραγματικὰς τύχας τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ θὰ ἠμποροῦσε τὴν ἠθικήν σου κατάστασιν νὰ φέρῃ εἰς ἁρμονίαν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς σου, ποὺ θὰ εἶχε τὸ χάρισμα νὰ σοῦ ἐξηγήσῃ τὴν ἀτυχίαν σου, τὸν πυρετόν σου, τὰ χρέη σου, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν σου, τὰς συνηθείας τῆς σκέψεώς σου, τὴν καλαισθησίαν καὶ τὰς κλίσεις σου καὶ εἰς κάθε ἐξήγησιν νὰ μὴ σὲ χωρίζῃ ἀπὸ τὸ σύνολον, ἀλλὰ νὰ σὲ συνενώνῃ μὲ αὐτό; Μὴ δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὄχι εἰς τὴν Γερουσίαν, οὔτε εἰς τὸ δικαστήριον, οὔτε εἰς τὸ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον, ἀλλὰ εἰς τὴν ἑστίαν τὴν ἰδικήν μας πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ διαγνώσωμεν τὸν ἀληθινὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς βλέψεις τῆς ἐποχῆς μας; Τὰ πράγματα ταῦτα βεβαίως δυσκολώτερα ἐξιχνιάζονται. Εὐκολώτερα ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀπογραφὴν τῶν κατοίκων ἢ νὰ λογαριάσωμεν τὴν ἐπιφάνειαν μιᾶς χώρας· νὰ ἐπικρίνωμεν τὸ πολίτευμά της, τὰ βιβλία της καὶ τὴν τύχην της, παρὰ νὰ μεταβῶμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰς ἑστίας των καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των νὰ μάθωμεν τὸν χαρακτῆρα των καὶ τὴν ἐλπίδα των.

Ἐν τούτοις πάντοτε μὲ κάποιον δισταγμὸν μεταχειριζόμεθα τὸν καλλίτερον αὐτὸν τρόπον πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ μυστικοῦ. Καὶ ὑπὸ τὴν μίαν καὶ ὑπὸ τὴν ἄλλην μορφὴν πάλιν εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον καταλήγομεν. Καὶ ναὶ μὲν ἡ φυσιογνωμικὴ καὶ ἡ φρενολογία τῶν ἡμερῶν μας ἀπαιτεῖ μίαν ταχεῖαν καὶ μηχανικὴν μέθοδον, ἀλλὰ καὶ αἱ δύο στηρίζονται ἐπὶ βάσεων αἰωνίων. Ἡ ἁγνὴ καὶ καθαρὰ μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου βεβαίως δὲν βλέπεται εἰς τὰ ἰδιότροπα καὶ κατηφῆ αὐτὰ προσωπεῖα (προσωπεῖα ποὺ φέρομεν καὶ ποὺ συναντῶμεν), εἰς τὰ φουσκωμένα αὐτὰ καὶ ζαρωμένα σώματα μὲ φαλακρὰς κεφαλάς, μὲ ἄρρωστα μάτια, μὲ κομμένην ἀναπνοήν, μὲ χαλασμένην κ᾽ ἐπισφαλῆ ὑγείαν καὶ μὲ πρόωρον θάνατον. Ζῶμεν ὡς ἐρείπια ἐν μέσῳ ἐρειπίων. Τὰ μεγάλα γεγονότα εἶνε ἐγγύς. Λόγος καὶ αἴτιον ἐκείνου ποὺ εἶνε τὸ σῶμα, πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τῷ πνεύματι. Ἡ ἱστορία τῆς τύχης σου εἶνε γραμμένη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ζωήν σου.

Ἂς ἀφήσωμεν λοιπὸν τὴν δημοσιότητα τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐμβῶμεν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ σπιτιοῦ. Ἂς ἴδωμεν τί μᾶς λέγει τὸ δωμάτιον ποὺ καθήμεθα καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ τραπεζιοῦ καὶ ἐκεῖνο ποὺ δι᾽ αὐτὸ οἱ σύγχρονοί μας ἐξοδεύουν τὸ χρῆμα των. Ἐσὺ λέγεις ὅτι τὴν ἐποχὴν χαρακτηρίζει μία ηὐξημένη συνείδησις τῆς ψυχῆς. Ἂς κυττάξωμεν ἂν ὄχι μόνον εἰς τὴν περιφέρειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐσώτατον πυρῆνα τῆς ζωῆς ἡ συνείδησις αὐτὴ ἔδωκε τὴν τάξιν της εἰς τὰ ἄτομα. Ὑπακούει ἡ διαχείρισις τοῦ οἴκου εἰς μίαν ἰδέαν; Βλέπεις τὸν ἄνθρωπον — τὴν ἰδιαιτέραν του διάθεσιν, τὸ πνεῦμα του, τὰς ὁρμάς του — εἰς τὸν τρόπον ποὺ διαχειρίζεται τὰ τοῦ οἴκου του; Εἶνε αὐτὸς ὁ τρόπος διαφανής, φωτεινὸς πέρα καὶ πέρα; Εἰς τὴν οἰκιακήν του διαχείρισιν δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ τίποτε συγκεχυμένον καὶ τίποτε ποὺ νὰ προέρχεται μόνον ἀπὸ τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του πρέπει τὸ δαιμόνιον καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου νὰ φαίνεται τόσον καθαρά, ὥστε ὁ ὀφθαλμὸς ποὺ τὸν ἐγνώρισεν, εὐθὺς ν᾽ ἀναγινώσκῃ τὸν χαρακτῆρα του εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν του, εἰς τὰς γαίας του, εἰς ἐκεῖνα ποὺ στολίζουν τὴν ζωήν του καὶ εἰς καθεμίαν ἀπὸ τὰς δαπάνας του. Ἑνὸς ἀνθρώπου τὸ χρῆμα δὲν πρέπει ν᾽ ἀκολουθῇ τὴν διεύθυνσιν ποὺ ἔλαβε τὸ χρῆμα τοῦ γείτονός του, ἀλλὰ πρέπει νὰ τοῦ παριστᾷ ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπροτίμα νὰ κάμῃ μὲ αὐτό. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἕνα πρᾶγμα καὶ τὰ ἔξοδά μου ἄλλο πρᾶγμα. Τὰ ἔξοδά μου εἶμαι ἐγώ. Ἐὰν τὰ ἔξοδά μας καὶ ὁ χαρακτήρ μας εἶνε δύο διάφορα πράγματα, τὸ σφάλμα ἔγκειται εἰς τὴν κακίαν τῆς κοινωνίας μας.

Εἰς τὰ καταστήματα καὶ εἰς τὰ πρατήρια ἐρωτῶμεν τὴν τιμὴν πολλῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ὑπάρχουν μερικὰ ποὺ ὁ καθένας τ᾽ ἀγοράζει χωρὶς δισταγμόν, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται μόνον διὰ γραμματόσημα, εἰσιτήρια πλοίων ἢ ἁμαξῶν, ἐργαλεῖα διὰ τὴν ἐργασίαν του, βιβλία ποὺ χρειάζεται διὰ τὸ ἐπάγγελμά του κτλ. Καλλίτερα νὰ μὴν ἀγοράζῃ ποτὲ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ὅ,τι τοῦ χρειάζεται, ποτὲ νὰ μὴν ὑπογράφῃ μιμούμενος τὸ παράδειγμα ἄλλων, ποτὲ νὰ μὴν δίδῃ ἀκουσίως. Ἔτσι ὁ πεπαιδευμένος εἶνε κεφάλαιον διὰ φιλολογικοὺς σκοπούς. Ὅλον του τὸ χρῆμα τὸ ἐξοδεύει διὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Φαβρίκιον, τὸν Ἔρασμον καὶ τὸν Πετράρχην. Μὴ ζητῇς ἀπὸ αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ μὲ τὰς οἰκονομίας του νεαροὺς ἐμπόρους ὑφασμάτων καὶ ἀποικιακῶν εἰδῶν, νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ κατάστημά των ἢ νὰ λάβῃ μέρος εἰς ἑταιρίαν πρὸς ἀνέγερσιν ἐργοστασίου ἢ ἐγκατάστασιν ἰχθυοτροφείου. Καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα ἀπαιτεῖται νὰ γίνωνται, ὄχι ὅμως μὲ τὴν συνδρομὴν ἀνθρώπων ὡς αὐτός. Πῶς ἄλλως θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσῃ μέχρις ἡμῶν ἓν βιβλίον σὰν τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος χωρὶς τὰς πολυτίμους οἰκονομίας τῶν πεπαιδευμένων καὶ τὸν φαντασιώδη τρόπον ποὺ τὰς διαθέτουν;

Ἕνας ἄλλος πάλιν εἶνε μεγαλοφυΐα εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐφευρίσκει μηχανάς, εἶνε ναυπηγός, — κεφάλαιον δηλαδὴ τῆς ναυπηγικῆς — καὶ δὲν θὰ κατώρθωνε τίποτε, ἐὰν ἔχανε τὸν καιρόν του μὲ βιβλία καὶ μὲ ἄλογα. Ἄλλος πάλιν εἶνε γεωπόνος, γεωπονικὸν δηλαδὴ κεφάλαιον, καὶ ἄλλος χημικός, καὶ ὁ ἴδιος κανὼν ἔχει κῦρος δι᾽ ὅλους. Μὲ τὸ χρῆμα μας χρεωστοῦμεν νὰ μὴ προσποιούμεθα, ἀλλὰ νὰ τὸ ἐξοδεύωμεν μὲ ἁπλότητα καὶ μὲ εἰλικρίνειαν καὶ ν᾽ ἀγοράζωμεν ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἑλκύει εἰς σφαίρας ὑψηλοτέρας καὶ ὄχι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς σύρει εἰς στρώματα κατώτερα.

Ἐὰν θελήσωμεν ποτὲ νὰ ἐπιθεωρήσωμεν τὰς οἰκίας μας ὡς πρὸς τοῦτο, φοβοῦμαι ὅτι δὲν θὰ τὰς εὕρωμεν νὰ ἔχουν ἐνότητα καὶ νὰ ἐκφράζουν τὴν ἀρίστην σκέψιν. Τίποτε τὸ ὁμογενὲς

δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν οἰκιακὴν διαχείρισιν, εἰς τὸ ἐπάγγελμα, εἰς τὰς φιλίας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ σπίτι του ἔπρεπε νὰ μᾶς δεικνύῃ τὸ εἰλικρινές του φρόνημα, ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τὴν εὐεξίαν του, ὅταν ἀναπαύεται μεταξὺ τῶν οἰκείων του καὶ λησμονῇ πᾶσαν προσποίησιν, πᾶσαν μίμησιν τῆς διαγωγῆς τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα πᾶσαν ἔντασιν τῆς θελήσεως. Εἰς τὸ σπίτι του φέρει ἀπὸ σκεύη καὶ στολίσματα πᾶν ὅ,τι ἀπὸ ἐτῶν τοῦ ἐφαίνετο ὡραῖον καὶ ἐπιθυμητόν, καὶ ὁ χαρακτήρ του θὰ προδοθῇ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἀλλὰ ποία ἰδέα ἐπικρατεῖ εἰς τὰς οἰκίας μας; Πρῶτα-πρῶτα ἡ χρησιμότης καὶ ὕστερον ἡ ἀναπαυτικότης καὶ ἡ ἀπόλαυσις. Ἀφαίρεσε ὅλας τὰς στέγας κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως καὶ σπανίως θὰ εὕρῃς τὸν ναὸν ἑνὸς Θεοῦ ἀνωτέρου ἀπὸ μίαν σώφρονα φειδώ. Ἡ πρόοδος τῆς οἰκιακῆς ζωῆς ἔγκειται εἰς τὴν καθαριότητα, εἰς τὸν ἀερισμόν, εἰς τὴν ὑγιεινήν, εἰς τὴν εὐπρέπειαν, εἰς ἀναρίθμητα μέσα καὶ τεχνάσματα τῆς ἀνέσεως, δηλαδὴ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν εἰς κάθε σπίτι τῶν ἡνωμένων προϊόντων ὅλων τῶν ζωῶν τῆς γῆς. Τὸ σιγύρισμα τῶν σπιτιῶν μας ἀποβλέπει εἰς ταπεινὰ ὠφελήματα. Τὰ σπίτια τῶν πλουσίων εἶνε ζαχαροπλαστεῖα, ὅπου σοῦ προσφέρονται ζαχαρωτὰ καὶ κρασί, τὰ σπίτια τῶν πτωχῶν εἶνε ἀπομιμήσεις ἐκείνων, ὅσον τὸ ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις τῶν κυρίων των. Οἰκιακὴ διαχείρισις ποὺ τοιοῦτον σκοπὸν ἐπιδιώκει, δὲν εἶνε τι ὡραῖον· δὲν εὐφραίνει καὶ δὲν ὑψόνει οὔτε τὸν ἄνδρα, οὔτε τὴν γυναῖκα, οὔτε τὸ παιδί. Δὲν εὐχαριστεῖ τὸν ξενίζοντα οὔτε τὸν ξενιζόμενον, ἀλλὰ πιέζει τὰς γυναῖκας ὡς ἐφιάλτης. Ἐὰν ἡ οἰκιακὴ διαχείρισις ἀποβλέπῃ εἰς τὴν οἰκονομίαν, ἀπαιτεῖ πολὺν κόπον καὶ ἐργασίαν καὶ δὲν παρέχει καμίαν ἀπόλαυσιν· νὰ διαχειρίζεται δὲ κανεὶς πάλιν τὰ τῆς οἰκίας του χάριν μόνον ἐπιδείξεως, εἶνε ἀδύνατον δι' ὅλας σχεδὸν τὰς γυναῖκας, καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν ὀλίγων ποὺ τὸ κατορθόνουν ἐξαγοράζεται μὲ πολλὰς θυσίας.

Ἡ ὄψις τοῦ ζητήματος τούτου, θεωρουμένη ἐκ τοῦ πλησίον, εἶνε ἀπειλητική. Ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωμεν ὅλην τὴν δύναμιν μιᾶς ἰδέας, διὰ νὰ σηκώσωμεν αὐτὸ τὸ βάρος, ἐπειδὴ τὸ πλῆθος ὅλων τῶν πραγμάτων ποὺ αὐξάνει καθημερινῶς καὶ ποὺ ἔχομεν αὐτῶν ἀνάγκην διὰ τὴν εὐκολίαν μας, εἶνε παραίτιον συγχύσεως καὶ μάλιστα εἰς τὰ βορειότερα κλίματα. Καὶ ἡ πλέον σύντομος ἀναγραφὴ τῶν ἀναγκῶν μας εἰς τὸ δριμὺ αὐτὸ κλῖμα προκαλεῖ τὴν φρίκην μὲ τὸ ποσὸν τῶν δυσαποκτήτων ἀντικειμένων. Ἐὰν δὲ ἀποβλέψωμεν εἰς τὰς πολλὰς λεπτομερείας, θὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι εἶνε ἀδύνατος μία πράγματι καλὴ οἰκιακὴ διαχείρισις καὶ ὅτι ἡ τάξις εἶνε δυσεύρετον κτῆμα μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν. Κύτταξε μὲ πόσην πολυτέλειαν εἰς οἰκογενείας ὅπου ὑπάρχουν καὶ τὰ δύο, τὰ μέσα καὶ ἡ καλαισθησία, διατηρεῖται ἡ ἀκρίβεια εἰς ἐκεῖνο ποὺ ἀρέσκεται ὁ οἰκοδεσπότης. Ἐὰν π. χ. τὰ παιδία ἐνδύωνται καὶ τρέφωνται καλὰ καὶ ἔχουν ὅλας τὰς περιποιήσεις, ἐὰν καταβάλλεται ὅλη ἡ ἀπαιτουμένη φροντὶς διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν μόρφωσίν των καὶ ἐὰν τὴν παρέχουν οἱ γονεῖς κατ' οἶκον, — θὰ πάθῃ ἡ φιλοξενία τοῦ οἴκου· οἱ φίλοι θὰ φιλοξενοῦνται μὲ ὀλιγωτέραν φροντίδα καὶ μὲ ἀμέλειαν θὰ στρώνεται τὸ καθημερινὸν τραπέζι. Ἐὰν πάλιν τὸ τραπέζι εἶνε εἰς τὴν ὥραν του, τὰ δωμάτια θὰ εἶνε εἰς ἀταξίαν. Ἐὰν τὰ λινὰ καὶ τὰ παραπετάσματα εἶνε ἐκλεκτὰ καὶ καθαρὰ καὶ τὰ σκεύη διατηροῦνται εἰς καλὴν κατάστασιν, θὰ παραμεληθῇ ἡ αὐλή, ὁ κῆπος, ὁ φράκτης καὶ ὁ αὐλόγυρος. Ἐὰν πάλιν ληφθῇ φροντὶς δι' ὅλα ταῦτα, ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἡ οἰκοδέσποινα τόσον θ' ἀπορροφηθοῦν ἀπὸ αὐτήν, ὥστε θὰ παραμελήσουν τὴν ἰδικήν των μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν, ἢ οἱ ἄνθρωποι θὰ θεωροῦνται ὡς ἄψυχα ἀντικείμενα.

Αἱ δυσκολίαι ποὺ ἐδῶ ἀπαιτεῖται νὰ ὑπερνικηθοῦν, πρέπει νὰ ὁμολογηθοῦν μὲ εἰλικρίνειαν· εἶνε πολλαὶ καὶ εἶνε μεγάλαι. Ἄλλως τε δὲν ἠμποροῦν ν' ἀρθοῦν ἀπὸ τὴν μέσην μὲ ὁποιανδήποτε ἐπίκρισιν ἢ μὲ τὴν ἐπανόρθωσιν λεπτομερειῶν, ἐὰν τὰς διορθόνωμεν πάντοτε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μίαν πρὸς μίαν, ἀλλὰ μόνον ἐὰν διατάξωμεν τὰ τοῦ οἴκου πρὸς ἕνα τελικὸν σκοπὸν ὑψηλότερον ἐκείνου διὰ τὸν ὁποῖον συνήθως διασκευάζονται τὰ ἐνδιαιτήματά μας. Καὶ ὑπάρχει, ἐν γένει, συμφορὰ βαρύτερη, δυστύχημα ποὺ νὰ μᾶς ἐπιβάλλῃ τὴν ἐπανόρθωσίν του περισσότερον παρὰ τοῦτο; νὰ πηγαίνῃς ἀπὸ δωματίου εἰς δωμάτιον καὶ νὰ μὴν βλέπῃς πουθενὰ ὡραιότητα, νὰ μὴν εὑρίσκῃς εἰς τοὺς συνοίκους καμίαν σκόπιμον προσπάθειαν, ν' ἀκούῃς μίαν ἀτελεύτητον φλυαρίαν καὶ ὀχλοβοήν, νὰ ἀναγκάζεσαι εἰς ἐπικρίσεις καὶ σχόλια, ν' ἀκούῃς μόνον διὰ νὰ ᾖσαι ἀντιθέτου γνώμης καὶ νὰ αἰσθάνεσαι ἀηδίαν καὶ ἀποστροφήν, νὰ μὴν εὑρίσκῃς καμίαν προθυμίαν δι' ἐκεῖνο ποὺ εἶνε καλὸν μέσα μας, καμίαν ὑποδοχὴν δι' ἐκεῖνο ποὺ εἶνε λογικὸν καὶ φρόνιμον; — τοιαύτη θυσία θὰ ἦτον ὑπερβολικὴ πληρωμὴ ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ δώσωμεν διὰ γλυκὸ ψωμὶ καὶ διὰ ζεστὴν στέγην καὶ μάλιστα ὅταν γινώμεθα θύματα ἀπάτης ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν συγγένειαν, ὡς πρὸς τὴν ἠρεμίαν, τὴν φαιδρὰν διάπλασιν ὅλων τῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἐνδόμυχον παρουσίαν τοῦ κάλλους.

Δὲν εἶνε ὀλίγα τὰ παράπονα διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας καὶ βεβαίως δὲν πρέπει νὰ κωφεύωμεν εἰς κάθε εἰλικρινῆ ἀναμορφωτήν, ὅτι αἱ ἀντιλήψεις μας περὶ οἰκιακῆς ἀνέσεως, διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν, ἔχουν τὴν σήμερον ἀνάγκην τοῦ πλούτου. Δός μου τὰ μέσα, λέγει ἡ οἰκοδέσποινα, καὶ τὸ σπίτι σου δὲν θὰ πληγώνῃ τὴν

καλαισθησίαν σου καὶ δὲν θὰ φθείρῃ τὸν καιρόν σου. Ὅταν ἀκούωμεν τοῦτο, ἐννοοῦμεν πῶς *αὐτὰ τὰ μέσα* κατήντησαν νὰ γίνουν τόσον παντοδύναμα ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τῷ ὄντι, ἡ ἀγάπη τοῦ πλούτου φαίνεται κυρίως νὰ εἶνε ριζωμένη μέσα εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ ὡραίου καὶ ἀπὸ αὐτὴν νὰ πηγάζῃ. Ὁ πόθος τοῦ χρυσοῦ δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸν χρυσόν. Δὲν εἶνε τὸ πολὺ σιτάρι καὶ τὸ βαμβάκι καὶ τὰ ἔπιπλα ποὺ ἐπιθυμοῦμεν, ἀλλὰ τὰ μέσα τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς εὐποιΐας. Μισοῦμεν τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν μέσων καὶ θέλομεν νὰ ἤμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐξασκοῦμεν μίαν ἀρχοντικὴν ἐλευθεριότητα· ἐπιθυμοῦμεν νὰ μὴ θέτωμεν τοὐλάχιστον περιορισμοὺς καὶ ἐμπόδια εἰς τοὺς γονεῖς μας, τοὺς συγγενεῖς, ξένους ἢ ὑπηρέτας· θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐμφανιζώμεθα πρὸ τῶν συμπολιτῶν μας ὡς εὐεργέται καὶ ὡς ἄρχοντες εἰς τοὺς ξένους πρὸ τῆς θύρας μας, εἰς τοὺς ἀοιδοὺς καὶ εἰς τὰς ὡραίας, εἰς τὸν τεχνίτην καὶ εἰς τὴν εὐγενῆ δέσποιναν, ποὺ ἔρχονται νὰ ζητήσουν τὴν φιλοξενίαν μας. Πῶς θὰ τὸ κατορθώσωμεν αὐτό, ἐὰν αἱ ἀνάγκαι κάθε ἡμέρας μᾶς δεσμεύουν μὲ τὴν βιοποριστικὴν ἐργασίαν καὶ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ προσέχωμεν ἀκαταπαύστως μὴ παρασυρθῶμεν εἰς ἔξοδα;

Δότε μας πλοῦτον καὶ θὰ ἔχωμεν ἑστίαν. Ἀλλ' αὐτὸ εἶνε μία ἀτελὴς καὶ ἄδοξος λύσις τοῦ προβλήματος καὶ δι' αὐτὸ δὲν εἶνε λύσις. «*Δότε μας πλοῦτον!*» Πάρα πολλὰ ζητεῖτε. Ὀλίγοι ἔχουν πλοῦτον, ὅλοι ὅμως πρέπει νὰ ἔχουν ἑστίαν. Οἱ ἄνθρωποι δὲν γεννῶνται πλούσιοι, καὶ ἐνῷ ἐπιδιώκει τὸν πλοῦτον ὁ ἄνθρωπος πολλάκις θυσιάζεται καὶ συχνὰ θυσιάζεται χωρὶς ἐπὶ τέλους ν' ἀποκτήσῃ τὸν πλοῦτον. Ἐκτὸς τούτου ἡ ὀρθὴ ἀπάντησις δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶνε αὐτή, — ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἐνστάσεις κατὰ τοῦ πλούτου. Εἶνε μόνον μία διέξοδος. Ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος ἔχει μόνην τὴν ἀξίαν του ὡς δέλεαρ καὶ δὲν μεταχειρίζεται κανὲν ὑποδεέστερον μέσον. Ὁ τρόπος ποὺ μεταχειριζόμεθα τὸν πλοῦτον, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπιθεωρηθῇ ἐκ βάθρων καὶ νὰ μεταρρυθμισθῇ. Ἡ μεγαλοψυχία δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ δίδωμεν χρήματα ἢ χρηματικὰς ἀξίας. Αὐτὰ ποὺ τὰ λέγομεν *ἀγαθὰ* δὲν εἶνε παρὰ μόνον ἡ σκιὰ τοῦ ἀγαθοῦ. Νὰ δίδῃς νόμισμα εἰς τὸν πάσχοντα εἶνε μία ὑπεκφυγή. Εἶνε μόνον ἀναβολὴ τῆς πραγματικῆς πληρωμῆς, εἶνε ποσὸν μὲ τὸ ὁποῖον ἐξαγοράζεις σιωπήν, πιστωτικὴ πρᾶξις καθ' ἣν μία ἔγγραφος ὑπόσχεσις πληρωμῆς ἐπέχει προσωρινῶς τόπον τῆς ὁριστικῆς ἐκκαθαρίσεως. Εἰς τὸν ἄνθρωπον χρεωστοῦμεν συνδρομὴν ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν τροφὴν καὶ τὴν θέρμασιν. Εἰς τὸν ἄνθρωπον χρεωστοῦμεν τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν εἶνε ἀσθενής, ἀνίκανος, ἀναποφάσιστος καὶ σκαιός, εἶνε τοιοῦτος, ἐπειδὴ τόσον ἦτο τὸ ποσὸν ποὺ τὸν ἠδίκησεν ἡ φύσις του. Ἔπρεπε νὰ ἔλθῃς πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν φυλακήν του μὲ σοβαρὰν ἐπίπληξιν διὰ τὰς κακὰς τάσεις, μὲ ἀνδρικὴν ἐνθάρρυνσιν· ὄχι μὲ δειλὴν ἔκφρασιν τῆς λύπης σου, ὅτι δὲν ἔχεις χρῆμα ἢ ἔχεις μόνον ὀλίγον νὰ τοῦ προσφέρῃς, ὡς μεγίστην εὐεργεσίαν, ἀλλὰ μὲ τὸ ἡρωϊκὸν θάρρος σου, μὲ τὴν ἀγνότητά σου, μὲ τὴν πεποίθησίν σου. Πρέπει νὰ φέρῃς μαζί σου τὸ πνεῦμα ποὺ εἶνε φρόνησις, ὑγεία καὶ αὐτοβοήθεια. Ἐὰν ἀντ' αὐτῆς τοῦ προσφέρῃς χρῆμα τὸν προσβάλλεις, ὅπως καὶ ὁ μνηστὴρ ποὺ προσφέρει χρῆμα εἰς τὴν μνηστήν του διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς ὑποχρεώσεις του. Οἱ μεγάλοι ἐμπιστεύονται εἰς τὴν καρδίαν των καὶ ὄχι εἰς τὴν σακκοῦλαν των. Τὸ ὡραιότερον δέσιμον διὰ τοὺς ἀδάμαντας καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν εἶνε ἁπλούστατος κρῖκος — ἀπὸ μολύβι καὶ ἔνδειαν. Ὁ μεγαλείτερος ἀνὴρ τῆς ἱστορίας ἦτο καὶ ὁ πλέον πτωχός. Τί ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας; Ὁ Ἀριστείδης εἶχε διορισθῇ γενικὸς εἰσπράκτωρ τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ συλλέξῃ τὰς εἰσφορὰς ὅλων τῶν πολιτειῶν ἐναντίον τῶν βαρβάρων. «Πτωχὸς ἦτο, λέγει ὁ Πλούταρχος, ὅταν ἤρχισε καὶ πτωχότερος ἀπέβη μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου! Τί ἦσαν ὁ Αἰμίλιος καὶ ὁ Κάτων; Τί σπιτικὸ εἶχαν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μίλτων καὶ ὁ Μάρουελλ, ὁ Σαμουὴλ Τζόνσον, ὁ Ἄδαμις εἰς τὴν Βοστώνην καὶ ὁ Ἰωάννης Παῦλος Ρίχτερ εἰς τὸ Μπάϊρόϋτ;

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς] Μετάφρ. Χ. Θ. ΦΛΩΡΑ

ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ ΦΕΓΓΑΡΙ

Τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιᾶς, ἀφοῦ ἀπόπαιξαν τὸ *κλέφτικο*, κίνησαν, τόνα κοντὰ τἄλλο, κιἀνέβηκαν, μὲ τραγούδια, φωνὲς καὶ σφυρίγματα, στὴ ράχη τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ, κάθησαν σὲ κύκλο σταυροπόδι, καὶ μιλοῦσαν, μὲ πεῖσμα, γιὰ πολλά. Ποιὸς εἶνε ὁ καλλίτερος τοῦ χωριοῦ παλλήκαρος, ποιὸς ἔχει τὰ περσότερα καὶ καλλίτερα γιδοπρόβατα, ἢ τὸ δυνατώτερο καὶ γρηγορώτερο ἀλόγατο, καὶ γιἄλλα πολλὰ τέτοια.

Τὴν ὁμιλία τους αὐτή, τὴν ἔρριξε ἀλλοῦ, ἡ μαγευτικὴ θέα τοῦ φεγγαριοῦ, ποὺ κοκκινωπὸ κιδλοστρόγγυλο, ἔβγαινε πέρα στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ, γάλια, γάλια, καὶ φυλαχτά, σὰ νἄθελε νὰ δῇ κάτι χωρὶς νὰ τὸ δοκηθοῦν.

— Ἄϊ, μωρέ!... δὲν ἦταν νἄταν κεῖ κοντὰ τὸ χωριό;

— Ποῦ, ρὲ Τάσο;

— Νά, κεῖ ποὺ βγαίνει τὸ φεγγάρι.

— Κΰστερα;...

— Κΰστερα;... Νά, θὰ πήγαινα μέ̃να λουμάκι, τέτοια ὥρα, νὰ τὸ κρατοῦσα, καὶ θὰ τοῦ γύρευα ὅ,τ᾽ ἤθελα.

— Ποιανοῦ, τοῦ φεγγαριοῦ;

— Ὄχι, μωρέ, τοῦ Θεοῦ.

— Τοῦ Θεοῦ!...

— Ναὶ γιά!... δὲν ξέρετε;...

Καὶ περίεργα, ἄλλαξαν τόπο, καὶ ζύγωσαν πιὸ σιμά, γιὰ νἀκούσουν ἀπὸ τὸν Τάσο τἄγνωστα σαὐτὰ γιὰ τὸ φεγγάρι. Ἦταν ὁ Τάσος μεγαλήτερός τους· *δέκα δύο χρόνων*. Διάβαζε στὸ Ψαλτῆρι κἔγραφε τὰ γράμματα συγκρατητά. Βοηθοῦσε τὸν παππᾶ στὸ ἱερό, ἔβγαινε μὲ τὸ θυμιατὸ καὶ τὴ λαμπάδα στἄγια, ἔκοβε τὴν προσφορά, κεἶχε πατέρα ποὔκαμε *ταχτικός*, καὶ μάλιστα στὴν καβελλαρία, δυὸ χρόνια στὴν Ἀθήνα. Μὲ τέτοιες λοιπὸν δυνατὲς γνῶσες καὶ μὲ τέτοιο γονιὸ ὁ Τάσος, ἦταν μέσα στοὺς συντρόφους του πιστευτὸς κιἀκουστός.

— Ποὺ λέτε τὸ λοιπόν, αὐτὸ κεῖ πέρα τὸ φεγγάρι, εἶνε τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ ποὺ γλέπει τὴ νύχτα. Ὅποιος, τὸ λοιπόν, τὸ κρατήσῃ, τοῦ λέει ὁ Θεός: τί θέλεις; καὶ τοῦ δίνει ὅ,τι γυρέψει.

— Ἀλήθεια;

— Ἀμδά, ψέματα;

***

Τὴν παρακάτου ἐξήγησι τοῦ Τάσου γιὰ τὸ φεγγάρι, τὴ διάκοψαν κάτι ξεκαρδιστικὰ γέλια πἀκούστηκαν ἀπὸ παραπάνου. Ξαφνιασμένα, γυρίζουν καὶ βλέπουν νὰ κάθεται λίγο παραπάνου, μὲ τὲς πλάτες ἀκουμπισμένες σἔνα ριζολίθι, ὁ παλαιϊκὸς πολεμιστὴς *μπαρμπα-Σταῦρος*.

Ἦταν ὁ *μπαρμπα-Σταῦρος*, ἕνας *περίεργος* μἔνα κορμὶ ὡς κεῖ πάνου καὶ μὲ κάτι πλάτες σὰν πλαστῆρι. Μὲ κατάλευκα μακριὰ μαλλιὰ καὶ γένια. Μὲ κάτι μεγάλα καὶ βαθουλὰ μάτια, ποὺ τὰ ἤσκιωναν δυὸ δασιὰ καὶ καγγελωτὰ φρύδια. Μὅλα του τὰ βαρειὰ γεράματα, ἀνέβαινε πολλὲς φορές, ἐκεῖ στὸ *ταμποῦρι* τοῦ *Μήτρο-Πέτροβα*, καθόταν σἔνα ριζολίθι, γέρνοντας τὸ κορμί του στὴ ράβδα του, στήριζε κοφτὰ τὴν παλάμα του πάνου ἀπὸ τὰ φρύδια, κι᾽ ἀγνάντευε τὴν Καρύτενα, τὴν Τριπολιτσά, τὴν *γράνα*, κιοὖλα τὰ διάσελα καὶ τὰ βουνά, ποὺ στὰ νειάτα του προπάτησε. Ἔτσι, τοῦ φαινόταν πὼς ζοῦσε ἀκόμα στὰ περασμένα χρόνια, πὼς ἦταν ἀκόμα σύντροφος τοῦ Κολοκοτρώνη, πὼς ἄκουε τὴ βροντερὴ φωνή του, πὼς κυνηγοῦσαν ἀκόμα μέσα στὸ Βαλτετσόρεμα μὲ σπαθιά, φορτωτῆρες, καὶ κοτρώνια, τὴν τούρκικη πεζούρα καὶ καβάλλα. Ἔτσι, στοχαζόταν τὴν περασμένη λεβεντιά, τὰ νειάτα. Καὶ μαὐτὸ τὸ γυρισμό του, πίσω στὰ παλιά, λὲς καὶ ξεγελοῦσε τὸ χάρο, καὶ τὸν παρατοῦσε ἀκόμα στὴ ζωή.

Ἦταν πολύξερος καὶ κοσμογυρισμένος. Γιὰ δαῦτο καὶ τὸ χωριό, τὸν εἶχε συμβουλάτορα κιὁρμηνευτή. Στὴν Ἐκκλησιά, εἶχε τὸ πρῶτο στασίδι· ὁ παππᾶς αὐτὸν πρῶτα ματαλάβαινε, καὶ σαὐτὸν πρῶτα μοίραζε ἀντίδερο. Ὅπου περνοῦσε, ὅλοι κιὅλες σηκώνονταν καὶ τὸν ρωτοῦσαν: *πῶς κρατειέται, πῶς πορεύεται*: Ἦταν ὁ μπάρμπα-Σταῦρος, ὁ ἀληθινὸς τοῦ χωριοῦ. Ὅλοι τὸν φώναζαν *παππούλη*. Κιἀλήθεια, τὸ μισὸ χωριό, κρατειῶταν ἀπὸ τὴ φλέβα τοῦ γέρω-Κλοτσοπήδα...

***

Τὰ παιδιὰ γύρισαν κἔβλεπαν ἄλλαλα καὶ χαζὰ τὸν *παππούλη* τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖνος, μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του, τἄκραξε σιμά του.

—Βρέ, παιδιά μου, ἐλᾶτε δώ...

Δειλά, δειλά, σὰν στὴ φωνὴ τοῦ δάσκαλου, πῆγαν, κάθησαν σιμά του, καὶ τὸν βλέπαν στὰ μάτια καὶ στὸ στόμα.

— Ποιὸ ἀπὸ σᾶς μίλαγε γιὰ τὸ φεγγάρι;...

— Ἐγώ, παππούλη—ἀποκρίθηκε ὁ Τάσος—.

— Τὸ λοιπόν, παιδιά μου ἀκοῦτε το τὸ τῆταν καὶ τὸ τεῖναι κεῖνο ποὺ βγαίνει κεῖ πέρα κάθε βράδυ τώρα. «Μιὰ βολά, κἔναν καιρό, ἦταν ἕνα ὄμορφο κι ἀκουστὸ ἀρχοντόπουλο, πὸὺ ἄλλο στὸν κόσμο δὲν ἦταν. Ἅμα ἦρθε στὸν καιρό του, τοῦ πήγαιναν νῦφες ἀπ᾽ οὔλα τὰ χωριὰ καὶ τὲς πολιτεῖες, μὰ καμιὰ δὲν τοὔκανε. Βαρέθηκε κιαὐτὸ στὰ ὕστερα τοὺς προξενητάδες, καὶ βουλήθη νὰ βρῇ μοναχό του τὴ νύφη. Ἔτσι, τὸ λοιπόν, σέλωσε τἄλογό του μὲ τὴ χρυσὴ τὴ σέλα, τὲς ἀσημένιες σκάλες, τὰ χαντρολαίμια καὶ τὰ διπλὰ χαλινάρια, γιόμισε τὰ ντισάκκια του φλουριά, στολίστηκε κιἀτό του, ἔζωσε τἄρματά του καὶ τὰ φυλαχτά, καβάλληκε, καὶ ξεκίνησε μὲ τὴν εὐκὴ τῆς μάννας του καὶ τῶν δικῶν.

«Πῆρε γύρα τὰ χωριὰ καὶ τὲς πολιτεῖες, ψάχνοντας καὶ ρωτῶντας· γύρισε Ἀνατολὴ καὶ Δύση, μὰ καμιὰ δὲ ζήλεψε τὸ μάτι του. Ἀπόκαμε πιά, καὶ πῆρε τὸ πισάχναρο. Γυρίζοντας, περνοῦσε πόναν κάμπο, ποὺ τὸ μάτι χάνονταν. Φτάνει σἔνα περβόλι. Πεινασμένος καὶ διψασμένος ποὔταν ἀπὸ τὸν κάματο καὶ τὴ λαύρα, μπῆκε μέσα. Στὸ ἔμπα του, φάνη μιὰ γριά· τούπιασε τὰ χαλινάρια καὶ ξεπέζεψε.

«Ἡ γριά, ἀπὸ τὴν ὁμορφάδα του καὶ τὰ στολίδια του, εἶδε πὼς ἦταν ἀρχοντόπουλο.

— Καλῶς το τἀρχοντόπουλο.

— Καλῶς σεὖρα, Σταυρομάννα.

— Ποῦθε, μὲ τὸ καλό, κοπιάζεις, παιδάκι μου;

— Ἀπ᾽ Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

— Νἄσαι καλά, παιδάκι μου. Κόπιασε, ἂν ὁρίζῃς, στὸ καλύβι μου, νὰ σοῦ στρώσω τραπέζι νὰ γευτῇς, κὕστερα ἅμα ξαποστάσῃς, παίρνεις τὴ στράτα πάλε.

«Τἀρχοντόπουλο γευόταν στὸ τραπέζι. Ἡ Σταυρομάννα, ὁλόρθη, τὸ κερνοῦσε.

— Τί γύρευες, παιδάκι μου, ᾽ς Ἀνατολὴ καὶ Δύση;

— Τό, καὶ τό, καὶ τό, Σταυρομάννα μου! Πάτησα σοὖλες τὲς πολιτεῖες καὶ σοὖλα τὰ χωριὰ τῆς γῆς. Πέντε ὁλάκαιρα χρόνια γύρισα. Μὰ πουθενὰ δὲν τὴν σύντυχα. Μάϊτε σὲ παλάτια, μάϊτε σὲ καλύβια, μάϊτε σὲ βρύση, μάϊτε πουθενὰ ἄλλοῦ. Κἔτσι, γυρίζω κατασκασμένος στὴ μάννα μου!...

— Μπά, παιδάκι μου!... μὴ μαραγγιάζεις, καὶ κείνη ποὺ σοῦ μοιάζει καὶ σοῦ παραμοιάζει, θὰ βρεθῇ.

— Ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ ταὐτί, Σταυρομάννα μου.

— Ἔγνοια σου, παιδάκι μου, ἔγνοια σου, καὶ σοῦ τὸ δίνω γραφτὸ καὶ κόμπο.

— Ἄμποτε!... Μὰ τώρα ποὖναι δροσιά, ἂς κινήσω μὲ τὴν εὐκή σου...

«Πρὶν τἀρχοντόπουλο ριχτῇ στἄλογό του, ἡ Σταυρομάννα τοὔδωκε μιὰ χεριὰ *μαντζιουράνες*. Ἐκεῖνο, ἅμα τὲς πῆρε καὶ τὲς μύρισε, παρσιάστηκε ὁμπρός του μιὰ Πεντάμορφη. Πέφτει στὴν ἀγκαλιά της, καὶ φιλιῶνταν σὰν ἀδέρφια χωρισμένα.

—Ἄχ! Πεντάμορφη!... ποῦ ᾽σουν κρυμμένη κἔψαχνα τόσα χρόνια;

— Δὲν ἤξερε ἡ μάννα μου τὴ μάννα σου, οὔτε τὴ στράτα τοῦ χωριοῦ σου...

— Ἔλα, Πεντάμορφη, μὴν ἀργοπορᾶμε! Πᾶμε στὴ μάννα μου, ποὺ μᾶς καρτερεῖ.

«Κιἀνέβη κείνη στὴ σέλα τἀλόγου, καὶ κεῖνος πίσω στὰ πανουμέρια, καὶ πῆραν τὴ στράτα. Κέντριζαν τἄλογο κἔφευγε σὰ σαΐττα. Φτάνουν σἔναν πλάτανο, ποὔβγαινε στὴ ρίζα του νερό, κρύο σὰν τὸ κρούσταλο, καὶ ξάστερο σὰν τοῦ κορτσιοῦ τὸ δάκρυ. Κατέβηκαν, ἔφαγαν ψωμὶ καὶ δροσίστηκαν ἀπὸ τὴν κρυόβρυση.

— Πεντάμορφη, μὴ μοῦ χωλιάσῃς ποὺ κάτι θὰ σοῦ πῶ.

— Ὄχι καλέ μου, ὄχι.

— Τὄχω, σὲ προσβολή, Πεντάμορφη, ἐγὼ τοῦ τόπου μου ὁ πρῶτος, νὰ σὲ πάω ἔτσι στὸ χωριό, σὰν κλεφτή. Γιὰ δαῦτο, σὺ νἄνεβῇς στὸν πλάτανο νὰ κάτσῃς. Ἐγὼ θὰ τρέξω μπροστά, νὰ πάρω τὴ μάννα μου κιοὖλο τὸ χωριό, νἀρθοῦμε, πεζούρα καὶ καβάλλα, μὲ παιχνίδια καὶ τραγούδια, νὰ σὲ πάρουμε πὼς σοῦ πρέπει. Μά, τὸ νοῦ σου, Πεντάμορφη, μὴν κατέβῃς κάτου πρὶν γυρίσω γώ.

«Τἀρχοντόπουλο, ποὺ λέτε παιδιά μου, κίνησε βιαστικὰ γιὰ τὸ χωριό. Ἡ Πεντάμορφη ἀνέβη στὸν πλάτανο. Ἡ λαμπή, ποὔρριχνε ἡ ὁμορφάδα της ἀπὸ πάνου, σκέπαζε κάτου τοῦ πλάτανου τὸν ἴσκιο. Σὲ λίγο, πέρασε μιὰ γύφτισσα. Ἤπιε νερό, κἔκατσε νὰ ξανασάνῃ, γιατὶ τὸ λιοπῦρι ἔψενε τὸ ψωμὶ στὸ λιθάρι. Ἔγλεπε τὸν τόπο γύρω της νὰ λαμπίζῃ, κἔλεγε πὼς λάμπει ἡ ὁμορφάδα της. Μὰ δὲν τὸ καλοπίστευε. Κάνει ἔτσι ἀπάνου, καὶ γλέπει τὴν Πεντάμορφη.

— Τί κάθεσαι φτοῦ πάνου, Πεντάμορφη; Κατέβα κάτου. Μὴ σκιάζεσαι, ἔχω νὰ σοῦ πῶ κι᾽ ἀπὸ τὴ μάννα σου.

«Μὲ τέτοια, κιἄλλα λόγια μαῦλα, τὴν ξεγέλασε καὶ κατέβη.

— Πῶς βρέθηκες ἐδῶ παραπεσμένη, Πεντάμορφη;...

— Ἔτσι, κἔτσι, κἔτσι...

— Μὴν πικραίνεσαι, ἐγὼ θὰ πάρω τὴν ἴδια στράτα, κιἂν τὸν συναπαντήσω θὰ τοῦ πῶ νὰ ξαναγκάσῃ. Γύρε τώρα στὴν ποδιά μου, νὰ σοῦ ψάξω τὸ κεφάλι, νὰ λέμε καὶ τίποτα, ὡς ποὺ νὰ δροσίσῃ νὰ ξεκινήσω.

«Ἡ γύφτισσα, ζήλεψε τὴν ὁμορφιά της καὶ τὴν τύχη της, καὶ κεῖ ποὺ τὴν ἔψαχνε, τῆς κάρφωσε τρεῖς βελῶνες στὸ κεφάλι, καὶ ἡ Πεντάμορφη χάθη ἀπὸ τὴν ποδιά της. Στὸν πλάτανο ἀνέβηκε ἡ ἴδια. Καμιὰ βολὰ ἔρχεται καὶ τἀρχοντόπουλο, μοὖλο τὸ χωριὸ πίσω. Κάνει ἔτσι, καὶ γλέπει μιὰ γύφτισσα στὸν πλάτανο.

— Πῶς γίνης ἔτσι, Πεντάμορφη;...

— Νά, ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὲς σκασύλες πἄργησες νἀρθῇς.

«Ἐκεῖνος τὴν πίστεψε, τὴν κατέβασε ἀπὸ τὸν πλάτανο καὶ τὴν πῆρε στὸ χωριό. Ἀπάνου στὲς ὀχτὼ μέρες τῆς εἶπε.

— Ἐμεῖς τὄχουμε στὸν τόπο μας, ἀπάνου στὲς ὀχτὼ μέρες, νὰ πηγαίνουμε στὰ πιστρόφια. Τὸ λοιπὸν ἄλλαξε τὰ νυφικά σου, νὰ πᾶμε στὴ μάννα σου.

«Κείνη, τὴ φάγανε τὰ φείδια, κἔκανε τὸν ἄρρωστο.

— Δὲν πάω καλά, θὰ πεθάνω!... Σῦρε νὰ φέρῃς τὴ μάννα μου, πῶχει τὸ βότανο νὰ μὲ γειάνῃ.

«Ρίχνεται στἄλογό του καὶ φτάνει μὲ τὸ ἔμπα τοῦ φεγγαριοῦ στῆς Σταυρομάννας τὸ περβόλι.

— Ὥρα καλή σου, μάννα μου.

— Καλῶς τον τὸν ὑγιό μου.

— Μάννα! εἶν᾽ ἄρρωστη ἡ Πεντάμορφη βαριὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ.

— Πᾶψε γιούλη μ᾽ μὴν τὸ λές, καὶ μὴν τὸ ξαναγκρίζῃς!... Ποιὰ Πεντάμορφη εἶν᾽ ἄρρωστη; ποιὰ κόρη μου πεθαίνει; Τὴν κόρη μου τὴν ἀκριβή, τὴ μοσκαναθρεμμένη, τὴ μάγεψαν καὶ γένηκε στὸν οὐρανὸ φεγγάρι.

— Κάμε, μάννα μ᾽, τὰ μάγια σου καὶ γὼ νὰ πᾶ κοντά της, μὴν τύχη κιἀνταμώσου με, πάλε νὰ σοῦ τὴ φέρω!...

«Κὴ Σταυρομάννα ἔκαμε τἀρχοντόπουλο ἥλιο, καὶ τρέχει ἀπὸ τότες νὰ φτάσῃ τὸ *φεγγάρι*. Νά, ποὺ λέτε, παιδιά μου, τὸ τῆταν τὸ φεγγάρι, τὸ τῆταν καὶ ὁ ἥλιος...

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Δ. ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ

(ΒΑΛΤΕΤΣΙΩΤΗΣ)

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ — ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΘΗΣΑΥΡΟΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

ΥΠΟΒΡΥΧΙΟΙ ΑΝΑΣΚΑΛΕΥΣΕΙΣ

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτό, ἐκδοθὲν πρὸ μηνὸς περίπου, ὁ κ. Ράδος περιγράφει διάφορα μηχανήματα τῶν ἀρχαίων: ἀστρόλαβον, ἀναφορικὰ ὡρολόγια, σφαίρας ἢ πλανετάρια καὶ δρομόμετρα καθὼς καὶ τὰ χάλκινα συντρίμματα τὰ εὑρεθέντα εἰς τὸν βυθὸν τῶν Ἀντικυθήρων, ἐκ τῆς συσχετίσεως τῶν ὁποίων συνάγει συμπεράσματα. Εἰς τὸ τέλος προσθέτει σημείωσιν περὶ εὐμεθόδου ἀνελκύσεως τῶν ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης ἀντικειμένων ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ αἱ ξέναι ἀρχαιολογικαὶ σχολαὶ θὰ ἐννοήσουν ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἐρευνηθῇ συστηματικῶς ὁ βυθὸς τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου. Τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, πολὺ ἐνδιαφέροντος, ἀποσπάσματα δίδομεν εἰς τὰ «Παναθήναια».

Ἡ ἀνασκάλευσις τοῦ βυθοῦ τῶν Ἀντικυθήρων καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀνέλκυσις τῶν ἀρχαιοτήτων ἐγένετο ἄνευ σχεδίου, ἄνευ συστήματος καὶ δι' ἐντελῶς προχείρων μέσων. Μικρὰ καὶ εὔθραυστα ἀντικείμενα, ὡς τὸ «πλανετάριον τῶν Ἀντικυθήρων» ἐξῆλθον εἰς πολτὸν μεταβεβλημένα, ἕτερα δέ, μεγάλα καὶ βαρέα κακῶς ἀνασυρόμενα ἐξωλίσθησαν καὶ κατεκυλινδήθησαν εἰς τὰς ἀβύσσους. Αἱ ἀνασκαλεύσεις τοῦ βυθοῦ, — fouilles sous-marines, — θέλουσι καὶ αὐταὶ τάξιν καὶ μέθοδον καὶ χρήζουσι συστηματικῆς μελέτης, συστηματικῆς παρασκευῆς καὶ διεξαγωγῆς τῶν ἔργων. Αἱ παρὰ τὴν Μαχδίαν τῆς Τύνιδος, — τὰ δεύτερα ταῦτα Ἀντικύθηρα, — ὁμοίας φύσεως ἐργασίαι αἵτινες ἐδώρησαν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν πλῆθος ἀξιολόγων εὑρημάτων, διεξήχθησαν καὶ αὗται διὰ σχετικῶς προχείρων μέσων εἰ καὶ ἀπὸ σχεδίου καὶ συστηματικώτερον. χάρις εἰς τὸν πεφωτισμένον νοῦν τοῦ διευθύναντος αὐτὰς Ἀλφρέδου Μερλέν, παρὰ τὴν ἐκ μέρους αὐτοῦ ἔλλειψιν εἰδικῶν γνώσεων.

Ἀποτελεσματικαὶ ἀνασκαλεύσεις καὶ ἀνελκύσεις χρήζουσιν εὐμεθόδου ἐργασίας, ἰσχυρῶν καὶ καταλλήλων ὀργάνων καὶ πρὸ παντὸς διευθύνσεως τῶν ἔργων ὑπὸ δεξιοῦ καὶ εἰδικοῦ μηχανικοῦ «pour renflouer sans détériorer» ὡς ἀνεκοίνουν καὶ ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ, διότι βεβαίως δὲν εἴμεθα πλέον εἰς τοὺς χρόνους τοῦ δύτου Σκυλλίου. Ὡς ὑπόδειγμα τοιούτων ἐργασιῶν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ μεγάλη ἐν Βίγο ἀνασκάλευσις τοῦ 1872 ὑπὸ τὸν ἐπιφανῆ μηχανικὸν Μπαζέν, καταρτίσαντα ὁλόκληρον σύστημα ὑποβρυχίων ἐρευνῶν καὶ ἀνακαλύψεων. Οὗτος τὰς πρώτας αὐτοῦ δοκιμὰς ἐποιεῖτο ἔξω τοῦ Λοριὰν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1865. Μετ' ὀλίγον τῷ ἐδίδετο εὐκαιρία νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἐπινοήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

Ἐν ἔτει 1702 καὶ κατὰ τὸν περὶ Διαδοχῆς καλούμενον πόλεμον, ὃν οἱ Ἄγγλοι ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Γάλλων καὶ Ἱσπανῶν, εἰκοσιδύο θησαυροφορτίδες, *γκαλιόν*, φέρουσαι κέρματα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀξίας τετρακοσίων πεντήκοντα ἑκατομμυρίων φράγκων ἐκ τῶν ἱσπανικῶν ἀποικιῶν καὶ φεύγουσαι πρὸ τοῦ ἀγγλοβαταϊικοῦ στόλου παρέπλευσαν τὰς πορτογαλλικὰς ἀκτὰς καὶ κατέφυγον εἰς Βίγο. Ἐκεῖ βοηθείᾳ προσδραμούσης γαλλικῆς μοίρας ὠχύρωσαν τὸν εἴσπλουν αὐτοῦ, ὅστις ὅμως μετά τινας ἡμέρας ἐβιάσθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Χόψον καὶ πείσμων συνήφθη ἐν τῷ λιμένι ἀγών. Γάλλοι καὶ Ἱσπανοὶ ἡττώμενοι καὶ ἀπελπίσαντες κατεβύθισαν τὰ γκαλιόν, κατὰ τὸν Ἱσπανὸν ἱστορικόν, μετὰ τοῦ θησαυροῦ. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη εἴδησις, θεωρηθεῖσα ἀκριβής, ὤθησεν εἰς συγκρότησιν μεγάλης Ἑταιρείας πρὸς ἀνασκάλευσιν τοῦ βυθοῦ τοῦ Βίγο καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν ἔργων ἀνετέθη εἰς τὸν ἐπιφανῆ Γάλλον μηχανικὸν Ἐρνέστον Μπαζέν, ὅστις κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1870, εἰς πρώτην δοκιμαστικὴν ἐξερεύνησιν, ἐξηκρίβου τὴν θέσιν τῶν θησαυροφορτίδων καὶ ἐξῆγε πέντε τεμάχια, πέντε μεξικανικὰς *τόρτας*, καθαροῦ ἀργύρου, ὧν ἑκάστη ἐζύγιζε τριάκοντα πέντε χιλιόγραμμα. Ἐν ἔτει 1872, ὁ Μπαζὲν κατέπλευσε πάλιν εἰς Βίγο, ἐπιβαίνων εἰδικοῦ σκάφους, τοῦ «*Βίγο*», καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ ἐπιλέκτων ναυτικῶν καὶ μηχανικῶν καὶ δεκαπέντε ἀτρομήτων δυτῶν, οἵτινες μετὰ καρτερίας εἰργάσθησαν ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας, καθ' οὓς ἀπταίστως καὶ ἀπροσκόπτως ἐλειτούργουν τὰ ἰσχυρὰ μηχανήματα τοῦ Μπαζέν, οἱ ἐξελκυστῆρες, οἱ μηχανικοὶ

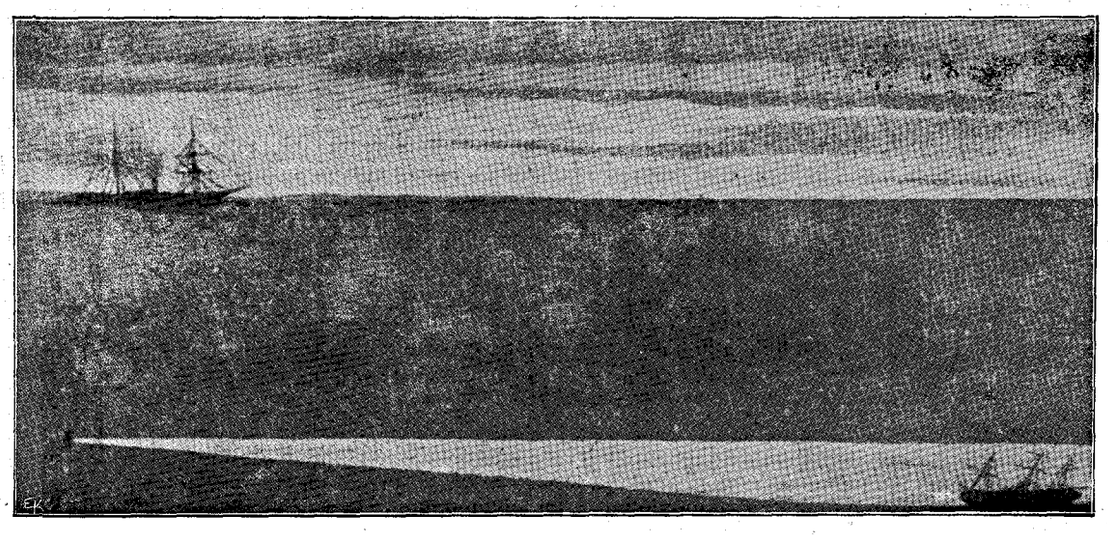

Τὸ κατοπτευτήριον Μπαζὲν ἐν λειτουργίᾳ

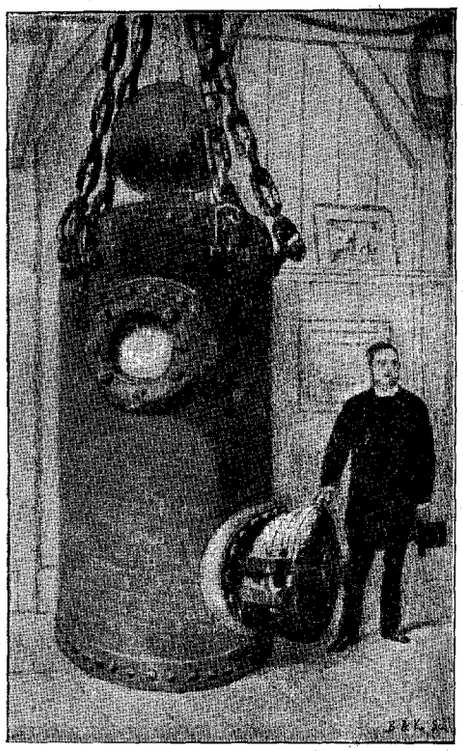

Τὸ κατοπτευτήριον Μπαζὲν εἰς τὴν Ἔκθεσιν τοῦ 1875

φέρον τροχοὺς ἵνα κυλίεται ἐπὶ τοῦ βυθοῦ, καὶ τεχνικωτάτην θύραν διὰ τοὺς δύτας, ἡ «Ναυτικὴ Σφαῖρα» τοῦ Μπαλσαμέλλο, τὸ ὑποβρύχιον «Γαλλία» τοῦ Πιάττι Δὰλ Πόσο διὰ μεγάλα βάθη ἐπὶ σκοπῷ ἀνελκύσεως τῶν λειψάνων τῆς περιβοήτου «Ἀλαβάμας», τῆς καταβυθισθείσης κατὰ τὸν ἀνθενωτικὸν πόλεμον ὑπὸ τοῦ «Κήρζας» πρὸ τοῦ Χερβούργου. Ἀλλ' ἡ ἀνασκάλευσις τοῦ λιμένος Βίγο εἶχεν ὀργανωθῇ μετὰ πρακτικοῦ νοῦ καὶ τοιαῦτα πρέπει ἡ ἀρχαιολογία ν' ἀποκτήσῃ ὅπλα, ὅπως διεξάγῃ τὴν ἀνασκάλευσιν τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης μεθ' ἧς καὶ τὸ βάθος τῆς γῆς συστηματικότητος. Τὰ ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα τοῦ Βίγο ἐφθάρησαν, ἐξηφανίσθησαν ἴσως ἀπὸ ἐτῶν. Οἱ τύποι ὅμως αὐτῶν, ὡς καὶ τὸ σύστημα καὶ αἱ μέθοδοι τῶν ἔργων τοῦ μεροῆκται, τὰ ἀνελκυστήρια καὶ τὰ βαροῦλκα, ἐνῷ αἱ τορπίλλαι μετὰ κόπου ἐρρήγνυον τοὺς ἐκ κογχυλῶν καὶ καχλήκων λόφους, ὧν πυρῆνες ἦσαν τὰ πρὸ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἐτῶν καταδύσαντα σκάφη. Τεράστιοι ὄγκοι ἐξειλκύοντο μετὰ θαυμαστῆς εὐχερείας ἐκ τοῦ ὕδατος, 1,471 κυβικὰ μέτρα χώματος μετετοπίσθησαν. Ξύλα ἀκαζού, καμπές, καὶ ἄλλα, πίθοι πυρίτιδος, βλήματα, τηλεβόλα, ἄγκυραι, παντὸς εἴδους σκεύη καὶ ὁλόκληρα τμήματα σκαφῶν ἀνειλκύσθησαν ἐκ τοῦ βυθοῦ· μόνον οἱ πίθοι τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου δὲν ἀνευρέθησαν. Ὁ ἱστορικὸς Λαφουέντε εἶχε βασισθῇ ἐπὶ μύθων. Ὁ ναύαρχος Βελάσκο εἶχε μεταφέρει τὰ 450 ἑκατομμύρια εἰς τὴν ξηρὰν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης. Ἐν τούτοις ὁ μηχανικὸς ἐπανήρχετο εἰς τὴν Γαλλίαν θριαμβευτικῶς, φέρων μοναδικὴν ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορικῆς συλλογήν, θαυμασθεῖσαν ἐν τῇ ἐκθέσει του 1875 μετὰ τῶν ἀνασκαλευτικῶν μηχανημάτων του. Τὸ κατοπτευτήριον ἦτο μέγας κύλινδρος ἐξ ἐλάσματος. Ἔφερεν ἄνω σφαιρικὸν δοχεῖον πεπιεσμένου ἀέρος, ἐπὶ δὲ τῶν πλευρῶν παραφωτίδας καὶ δίθυρον γιγγλυμωτὴν ἔξοδον πρὸς τὰ κάτω. Ἡ βάσις τῆς κυλινδρικῆς ταύτης σκοπιᾶς, λήγει εἰς παχύτατον κρύσταλλον δι' οὗ ἐρευνᾷ τις τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν βοηθείᾳ ἠλεκτρικοῦ λαμπτῆρος. Ὁ μέγας ἐξελκυστήρ, οὗ παρέχομεν τὴν εἰκόνα, ἕτερόν τι μέγα ρηκτικὸν μηχάνημα δι' οὗ ἀπήλασσε τὰ ναυάγια τῆς ἄμμου καὶ τῶν λίθων, ἰσχυροτάτη ἠλεκτρικὴ λυχνία καὶ σκάφανδρα ἀντέχοντα εἰς μεγάλας πιέσεις συνεπλήρουν τὴν ὅλην παρασκευήν. Δὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ μηχανικὸς Μπαζὲν μετέβη ἄοπλος εἰς Βίγο. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, παρὰ τὴν πρόοδον τῶν καταδυτικῶν ἐν γένει μηχανημάτων, συστηματικωτέρα τῆς ἐν Βίγο ἐξερεύνησις βυθοῦ δὲν ἐγένετο, εἰ καὶ κατεσκευάσθησαν ἄριστα ὄργανα, ὁ ὑποβρύχιος ἐξερευνητικὸς σωλὴν τοῦ Ζομπάρ, ὁ «Ἀργοναύτης» τοῦ Σίμωνος Λαίηκ, καταδυτικὸν σκάφος,

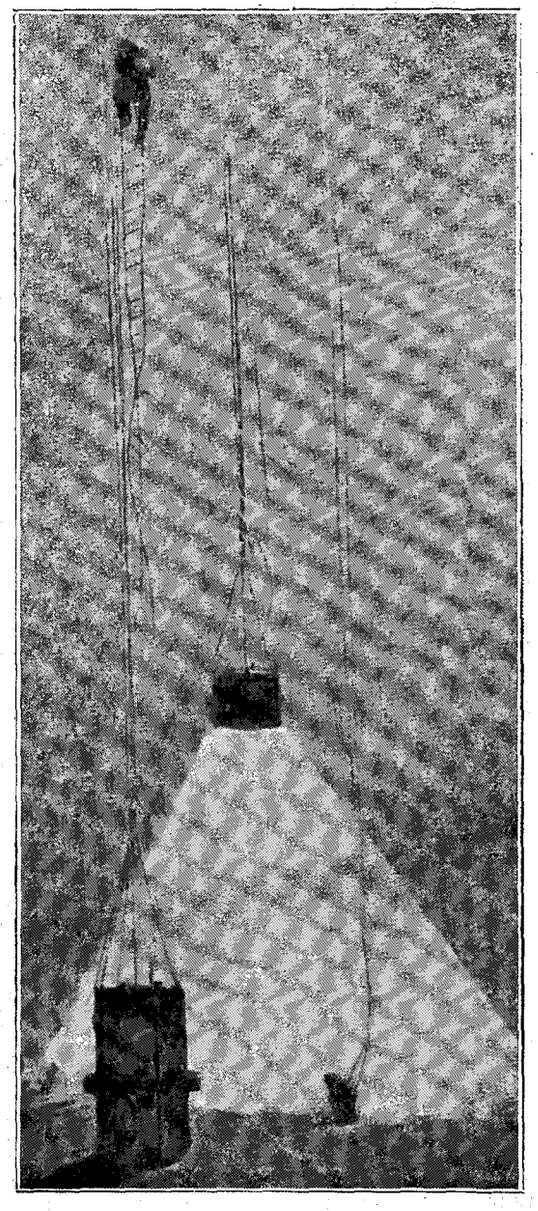

Οἱ ἀνιχνευταὶ εἰς τὸν βυθὸν

γάλου μηχανικοῦ, εἶναι γνωστοὶ καὶ εἶναι εὐχερὲς νῦν μετὰ τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῶν καταδυτικῶν μέσων, (ὑποβρύχιος πόλεμος, λιμενικὰ ἔργα, ὑποβρύχιοι θεμελιώσεις, ναυαγιαιρεσιακαὶ ἐπιχειρήσεις), νὰ κατασκευασθῶσι τελειότεραι καὶ ἰσχυρότεραι συσκευαί, ἐπιτρέπουσαι τὴν ὑπὸ τὸ ὕδωρ μακροτέραν διαμονὴν τῶν δυτῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν διευθυντῶν τῶν ἔργων, — ὡς ἔπραττε τοῦτο ὁ Μπαζὲν ἐπὶ μακρὸν παραμένων ἐν τῷ κατοπτευτηρίῳ του, — καὶ τὴν μεθ' ὑπομονῆς καὶ τέχνης ἐξέλκυσιν τῶν ἀντικειμένων ἐκ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς ἄμμου ἢ τὴν ἀποχώρισιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν τεραστίων συμπαγῶν ὄγκων, εἰς οὓς, ἐκ τοῦ ἰδίου βάρους καὶ τῆς ἐν τῷ βυθῷ ἀκαμάτου ζωϊκῆς καὶ φυτικῆς δημιουργίας συμβοηθούσης, συμφύρονται καὶ μαζοποιοῦνται οἱ σωροὶ τῶν ναυαγίων, τέλος δὲ καὶ τὴν ἀνέλκυσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἄνευ κινδύνων καὶ φθορᾶς. Αἱ πρὸς ἀπόκτησιν καταλλήλου καὶ ἐπαρκοῦς διὰ τὸ τοιοῦτον ἐγχείρημα ὑλικοῦ καὶ προσωπικοῦ δαπάναι, ὑπερβαίνουσι τὰς δυνάμεις τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις προκειμένου περὶ εὐρυτέρων καὶ γενικωτέρων ὑποβρυχίων ἐρευνῶν δὲν ἤθελεν ἀναλάβει τὸ μακρὸν καὶ δύσκολον ἔργον ἄνευ ὀγκωδῶν ἀποζημιώσεων, ἔχουσα ἀνάγκην νέου καὶ βαρυτίμου εἰδικοῦ ὑλικοῦ. Ἕνωσις ἐν τῷ ἔργῳ τῶν ξένων Ἱνστιτούτων καὶ τῆς ἡμετέρας Ἀρχαιολογικῆς, εἰσφορὰ δ' ἀνάλογος τῶν γινωσκόντων νὰ προάγωσι τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἱστορίαν κρατῶν θὰ ἐπέτρεπε τὴν πρόσκτησιν τῶν χρησίμων εἰς ὑποβρυχίους ἀνασκαλεύσεις, ἃ παρεχόμενα ἑκάστοτε εἰς δεξιοὺς ἐργολήπτας, ἤθελον δυνηθῆ ν' ἀγάγωσι βαθμηδὸν εἰς φῶς ὅσα ἡ θάλασσα καὶ ἡ ἄμμος ἐγκρύπτουσιν ἀκόμη καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα. Τὰ ὕδατα τῶν Ἀντικυθήρων καὶ τῆς Μαχδίας δὲν εἶναι τὰ μόνα καλύπτοντα ἀρχαιότητας καὶ ἡ Ἀρχαιολογία καταλλήλως ὁπλιζομένη θὰ δυνηθῆ νὰ ἐκδράμῃ εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ εἰς τὸ Ἄκτιον, εἰς τὴν Ῥόδον καὶ εἰς τὴν Κνίδον, εἰς Ἁλικαρνασσὸν καὶ εἰς Τύρον, εἰς τὸ Μισηνὸν τῆς Καμπανίας καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος, εἰς Ῥάβενναν καὶ εἰς Συρακούσας, εἰς Καρχηδόνα καὶ Καρθαγένην, πανταχοῦ τέλος ὅπου ὑπάρχει ἐλπὶς ἐπιτυχῶν ἀνασκαλεύσεων καὶ ἀξίων λόγου εὑρημάτων. Τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἔργου ἤθελον ἐπωφεληθῆ καὶ αἱ μεσαιωνικαὶ ἔρευναι καὶ αὐτοὶ αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν συλλογὴν ἱστορικῶν ἐνθυμίων νεωτέρων γεγονότων ὡς τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας. Διὰ μέσου τῶν αἰώνων λιμένες κατεκρημνίσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, πόλεις ὁλόκληροι κατεποντίσθησαν, ἰδιάζοντος ἴσως χαρακτῆρος καὶ πολιτισμοῦ. Ναυμαχίαι ἐγκατέσπειραν τὸν βυθὸν ναυαγίων καὶ ναυάγια ἁρπακτικῶν ὁλκάδων πολυάριθμα ἐγένοντο. Πανταχοῦ ἐπὶ τῶν γραμμῶν τῆς ἀκτοπλοϊκῆς συγκοινωνίας τῶν ἀρχαίων καὶ τοῦ μεσαίωνος, ἀπὸ Ἰσσικοῦ κόλπου μέχρι Γαδείρων, περὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου, τῆς Προποντίδος καὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, περιστεφομένου ποτὲ ὑπὸ σειρᾶς ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, τοιαῦται ἔρευναι ἐπιβάλλονται. Δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος τὴν συστηματοποίησιν τῶν ἀνασκαφῶν νὰ μὴ παρακολουθήσῃ ἡ συστηματοποίησις τῶν ἀνασκαλεύσεων καὶ δέον αὖται νὰ γίνωνται ὄχι μόνον ὅταν τύχῃ σπογγαλιευτικὸν σκάφανδρον νὰ προσκρούσῃ ἐπί σωροῦ τινος ἀρχαιοτήτων φθειρομένων ἐν τῷ βυθῷ, οὐδὲ νὰ διεξάγωνται βαναύσως καὶ ἐκ τοῦ προχείρου.

Ἰδιάζουσαν δὲ σημασίαν αἱ τοιαῦται ἀνασκαλεύσεις θέλουσιν ἔχει διὰ τὰς ἐρεύνας τὰς ἀφορώσας εἰς τὸν ναυτικὸν βίον τῶν ἀρχαίων, οὗ πολλὰ σημεῖα θέλουσι διαφωτίσει εἰ καί, ὡς εἴπομεν ἐν προοιμίῳ, ἡ θάλασσα δὲν εἶναι ἐξ ἴσου πρὸς τὴν γῆν καλὴ τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν φύλαξ. Διὰ τὰ ναυτικὰ ἰδίως ἀντικείμενα σημειωθήτω μερικώτερον: ὁ χυτοσίδηρος καλύπτεται ταχέως ὑπὸ στρώματος σκωρίας, σὺν τῷ χρόνῳ δέ, ὡς καὶ ὁ σφυρήλατος, ὑφίσταται μείωσιν τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ ἀντοχῆς. Τὰ χαλύβδινα ἀντικείμενα ἀντέχουσι πλειότερον· εἰς ἐπαφὴν πρὸς ξύλα δρυὸς ἢ χαλκὸν ὁ σίδηρος φθείρεται ταχύτερον. Χαλκὸς ὅμως καὶ ὀρείχαλκος διατηροῦνται καλῶς ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ἔχομεν παράδειγμα πεντακοσίων ἐτῶν ἀβλαβοῦς διαμονῆς ὑπὸ τὸ ὕδωρ. Ἀλλὰ καὶ τὰ ξύλα διατηροῦνται ἀνέπαφα βυθισμένα ἐξ ὁλοκλήρου ἐντὸς τῆς ἰλύος τοῦ βυθοῦ ἢ ἐν τῇ ἄμμῳ. Ἔξω ὅμως τούτων προβάλλοντα προσβάλλονται παρευθὺς ὑπὸ τῶν θαλασσίων σκωλήκων, τῆς τερηδόνος, teredo navalis, καὶ τῆς limnoria terebrans, τῶν μόνων σχεδὸν ξυλοφάγων τῆς Μεσογείου. Ἡ καταστροφὴ ἐπιταχύνεται ἐν τοῖς θερμοῖς τῶν κλιμάτων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ δρῦς εἶναι ὀλιγώτερον εὐπρόσβλητος τῆς ἐλάτης. Ὑπάρχουσι καὶ ξύλα σχεδὸν ἀπρόσβλητα, ἀλλὰ ταῦτα εἰσῆλθον κατὰ τοὺς νεωτέρους μόνον χρόνους εἰς τὴν ναυπηγίαν καὶ ἦσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς ἀρχαίους ὡς ἐκ τοῦ Θεοφράστου συνάγεται. Οὐχ ἧττον ὅμως ὁ πατὴρ τῆς φυτολογίας παραδέχεται καὶ ἐκ τῶν γνωστῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *ἀσαπῆ*· «ἀσαπῆ δὲ φύσει κυπάρισσος, κέδρος, ἔβενος, λωτός, πυξός, ἐλαία. . . .».

Παρὰ πάντα ταῦτα αἱ τῶν βυθῶν ἀνασκαλεύσεις δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ πολλὰς ἀκόμη νὰ ἐπιφυλάττωσι καὶ εὐαρέστους ἐκπλήξεις εἴς τε τὸν ἀρχαιολόγον καὶ τὸν ἱστορικόν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ν. ΡΑΔΟΣ

Ο ΚΟΜΗΤΗΣ ΤΟΥ ΧΑΛΛΕΫ

Ο περιοδικὸς αὐτὸς κομήτης εἶναι, ὅπως λέγει ὁ ἀστρονόμος κ. Guignon, τὸ περιφημότερον πιθανῶς ἄστρον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀστρονομίας. Εἶναι ὁ πρῶτος κομήτης, ποὺ ἐλογαριάσθη ἡ περίοδος τῆς περιφορᾶς του καὶ ποὺ ἐσημειώθη συχνὰ ἡ ἐμφάνισίς του, μολονότι σχετικῶς μὲ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν γίνεται πολὺ ἀραιά, ἤτοι κάθε 75 χρόνους περίπου. Καὶ αὐτὸς μαζὶ μ' ἕνα ἄλλον κομήτην, ἐλθόντες εἰς τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα μας τὸ 1680 καὶ 1682, εἶναι οἱ πρῶτοι, ποὺ ἐξετάσθησαν ἀστρονομικῶς μὲ τὴν νέαν τότε θεωρίαν τῆς ἕλξεως καὶ μάλιστα ἀπ' αὐτὸν τὸν μεγάλον Νεύτωνα.

Ὁ καταπληκτικὸς νοῦς τοῦ μεγαλοφυοῦς ἐκείνου μαθηματικοῦ καὶ φιλοσόφου ἀνασκαλεύοντας τὰς ἰδέας ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ποὺ ἐπίστευαν ὅτι οἱ κομῆται εἶναι ἄστρα ἀνάλογα μὲ τοὺς πλανήτας καὶ ἔχουν καθένας ἰδικήν του περιφερικὴν κίνησιν, ἀνεγνώρισεν ὡς ὀρθὴν τὴν ἀντίληψιν ἐκείνην καὶ ἐσκέφθη ἐξακριβώνοντας διαφόρους θέσεις τῶν κομητῶν εἰς τὸν οὐρανὸν νὰ σχηματίσῃ ἔτσι τόξα τοῦ κύκλου τῆς περιφορᾶς αὐτῶν καὶ λαμβάνοντας ὡς βάσιν τὴν ταχύτητα καὶ τὸν κύκλον τοῦ καθενὸς νὰ ὑπολογίσῃ τὸν χρόνον τῆς ἐπανόδου του.—Τὸν πρῶτον κομήτην, ποὺ τοῦ ἐπαρουσιάσθη (τὸ

ΕΔΜΟΝΔΟΣ ΧΑΛΛΕΫ

1680) τὸν ἐξέτασε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀνεγνώρισεν ὅτι ἡ περιφορά του ἐσχημάτιζεν *ἔλλειψιν* καὶ ὅτι ἡ κίνησίς του ἦτο σύμφωνος μὲ τοὺς νόμους τῆς πλανητικῆς κινήσεως, ἐλογάριασε δὲ ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ κατὰ τὸ ἔτος 2280, ἤτοι μετὰ 600 χρόνια ἀπὸ τότε.— Ἐννοεῖται ὅτι τόσο μεγάλη προθεσμία ἐπαληθεύσεως τῆς θεωρίας καὶ τῶν λογαριασμῶν δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐμπνεύσῃ πεποίθησιν εἰς τοὺς σκεπτικούς. Ὕστερ' ἀπὸ δύο χρόνους ὅμως ἄλλος κομήτης φανερωθεὶς εἰς τὸ στερέωμα τῆς γῆς, ἐξετάσθη καλὰ μὲ τὸν τρόπον καὶ κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Νεύτωνος ἀπὸ ἕνα φίλον του καὶ μαθητήν του τὸν ἀστρονόμον Χάλλεϋ, ὁ ὁποῖος καὶ κατέγινεν εἰς τὴν ἔρευναν ὅλων τῶν ἕως τότε γνωστῶν ὡς ἐμφανισθέντων κομητῶν (ἤτοι 24 ἱστορικῶς ἀναφερομένων). Ὁ κομήτης ἀνεκαλύφθη τὴν 15ην Αὐγούστου 1682 ἀπὸ τὸν Flamsteed, βοηθὸν τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Γκρήνουτς. Τέσσαρες ἀστρονόμοι τοῦ τότε καιροῦ παρηκολούθησαν τὴν κίνησίν του· καὶ εἰς τὰς παρατηρήσεις αὐτῶν ἐφαρμόζοντας ὁ Χάλλεϋ τὴν μέθοδον τοῦ Νεύτωνος εὗρεν ὅτι ἡ κίνησίς του ἦτον ἐλλειπτικὴ καὶ ὅτι ἡ περιφορά του θὰ ἐγίνετο κάθε 75 χρόνους περίπου — ὄχι εἰς τελείως ἐξακριβωμένην χρονικὴν περίοδον, διότι ὁ κομήτης ἐπάθαινε διατάραξιν τῆς κινήσεώς του ἀπὸ ἐπίδρασιν τῆς ἕλξεως τῶν πλανητῶν. Καὶ συμβουλευόμενος τὸν κατάλογον, ποὺ εἶχε κάμῃ τῶν ἱστορικῶς ἀναφερομένων πλανητῶν, ἐπαλήθευσε (διὰ τὸ παρελθὸν ἐννοεῖται) τοὺς λογαριασμούς του, εὑρίσκοντας ὅτι τὸ 1607 εἶχε σημειώσῃ τὸν κομήτην ὁ Κέπλερ, τὸ δὲ 1531 ὁ Ἀπιανὸς καὶ παλαιότερα τὸ 1456 κάποιος ἄλλος παρατηρητὴς τῶν ἄστρων. Τὸ ἐκδοθὲν τότε βιβλίον ἀπὸ τὸν Χάλλεϋ (Astronomiae cometicae Synapsis) ἐπροκάλεσε τὴν περιέργειαν καὶ τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου.

* * *

Ἡ ὑπολογιστικὴ μέθοδος τῆς περιφορᾶς καὶ ἐπομένως τῆς ἐπανόδου τῶν κομητῶν, ἡ θεμελιωθεῖσα ὡς εἴπαμεν, ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος καὶ ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χάλλεϋ, εἶναι ἡ αὐτή, ποὺ ἐφαρμόζεται καὶ διὰ τοὺς πλανήτας. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι τῶν πλανητῶν ἡ *ἔλλειψις* (ἤτοι ὁ δρόμος τῆς περιφορᾶς των) εἶναι σχετικῶς μικρά, ἐνῷ τῶν κομητῶν συνήθως εἶναι πολὺ μεγάλη, καὶ οἱ ἀπαιτούμενοι ὑπολογισμοὶ διὰ νὰ εὑρεθῇ ὁ χρόνος τῆς νέας ἐπανόδου εἶναι τοιοῦτοι, ὥστε δὲν κάμνομεν μέγα σφάλμα, ἐὰν διὰ μερικοὺς ὅρους τῶν ὑπολογισμῶν θεωρήσωμεν ὅτι ἡ κίνησις κομήτου ἀποτελεῖ ἕνα τόξον, ποὺ ἀνήκει εἰς *καμπύλην παραβολικήν*, ἤτοι εἰς καμπύλην, ποὺ τὰ ἄκρα της συναντῶνται (δι' ἡμᾶς) εἰς τὸ ἄπειρον — διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν ἀτελῆ ὁρισμὸν ἀντιληπτὸν ἀπὸ ἀμυήτους εἰς τὰ μαθηματικά. Παραστατικῶς ἡ ἔλλειψις ἡ τροχιὰ δηλαδή, ποὺ ἀκολουθοῦν εἰς τὴν κίνησίν των οἱ πλανῆται εἶναι τοιοῦτον σχῆμα:

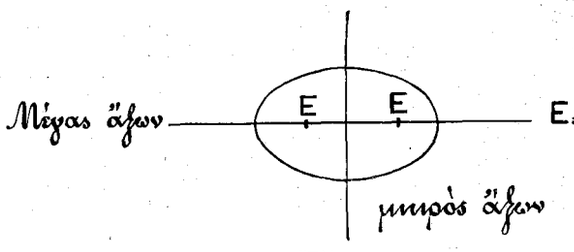

Ἔλλειψις

καὶ ἡ *παραβολή*, ἤτοι ἡ παραβολικὴ καμπύλη, κατὰ τὴν ὁποίαν λογαριάζομεν ὅτι κινοῦνται οἱ κομῆται ἔχει τοιοῦτον σχῆμα:

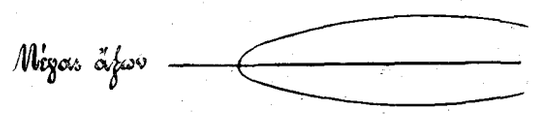

Παραβολὴ

Ὥστε — κατὰ στοιχειώδη ἐξήγησιν — ὅταν πρόκειται νὰ ὁρίσωμεν τὴν τροχιὰν ἑνὸς πλανήτου ἢ ἑνὸς κομήτου, πρέπει νὰ ἔχωμεν μερικὰς θέσεις τοῦ ἄστρου αὐτοῦ εἰς τὸν οὐράνιον θόλον, ἐξακριβωμένας ὅσον τὸ δυνατόν. Ἡ ἐξακρίβωσις τῶν θέσεων αὐτῶν εἶναι ἡ βάσις τοῦ ὑπολογισμοῦ. Γενικῶς ἀρκοῦν τρία σημεῖα, εἰς ἀρκετὴν

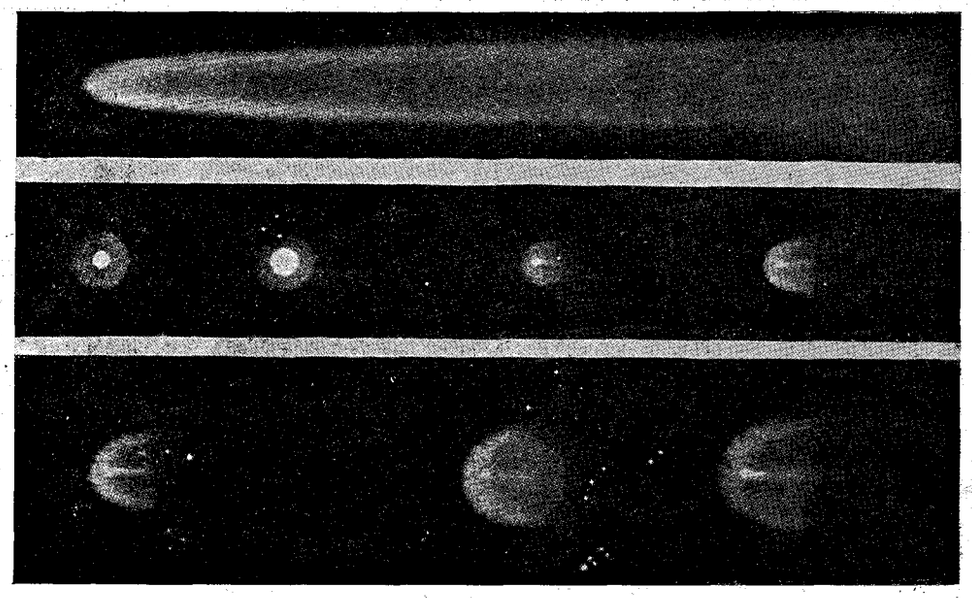

Ὁ κομήτης τοῦ Χάλλεϋ εἰς τὴν παρελθοῦσαν ἐμφάνισίν του (κατὰ τὰς εἰκόνας τοῦ Chambers) ἀπὸ τὸν Νοέμβριον 1835 ἕως τὸν Φεβρουάριον 1836

ὅμως ἀπόστασιν μεταξύ των, ἀφοῦ ληφθῇ ὡς μία ἑστία τῆς *ἐλλείψεως* ὁ ἥλιος. Καὶ διὰ μὲν τοὺς πλανήτας καθὼς καὶ τοὺς κομήτας, ποὺ ἔχουν τροχιὰν ὄχι πολὺ *ἐλλειπτικήν*, ὁ ὑπολογισμὸς εἶναι εὔκολος. Ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους, ὅσοι διαγράφουν πολὺ ἐπιμήκη *ἔλλειψιν* παρουσιάζονται μεγάλαι δυσκολίαι. Διότι ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου μήκους τῆς τροχιᾶς δὲν μᾶς εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρήσωμεν τὸν κομήτην εἰμὴ πολὺ γειτονικὰ εἰς τὸν ἥλιον καὶ κατὰ συνέπειαν ἕνα πολὺ μικρὸν μέρος τῆς τροχιᾶς του. Ὥστε ἀποβαίνει δύσκολον νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς τὸ μῆκος τῆς *ἐλλείψεως* μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν ὡς βάσιν τόσο μικρὸν τόξον καὶ ἑπομένως ἀδύνατον νὰ εὕρωμεν τὸ μῆκος τοῦ μεγάλου ἄξονος τῆς ἐλλείψεως καὶ συναφῶς τὸν χρόνον τῆς ἐπανόδου του.

Τὰ δύο τμήματα τοῦ τόξου τὰ θεατὰ ἑκατέρωθεν τοῦ ἡλίου διαφέρουν ἐλάχιστα μεταξύ των καὶ συγχέονται αἰσθητῶς εἰς τόξον *παραβολῆς*, ἤτοι καμπύλης ὡσὰν ἐκείνην, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ 2ον ἀνωτέρω σχῆμα. Πρὸς ἁπλοποίησιν δὲ τῶν ὑπολογισμῶν, ἤτοι πρὸς περιορισμὸν τοῦ σφάλματος, οἱ ἀστρονόμοι λαμβάνουν πάντοτε τὸ σημειωθὲν τῆς τροχιᾶς τοῦ κομήτου τόξον ὡς τμῆμα παραβολικῆς καμπύλης καὶ ἑπομένως ὑπολογίζουν θεωροῦντες *παραβολικὴν* ἐν μέρει τὴν τροχιὰν ἑνὸς κομήτου. Καὶ ὅταν τὰ διάφορα τῶν ὑπολογισμῶν στοιχεῖα προσδιορισθοῦν μὲ τὴν δυνατὴν ἀκριβολογίαν ζητοῦν τότε εἰς τὸν κατάλογον τῶν παρατηρηθέντων ἕως τώρα κομητῶν ἂν τὰ νέα εὑρεθέντα στοιχεῖα ἀντιστοιχοῦν μὲ γνωστὰ τοιαῦτα ἄλλων κομητῶν. Καὶ ὅταν ἀντιστοιχοῦν αὐτὰ καθὼς καὶ τ' ἄλλα τῆς τροχιᾶς στοιχεῖα ἤτοι ἀνιὼν καὶ κατιὼν δεσμός, κλίσις τοῦ ἐπιπέδου κλτ. γίνεται τότε πιστευτὸν ὅτι πρόκειται περὶ κομήτου, ὁ ὁποῖος παρετηρήθη ἤδη καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ἐπανέρχεται. — Ἀπὸ μόνην μάλιστα τὴν κλίσιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς τροχιᾶς προκύπτει ἀρκετὰ ἀσφαλὴς γνώμη ἂν πρόκειται περὶ κομήτου περιοδικοῦ ἢ μή. Ἐλαφρὰ κλίσις, μικροτέρα τῶν 15 μοιρῶν, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔνδειξις περιοδικότητος. Τοῦτο καὶ ἐμπειρικῶς ἐπιστοποιήθη, διότι ὅλοι οἱ κομῆται, ποὺ ἔχουν βραχεῖαν περίοδον ἐπανόδου, ἔχουν καὶ ἐλαφρὰν κλίσιν, μὴ ἀπομακρυνόμενοι πολὺ ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐλλειπτικῆς ἤγουν τὸ ἐπίπεδον τῆς γηΐνης τροχιᾶς.

***

Ἡ μέθοδος αὐτὴ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς τροχιᾶς κομητῶν, θεμελιωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος, ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸν κομήτην τοῦ 1682 ὑπὸ τοῦ Χάλλεϋ. Ἐξετάζοντας ἱστορικῶς εὗρῆκε τὰ αὐτὰ στοιχεῖα περιφορᾶς μὲ τὸν κομήτην τοῦ 1607 καὶ τοῦ 1531 καὶ τοῦ 1456. Καὶ γνωρίζοντας τὴν περίοδον τῆς τροχιᾶς ἠδυνήθη εὔκολα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Κέπλερ νὰ εὕρῃ τὸν μεγάλον ἄξονα τῆς ἐλλείψεως καὶ μερικὰ ἄλλα στοιχεῖα αὐτῆς, νὰ προείπῃ δὲ συνεπῶς τὴν διάβασίν του διὰ τὸ 1758 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1759.

Ὅταν προσήγγιζεν ἡ ἐποχὴ τῆς ὁρισθείσης ἐμφανίσεως ὁ ἐπιστημονικὸς τότε κόσμος ἀνέμενε τὸν κομήτην μὲ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον. Μάλιστα, διότι ἐπρόκειτο νὰ βεβαιωθῇ ἂν ὁ κομήτης θὰ ὑφίστατο διατάραξιν τῆς κινήσεώς του συνεπείᾳ ἕλξεως τοῦ πλανήτου Διός, ὅπως εἶχε προείπῃ ὁ Χάλλεϋ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Γάλλος μαθηματικὸς Κλαιρὼ ἔκαμε κοπιώδεις σχετικοὺς ὑπολογισμοὺς ὡς πρὸς τὴν διατάραξιν τῆς κινήσεως τοῦ κομήτου ἀπὸ τὴν ἕλξιν τῶν ἄλλων τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος σωμάτων, ἐξακριβώσας τὰς διαταράξεις αὐτὰς ὡς πρὸς τὰς δύο προγενεστέρας ἐμφανίσεις καὶ συμπεράνας ὅτι ὁ μὲν πλανήτης Ζεὺς θὰ ἠργοπόρει τὴν ἐπάνοδον τοῦ κομήτου 518 ἡμέρας, ὁ δὲ πλανήτης Κρόνος 100 ἀκόμη ἡμέρας, ὥστε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ στερέωμά μας τὴν 13 Ἀπριλίου 1759. — Οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Κλαιρὼ δὲν ἐδείχθησαν πολὺ σφαλεροί, διότι ὁ κομήτης ἐφάνη τὴν 12 Μαρτίου 1759 ἤτοι 30 ἡμέρας πρὸ τῆς ὁρισθείσης προθεσμίας. Ἀπὸ τὴν κατόπιν ἐξέλεγξιν αὐτῶν ὅμως ἀπεδείχθησαν πολλὰ σφάλματα, ἀμοιβαίως ἐξουδετερούμενα. Καὶ ἀπὸ τὰς μεταγενεστέρας ἀστρονομικὰς ἐργασίας ἐφάνη ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπολογισθοῦν αἱ ἕλξεις τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ἤτοι πλανητῶν, ποὺ δὲν ἦσαν ἀκόμη γνωστοὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Κλαιρώ.

Ἀπὸ τότε οἱ ὑπολογισμοὶ τῶν ἕλξεων καὶ παρέλξεων ἐξηκολούθησαν ἰδίως ἀπὸ τὸν Γάλλον συνταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ de Pontecoulant πρὶν τῆς νέας ἐμφανίσεως τοῦ κομήτου τὸ 1853 καὶ κατόπιν αὐτῆς. Ἔδωκε δὲ ἀφορμὴν ἡ τότε ἐπάνοδος του εἰς ἱστορικὴν ἔρευναν τῶν πολυμαθῶν ἐρευνητῶν Hind καὶ Langier, οἱ ὁποῖοι κατήρτισαν πίνακα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ κομήτου κατὰ τὸ παρελθόν. Τὸν πίνακα τοῦτον ἐσυμπλήρωσαν τελευταίως οἱ Ἄγγλοι ἀστρονόμοι Cowell καὶ Crommelin ἀνελθόντες ἕως εἰς τὸ 240 π. Χ. Ὥστε τώρα γνωρίζομεν 29 ἐμφανίσεις τοῦ κομήτου. Ἡ πλέον βραδύνασα ἔγινε τὸ 530 μ. Χ. (79 ἔτη καὶ 3 μῆνες) καὶ ἡ πλέον ταχεῖα ὅπως προϋπολογίσθη καὶ ἔγινεν εἶναι ἡ τωρινὴ (24 ἔτη καὶ 5 μῆνες). Οἱ τελευταῖοι ὑπολογισμοὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Ponteculant, γενόμενοι κυρίως ἀπὸ τοὺς Cowell καὶ Crommelin, τῶν ὁποίων καὶ ἐβραβεύθη ἡ σχετικὴ ἐργασία, ἀπεδείχθησαν πλησιάζοντες πολὺ τὴν ἀκρίβειαν. Ὁ κομήτης ἀνευρέθη τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1909 (ἔ. ν.) ὑπὸ τοῦ κ. Βόλφ, διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀϊδελβέργης εἰς φωτογραφικὴν πλάκα. Δύο δὲ ἡμέρας πρωτήτερα εἶχε σημειωθῇ εἰς δύο φωτογραφικὰς πλάκας τοῦ ἀστεροσκοπείου Γκρήνουϊτς, μὴ ἐξετασθείσας ἐγκαίρως.

Ἡ ταχύτης, ποὺ ἔχει ὁ κομήτης τοῦ Χάλλεϋ τρέχοντας εἰς τὸ διάστημα, δὲν εἶναι ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀστρονομικὰς ταχύτητας, ὑπερβαίνει ὅμως ἀρκετὰ τὴν ταχύτητα τοῦ πλανήτου μας. Μὲ ἀριθμούς, ποὺ μόνον ἡ συσχέτισις αὐτῶν μᾶς εἶναι συγκεκριμμένως ἀντιληπτή, ἡ ταχύτης τῆς Γῆς εἶναι 106.000 χιλιόμετρα τὴν ὥραν καὶ ἡ ταχύτης τοῦ κομήτου, ποὺ στρέφεται ἀντιθέτως τῆς γῆς, εἶναι 170.000 τὴν ὥραν εἰς στρογγυλοὺς ἀριθμούς.

***

Ὡς πρὸς τὴν ὕλην ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖται αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι κομῆται ἔγιναν πολλαὶ *εἰκασίαι*, διότι ὡς *ὑποθέσεις* (ἐπιστημονικὰ δηλ. συμπεράσματα) δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ἀκόμη οὔτε αἱ θεωρίαι τοῦ Bredikhine οὔτε αἱ πλέον ὅλων παραδεκταὶ παρατηρήσεις τοῦ Schiaparelli, αἱ στηριγμέναι εἰς τὰς φωτομετρικὰς παρατηρήσεις τοῦ Newcomb καὶ Harkuess διὰ τὴν μάζαν τῶν διαττόντων ἀστέρων. Τὸ φασματοσκόπιον δὲν ἠδυνήθη ἀκόμη νὰ μᾶς δώσῃ τελείως ἀκριβῆ ἐξαγόμενα, καὶ φωτομετρικαὶ παρατηρήσεις ἐπάνω εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς κομήτας δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ γίνουν. Ὅτι δὲ λέγει ὁ ἀστρονόμος κ. Mascart διὰ τοὺς θεωριολόγους τοῦ πλανήτου Ἄρεως ἠμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ διὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους μάλιστα *εἰκασιολόγους* τῆς ὕλης καὶ τοῦ τρόπου τῆς συστάσεως τῶν κομητῶν: Ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς των ροπῆς ἔκαμαν συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα συνετέλεσε περισσότερον ἡ φαντασία παρὰ ἡ ἐπιστήμη. Ἀπὸ ἄλλους ὁ πυρὴν τοῦ κομήτου ἐκρίθη στερεός, ἀπὸ ἄλλους ὑγρὸς καὶ ἀπὸ ἄλλους ἀέριος. Καὶ ἡ οὐρὰ ἄλλοτε ἐχαρακτηρίσθη ὡς ὀπτικὸν φαινόμενον καὶ ἄλλοτε ὡς ἀραιοτάτη κοσμικὴ οὐσία.

Ὅμως αἱ σχετικαὶ παρατηρήσεις τοῦ Σκιαπαρέλλι παρουσίασαν πολὺ πιθανὴν τὴν σχέσιν τῶν κομητῶν μὲ τοὺς διάττοντας ἀστέρας. Ὁ διάσημος Ἰταλὸς ἀστρονόμος βασιζόμενος εἰς τὸ ὅτι οἱ διάττοντες κάμνουν περὶ τὸν Ἥλιον πολὺ ἐπιμήκεις ἐλλείψεις, ἀναλόγους μὲ τὰς ἐλλείψεις τῆς τροχιᾶς τῶν κομητῶν, ἐσυμπέρανεν ὅτι τὰ σμήνη τῶν διαττόντων προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεσιν (διάσπασιν) ὕλης τῶν κομητῶν. Εὑρῆκε δὲ καὶ σχετικὰς ἀντιστοιχίας. Ἤτοι τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τῶν διαττόντων τοῦ Αὐγούστου εὑρῆκεν ἀνάλογα μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τοῦ κομήτου Tuttle. Τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τῶν διαττόντων τοῦ Νοεμβρίου εὑρῆκεν ἀνάλογα μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τοῦ κομήτου Tempel καὶ εἰδικῶς τὰ στοιχεῖα τροχιᾶς τοῦ σμήνους τῶν διαττόντων, ποὺ ἔπεσαν τὴν 27 Νοεμβρίου τοῦ 1877 καὶ τὴν 22 Νοεμβρίου τοῦ 1886 εὑρῆκεν ἀνάλογα μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τοῦ κομήτου Biela, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔπρεπε κατὰ τὰς χρονολογίας ἐκείνας νὰ περάσῃ διὰ τῆς τροχιᾶς τῆς γῆς καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἀνεφάνη ἀπὸ τὸ 1852. Ὁ ἰδικός μας ἀστρονόμος κ. Αἰγηνίτης εἰς τὸν Β΄ τόμον τῶν σπουδαίων ἀστρονομικῶν Χρονικῶν του, ἀφορμώμενος ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ Σκιαπαρέλλι περὶ καταγωγῆς τῶν μετεωρικῶν ρευμάτων, δεικνύει ὅτι ὁ κομήτης τοῦ Biela

ἄρχισε πρὸ χιλίων καὶ πλέον ἐτῶν νὰ διαλύεται.

Ἡ ἰδέα λοιπὸν ὅτι οἱ διάττοντες, ἂν ὄχι ὅλοι ἀλλὰ τουλάχιστον οἱ ἀναφερόμενοι παραπάνω, εἶναι ἀπομεινάρια διασπάσεως (διαλύσεως) κομητῶν γίνεται ὁλοένα περισσότερον ἀποδεκτή. Ἡ διάλυσις κομητῶν γίνεται κατὰ μὲν τὴν εἰκασίαν τοῦ Bredekhine ἐξ αἰτίας *ἐκρήξεων* τῆς ὕλης τοῦ πυρῆνος, κατὰ δὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Σκιαπαρέλλι ἐξ αἰτίας τῆς δυνατῆς ἕλξεως τοῦ Ἡλίου καὶ τῶν παρέλξεων τῶν μεγάλων πλανητῶν. Μερικαὶ νέαι θεωρίαι, ὄχι ἄσχετοι πρὸς τὰς χημικὰς περὶ τῆς ὕλης τοῦ Ἡλίου ἀπόψεις, τείνουν νὰ ὑποβάλουν ὡς αἰτίαν τῆς διαλύσεως καὶ τὴν *ἀποθητικὴν* ἰδιότητα τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.— Εἰς τὴν ἀποθητικὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἀποδίδεται καὶ ὁ σχηματισμὸς τῆς οὐρᾶς τῶν κομητῶν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ ἡλίου, ποὺ αὐξάνεται καὶ μικραίνει εἰς τὸν καιρὸν τῆς διαβάσεως τῶν κομητῶν ἀπὸ τὸ στερέωμα τῆς γῆς δείχνοντας μεγάλας διαφοράς.

Ὥστε, ὅταν γίνῃ δεκτὸν ὅτι μερικοὶ τοὐλάχιστον διάττοντες εἶναι προϊόντα τῆς διαλύσεως κομητῶν, προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι τῶν κομητῶν καὶ τῶν διαττόντων ἡ ὕλη εἶναι ἡ αὐτὴ (ἢ περίπου ἡ αὐτή, διότι ἐνδεχόμενον νὰ γίνεται κάποια χημικὴ ἀλλοίωσις τῶν διαττόντων εἰς τὴν γηΐνην ἀτμοσφαίραν).

Τὴν ὕλην τῶν διαττόντων ἐξεκαθάρισαν αἱ φωτομετρικαὶ παρατηρήσεις τοῦ Newcomb καὶ Harkness. Ἡ μάζα των εἶναι πολὺ μικρά. Οἱ περισσότεροι ἔχουν βάρος ὀλιγώτερον ἀπὸ ἕνα κόκκον καὶ οἱ μεγαλήτεροι ἀπ᾽ αὐτοὺς μόλις φθάνουν τὰ 6 γραμμάρια. Περιβάλλονται δὲ ὅλοι ἀπὸ ἀέρια, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑδρογονάνθρακα, ποὺ εἴτε ἀπὸ ἠλεκτρικὴν εἴτε ἀπὸ ἄλλην φωτογόνον ἡλιακὴν αἰτίαν, γίνονται φωτεινά. Ὥστε, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν ἀρχικὴν θεωρίαν τοῦ Νεύτωνος, εἰκάζεται ὅτι οἱ κομῆται εἶναι ὡσὰν σύγνεφα κονιορτοῦ καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μικρὰ σωματίδια (ὅπως τὰ τῶν διαττόντων) ποὺ ἀπέχουν πολὺ ἀναμεταξύ των.

Τὸ φασματοσκόπιον ἐνισχύει τὰς εἰκασίας αὐτάς. Διότι τὸ φάσμα τῶν κομητῶν ὅπως καὶ τῶν πλανητῶν δίδει γραμμὰς νατρίου καὶ μαγνησίου μαζὶ μὲ ἄλλας τινὰς γραμμάς.— Καὶ ἡ ὀπτικὴ δὲ παρατήρησις βεβαιώνει τὴν ἀραιὰν σύστασιν τῶν κομητῶν, διότι παρατηροῦνται διὰ μέσου αὐτῶν ἀστέρες χωρὶς νὰ γίνεται διάθλασις τῶν ὀπτικῶν ἀκτίνων.

Εἶναι φανερόν, κατὰ τὴν πιθανὴν ταύτην εἰκασίαν, ὅτι αἱ οὐραὶ εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης, πολὺ ὅμως ἀραιοτέρας παρ᾽ ὅ,τι εἶναι εἰς τὸν πυρῆνα. Πῶς ὅμως σχηματίζονται αἱ οὐραὶ αὐταί, ἂν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀποθητικῆς δυνάμεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἢ ἄλλης ἡλιακῆς ἰδιότητος ἢ καὶ μηχανικῆς τινος αἰτίας κινητικῆς δὲν ἔχει ἐξακριβωθῇ.

***

Ὁ κομήτης τοῦ Χάλλεϋ — διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς αὐτὸν — δὲν εἶναι ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοὺς μεγαλητέρους καὶ ἡ μάζα του εἶναι ἐπίσης ἀραιοτάτη. Ἡ οὐρά του, ἀλλὰ καὶ ὁ πυρήν του ἀκόμη, παθαίνουν αὐξομειώσεις. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1909 ὁ πυρὴν εἶχε πλάτος 20,000 χιλιόμετρα. Καὶ τὸν Φεβρουάριον εἶχε 307,000 χιλιόμετρα, ἡ δὲ οὐρά του μάκρος 8 ἑκατομύρια χιλιόμετρα, ὡς τὴν ἐμέτρησεν ὁ κ. Barnard καὶ αὐξανομένη ὑπελογίζετο ὅτι ἠμποροῦσε νὰ φθάσῃ τὰ 24 ἢ 25 ἑκατομμύρια χιλιόμετρα. Ἀκριβῶς δὲ ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸν αὐτὸν τῆς αὐξήσεως ἐσχηματίσθη καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ὅταν τὴν 19ην (ν.) Μαΐου θὰ διέβαινε τὴν τροχιὰν τῆς Γῆς ἠμποροῦσε νὰ εὑρεθῇ ἓν μέρος αὐτῆς εἰς τὴν ἀτμοσφαίραν μας. Χωρὶς ὅμως νὰ προλεχθῇ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ κανεὶς φόβος ἀπὸ τοὺς σοβαροὺς ἀστρονόμους, οἱ ὁποῖοι ἀπεδείχθησαν ἀκριβεῖς εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἕλξεων καὶ παρέλξεων προειπόντες τὸν χρόνον τῆς διελεύσεως μὲ πλήρη σχεδὸν ἀκρίβειαν καὶ οἱ ὁποῖοι κατέγιναν κυρίως εἰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις σημαντικὰς βέβαια, χάρις εἰς τὰ τελειότερα σημερινὰ μέσα καὶ τὴν εὐνοϊκὴν θέσιν τοῦ κομήτου. Τ᾽ ἀποτελέσματα τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν, ποὺ εἶναι περισσότεραι παρ᾽ ὅσαι ἔγιναν τελευταίως διὰ τὸν κομήτην Morehouse (1908 c), τὸν κομήτην Perrine (1909 c), τὸν κομήτην (Daniel 1909 e) τὸν κομήτην Hinnecke (1909 d,) καὶ τὸν κομήτην Innes (1910 a), θὰ μᾶς τὰ δώσῃ προσεχῶς ἡ ἐπιστήμη.—Ἄλλον κομήτην τὸ ἔτος τοῦτο ἀναμένομεν τὸν ἀνακαλυφθέντα τὸ 1851 κομήτην d'Arrest, ὁ ὁποῖος ἔχει περίοδον ἐπανόδου $6\frac{1}{2}$ περίπου ἐτῶν.

Ι. Σ. ΖΕΡΒΟΣ

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΝ ΒΟΛΩι ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

ΔΩΡΑ Η ΧΥΜΕΥΤΡΙΑ

ΧΥΜΕΥΤΙΚΗ ΕΙΚΩΝ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Μὲ τὸ ἑλληνικό της μέτωπο καὶ τὰ ξανθὰ μαλλιά της, μὲ τὰ μεγάλα μαῦρα της μάτια καὶ τὰ παχέα κατακόκκινα χείλη προκαλοῦσε τὸν ἔρωτα ἡ ὄμορφη παρθένα τοῦ Σεραπείου. Μὲ τὴν ἀγαθὴ ψυχή της καὶ τὸ πρῴϋμό της πνεῦμα — ὡραῖο μάλαγμα ἀνατολικῆς μοιρολατρίας καὶ ζωτικότητος ἑλληνικῆς — κινοῦσε τὸν σεβασμὸ ἡ νεαρὰ κόρη Μαρίας τῆς Ἑβραίας. Ἐνωρὶς ὀρφανὴ ἡ Δώρα ἐστάλη ἀπὸ ἕναν θεῖο της ἱερογραμματέα στὸ περίφημο Ἱερὸ τῆς Ἀλεξανδρείας — ἑλληνικὸ ἀμβικιστήριο τῆς αἰγυπτιακῆς σοφίας — νὰ μυηθῇ στὴν *Τέχνη* ἀπὸ τὸν μέγαν ἀρχιερέα Διόσκορο, τὸν ξακουστὸ χυμευτή.

Ὄχι μονάχα ἀπὸ ἀνατροφή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κληρονομικότητα ἡ κόρη τῆς διασήμου χυμευτρίας ἔβλεπε γύρω της τὸν κόσμο, ποὺ ἔκλειε μέσα ἡ ψυχή της, κόσμον ἀποκαλυπτικό, ποὺ μὲ ζήλεια κρατοῦσε τὰ μυστικά του κρυμμένα ἔξω ἡ φύσις. Νόμιζε πὼς τὰ πράγματα λένε στοὺς θνητοὺς ψεύτικη τὴν ἱστορία των, καὶ τὰ λόγια ἦταν γι᾽ αὐτὴν ἀλληγορίες. Ἔτσι ἕνα φθονερὸ Πεπρωμένο θὰ εἶχε κλείσῃ βαθειὰ στὸ κάθε τι τὸν ἀληθινό του χαρακτῆρα, ποὺ μιὰ σοφία ὑπεράνθρωπη μποροῦσε μονάχα νὰ ξεσκεπάσῃ, καὶ μία ἀνόθευτη πίστις νὰ ὁδηγήσῃ στὸ ἄδυτο ἱερὸ τοῦ Κόσμου!

Ὁλόκληρη τὴν ἡμέρα πολλὲς φορὲς σκυμμένη πάνω στὸν κιτρινισμένο πάπυρο, γεμάτον ἀπὸ σύμβολα χυμευτικά, προσπαθοῦσε νὰ ἐμβαθύνῃ στὸ κρυμμένο νόημα παλαιοῦ φιλοσόφου τῆς Τέχνης.

— *Ἄνθος*. Εἶπεν *ἄνθος* ὁ Δημόκριτος. Ποιὸ εἶναι τὸ *ἄνθος*; — ρωτοῦσε ἔξαφνα ἀνυπόμονη ἡ Δώρα τὸν Διδάσκαλο.

— «Ἀπὸ τὰ στερεὰ παίρνονται τὰ ὕδατα» — ἀπαντοῦσε δογματικὰ ἐκεῖνος.

Καὶ τὴ νύχτα κάποτε ἡ ἐνθουσιώδης μαθήτρια κοντὰ στὰ *φῶτα* τῆς ἑστίας, μὲ ξέπλεγα τὰ μαλλιά, μὲ κόκκινα τὰ μάγουλα, ἀνήσυχη καὶ νευρική, κάρφωνε τὸ βλέμμα στὸ πυρωμένο *χύμα* τοῦ χωνευτηρίου, ὅπου περίμενε σὰν ἀπὸ λουτρὸ νὰ προβάλῃ ὁ *χρυσάνθρωπος* — τὸ μυστήριο τῆς Χρυσοποιΐας. Γύρω οἱ φανταστικὲς σκιές, ποὺ ἔρριπταν στὸ κίτρινο φῶς δύο μεγά-

λων λυχναριῶν οἱ μασθωτοὶ ἄμβικες μὲ τοὺς μακροὺς σωλῆνας καὶ τὰ δέματα βοτανῶν κρεμασμένα στὸν τοῖχο μὲ νεκροκέφαλα ζῴων, λικνίζοντο διπλές, σὰν νὰ φυσοῦσαν δαίμονες τὴ δημιουργική των δύναμι στὴ μυστικὴ ἐκείνη στιγμή.

Τὴ σιωπὴ τοῦ ἐργαστηρίου διέκοπτε μονάχα ὁ θόρυβος τοῦ κονδυλιοῦ τοῦ Διδασκάλου, ποὺ καθισμένος στὸ τραπέζι ἔγραφε ἀμίλητος, καὶ τὸ σούσουρο, ποὺ ἔκανε τὸ κουλουριασμένο φεῖδι, τὸ σύμβολο τοῦ κόσμου, στὸ κατώφλιο τῆς πόρτας... Μέσα σ' ἐκείνη τὴ νέκρα δυὸ μάτια τόξευαν μὲ σπατάλη τὴ ζωὴ στὸ ὄμορφο κορμὶ τῆς χυμευτρίας — τὰ μάτια τοῦ Νικοθέου, μικροσώμου Ἕλληνος ἱερογραμματέως, ποὺ φαντάζετο νὰ βλέπῃ στὸ ἀγαλματένιο ἀνάστημα τῆς Δώρας τὴν ἀληθινὴ μορφὴ τῆς Ἴσιδος, τὸν καιρὸ ποὺ χάριζε τὴν ὀμορφιά της στὸν Ὄσιρι καὶ τὴ ζωὴ στὴ χώρα τοῦ Νείλου.

Ἀπὸ τὴν πόρτα, ποὺ ἔβγαινε στὸ Ἱερό, ἀκίνητος ὁ ἱερογραμματεὺς, ἐθαύμαζε, λαχταροῦσε, λυπᾶτο, κι' ἔφευγε νὰ στοιβάσῃ ἀφῃρημένος στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Σεραπείου τὰ σοφὰ τυλιχτάρια τῶν παπύρων...

Ὅταν τὸ βράδυ γύριζε ἡ Δώρα στὸ σπίτι πρὸς τὸν Πύργο τῆς Νεκροπόλεως, τὴ συνώδευε κάποτε ὁ Νικόθεος — περίπτωσις σπουδαία γιὰ τὸν δειλὸν ἱερέα, ποὺ περίμενε νἄλθῃ μὲ χαρὰ καὶ πιθυμοῦσε πάλι νὰ ματαιωθῇ ἀπὸ κἀνένα ξαφνικὸ ἐμπόδιο.

Βιαστικοὶ — βιαστικοὶ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν ἀγορά, ὅπου πωλοῦντο ὅλων τῶν χωρῶν τὰ πιὸ πολύτιμα ἐμπορεύματα — ἀπαρατήρητοι μέσα στὸ πολύμορφο καὶ πολύγλωσσο πλῆθος ἀπὸ Αἰγυπτίους τυλιγμένους σὰν τοὺς θεούς των, Ἕλληνας γοργοφθάλμους, σοβαροὺς γενάτους Ἑβραίους καὶ Συρίους ῥεμβούς, καὶ τόσους ἄλλους ὑπηκόους ὅλων τῶν Οὐρανῶν — καὶ ἡ Δώρα ἀγαποῦσε καμιὰ φορὰ νὰ στέκῃ μπροστὰ σὲ χρυσοχοεῖο, καὶ δείχνοντας χρυσὸ σκαραβαῖο:

— Νά, ἡ πολύφημη χρυσοχοϊκή! Ποιὰ εἶναι πιὸ ὄμορφα ἀπὸ τὰ ἔργα της, Νικόθεε;

— Τὰ χρυσᾶ σου τὰ μαλλιά, Δώρα — ἐψιθύριζεν ἐκεῖνος...

***

Μιὰ βραδιά, ποὺ εἶχεν ἀργήσῃ λιγάκι σ' ἕναν *ἀμβικισμό*, ὁ ἥλιος εἶχε βασιλεύσῃ ὅταν πῆραν τὸν δρόμο, ἡ Δώρα καὶ ὁ Νικόθεος, διὰ τὸν

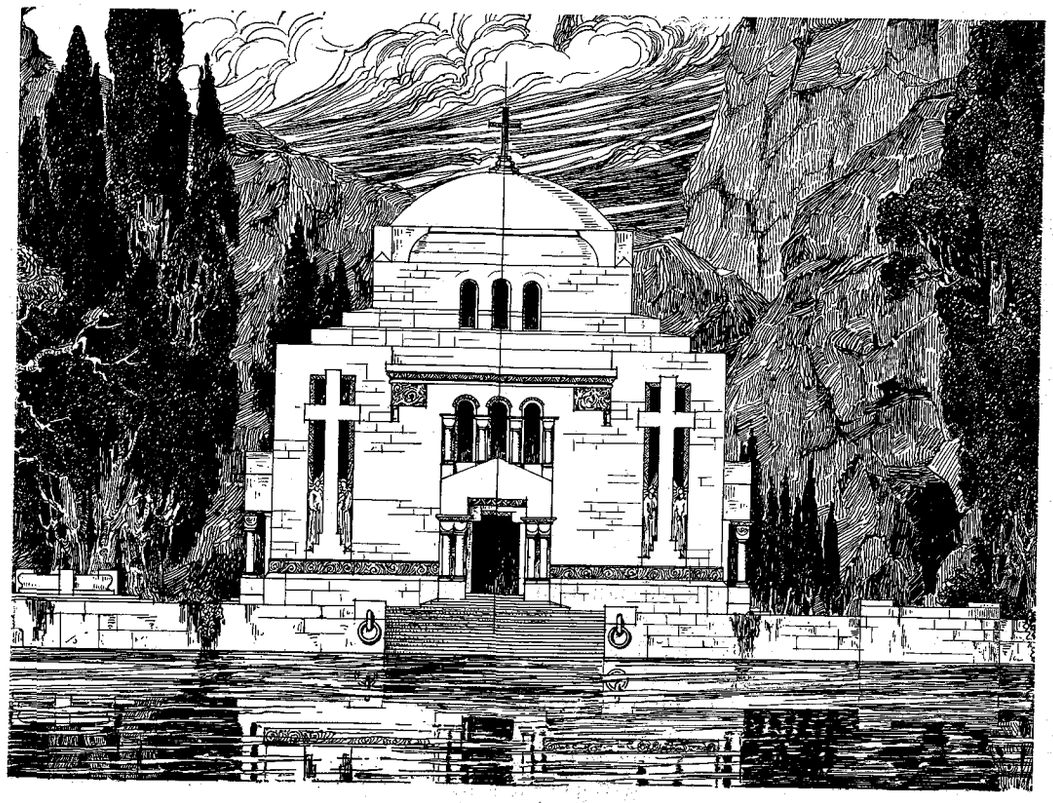

ΣΧΕΔΙΟΝ ΝΑΟΥ

ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

Πύργο. Περιπατοῦσαν σιωπηλοί. Τὴ Δώρα ἀπασχολοῦσε κάποιο τῆς τέχνης πρόβλημα, καὶ ὁ Νικόθεος σεβότανε τὴ σιωπή της. Ἀφῃρημένοι πλανήθηκαν σὲ μικρὸ δάσος ἀπὸ φοίνικας κοντὰ στὴ Νεκρόπολι. Ἡ βραδιὰ ἥσυχη. Ἡ ἀτμόσφαιρα χλιαρὴ καὶ μὲ λιγώτερη ὑγρασία. Ψηλὰ ὅλα τὰ ἄστρα μαζωμένα ἀνήσυχα κι' ἕνα ἀσάλευτο δοξάρι τοῦ φεγγαριοῦ. Γυρτὰ τὰ φύλλα τῶν χουρμαδιῶν φαίνετο σὰν νὰ ῥάντιζαν κάτω στὴ γῆ τὴν ἀσημένια δροσιά, ποὺ ἔπαιρναν ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ποῦ καὶ ποῦ ἀκούετο τὸ τρίξιμο ἐντόμου ἢ τὸ σαλάγημα καμιᾶς σαύρας ἢ νυφίτσας...

— Νικόθεε, ἔχει ζωὴ ὁ Κόσμος! Εἶναι σὰν κι' ἐμᾶς ἀπαράλλακτα, Νικόθεε!... Νὰ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ τὸ κεφάλι του. Νὰ χιλιάδες τὰ μάτια του, ποὺ μέσα των φαίνεται ν' ἀναγαλιάζῃ ἡ ψυχή του — ὁ μέγας Ὄσιρις... Τώρα, τώρα, Νικόθεε, ῥίπτουν τὰ ἄστρα τὴ δύναμί των στὰ σωθικὰ τῆς Γῆς καὶ γεννιῶνται τὰ μέταλλα. Βλέπεις τὸ σύμβολο τοῦ ἀργύρου στὰ ψηλά;... Ὤ, νὰ εἶχα τὴ δύναμι τῶν ματιῶν τοῦ Ἰεχωβᾶ, Νικόθεε!...

— Τῶν ματιῶν σου ἐγώ, Δώρα — ἐψιθύρισεν ἐκεῖνος.

Πέρα σὲ μιὰ μικρὴ πλατεῖα ἕνα μεγάλο φανάρι φώτιζε μὲ τὸ ὠχρό του φῶς ἐρειπωμένο ἐκκλησάκι, καὶ δίπλα του μικρὴ Σφίγγα ἀπὸ συηνίτη λίθο ἀγρυπνοῦσε γεμάτη μυστήριο, ἀσάλευτη, σὰν νὰ σταματοῦσε τὸν χρόνο στὴν ἀπέραντη ἐκείνη ἐρημία. Σκεπτικὴ ἡ Δώρα πλησίασε τὸ ἄγαλμα καὶ ἐλαφρὰ στηρίχθηκε μὲ τὴ πλάτη πάνω στὸ πέτρινο στῆθος τῆς θεᾶς. Ἔγυρε πρὸς τὰ ὀπίσω, ἄφησε νὰ πέσουν τὰ χέρια της κουρασμένα, καὶ ἀντίκρυσε μὲ τὰ μάτια τὸν οὐρανὸ ἀκίνητη. Ἐφαίνετο τὸ τέρας ν' ἀγκαλιάζῃ τὴν ὡραία κόρη. Ὁ χιτών της εἶχε ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν ἕνα της ὦμο καὶ ὁ ἀλαβάστρινος μαστὸς ἀντανακλοῦσε τὴ λάμψι τοῦ φαναριοῦ. Ὁ Νικόθεος, πνιγμένος στὸ αἷμα του, σιγοέτρεμε ἀκίνητος στὴ σκιά, μπροστὰ στὴν ἡμίγυμνη παρθένα, ποὺ τὰ χείλη της τώρα ἄρχισαν σιγὰ-σιγὰ νὰ ψιθυρίζουν σὰν νὰ διηγοῦντο παραμύθι. Σὰν νὰ μιλοῦσεν ἡ Δώρα. Σὰν νὰ μιλοῦσεν ἡ Σφίγγα στὴν ἐρημία τῆς νύχτας.

— Μιὰ φορὰ κατέβηκαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἄγγελοι... καὶ περιπάτησαν στὴ γῆ, καὶ εἶδαν τὶς ὄμορφες γυναῖκες τῶν ἀνθρώπων καὶ τὶς ἀγάπησαν... καὶ δι' ἀντάλλαγμα τῆς ἀγάπης των χάρισαν σ' αὐτὲς τὰ μυστικὰ τῶν μετάλλων, τὶς τίμιες τέχνες, καὶ τὴν ἄφθαστη σοφία των... Ποιὸς ἄγγελος θὰ φανερώσῃ σ' ἐμένα τὸ μυστικὸ αὐτὸ τῆς ζωῆς στὸν κόσμο;...

— Ἐγώ, Δώρα! — ἀνέκραξεν ὁ δυστυχὴς Νικόθεος, καὶ σὲ μιὰ ἔκρηξι λαχτάρας, ποὺ τόσον καιρὸ εἶχε συμπυκνώσῃ στὴν ψυχή του ἡ ὀμορφιὰ τῆς ἀνίκητης κόρης, ὥρμησε σὰν ἄνεμος καὶ κόλλησε τὰ πυρωμένα του χείλη στὴν ἀλαβάστρινη σάρκα... Στὸ ἁμαρτωλὸ αὐτὸ φίλημα τοῦ συνοδοῦ της ἡ Δώρα τινάχθηκε μὲ ὁρμή, ἔρριψε βλέμμα αὐστηρὸ στὸν νεανία, καί, σύροντας ἔπειτα τὸν χιτῶνα της ἥσυχα, ἀπήγγειλε μὲ φωνὴ ἤρεμη μιὰ ῥήτρα ἀπὸ τὰ ἱερὰ βιβλία τοῦ Ἑρμοῦ, ἐν ᾧ ὁ πτωχὸς ἱερεὺς ἐξηντλημένος ἀπὸ τὴν τόλμη του ἔγερνε σὰν κατάδικος τὸ κεφάλι ἀπελπισμένος.

— «Εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν Εἱμαρμένη οἱ *ποιηταί*», Νικόθεε. Δὲν χαίρουν διὰ τὴν εὐδαιμονίαν, διότι κρατοῦν τὰς ἡδονάς... Μήτε λυποῦνται διὰ τὸ κακόν».

Καὶ προχώρησε μονάχη στὸν δρόμο πρὸς τὴν Νεκρόπολιν μὲ γρήγορο βῆμα...

— Ὦ Δώρα!...

***

Μία νύχτα ἀκούσθηκε κάτω στὰ μέρη τοῦ Ἐπτασταδίου μιὰ ἔκρηξις τρομακτική. Τὸ μικρὸ ἐργαστήριο τῆς Δώρας — ὅπου ἐργάζετο ἅμα ἔδωσε τὸν ὅρκο τοῦ χυμευτοῦ στὸ Σεραπεῖο — κρημνίσθηκε πάνω στὶς φλόγες... Μόλις μπόρεσαν νὰ εὕρουν τὸ πρωῒ μὲς στὰ ἐρείπια τὸ ἀγνώριστο σῶμα τῆς χυμευτρίας. Μονάχα τὰ ξανθά της μαλλιὰ στοῦ ἥλιου τὶς πρωϊνὲς ἀκτῖνες ἔλαμπαν ἀπείρακτα — τὸ μόνο χρυσάφι, ποὺ ἔδωκε τὸ ἐργαστήριο ἐκεῖνο τόσων ὀνείρων!... Ὁ Νικόθεος τὰ ἔκοψε μ' εὐλάβεια, τὰ πῆρε μαζύ του, καὶ ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ ν' ἀνεβαίνῃ τὴν ὄχθη τοῦ Νείλου, μὲ τὸ βλέμμα ἀσάλευτο στὰ θολωμένα νερά...

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ BJÖRNSTJORNE BJÖRNSON

Ὁ *λεπτομερὴς* ὁρισμὸς τῆς εἰς τὴν διεθνῆ λογοτεχνίαν θέσεως τοῦ Björnson θ᾽ ἀπαιτήσῃ ἀκόμη ὀλίγον καιρόν. Ὅτι ὅμως, παρ᾽ ὅλον τὸν *ἐντόνως τοπικόν* του χαρακτῆρα, τὸ ἔργον του ἀνήκει εἰς τὴν *διεθνῆ* λογοτεχνίαν, εἶναι βέβαιον· τοὐλάχιστον εἰς τὴν διεθνῆ λογοτεχνίαν *κατὰ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως*· διότι *κυρίως διεθνὴς* λογοτεχνία δὲν ὑπάρχει, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ *διεθνὴς ψυχή*· ἐκεῖνο, ποὺ συνήθως ὀνομάζομεν οὕτως, εἶναι κυρίως ἡ ψυχή, δηλ. τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ ἰδέαι, *μιᾶς μερίδος μόνον* τῆς ἀνθρωπότητος, ἐκείνης, ποὺ πρωτοστατεῖ εἰς τὸν ἑκάστοτε πολιτισμὸν καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν ζητεῖ (ἢ θέλει νὰ φαίνεται, ὅτι ζητεῖ) νὰ πλησιάσῃ καὶ ἡ ἐπίλοιπος ἀνθρωπότης· τοιαύτη leading μερὶς τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι σήμερον ἀναμφιβόλως τ᾽ *ἀγγλογερμανικὰ ἔθνη*, ἰδιαιτέρως δὲ ἴσως τὰ *σκανδιναυικά*. Τῶν *λατινικῶν* ἐθνῶν ἡ ψυχολογικὴ λογοτεχνία ἔρχεται ἐν γένει *εἰς δευτέραν θέσιν*, ὅπως καὶ τὰ ἴδια αὐτὰ ἔθνη εἰς τὸ θέατρον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον διεθνῆ ἐπίδρασιν ἔχει (πρὸς τὸ παρὸν) ἡ *σλαυικὴ* λογοτεχνία [1]. Ὁ λογοτέχνης λοιπὸν ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ψυχικὴν ὁμάδα τὴν ἐπικρατοῦσαν, ἔχει ἀρχικῶς πολὺ μεγαλυτέραν πιθανότητα ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, πιθανότητα δηλ. *διεθνοῦς ἀξίας*, παρὰ τὸν ἀνήκοντα εἰς ἄλλας ὁμάδας· ἀλλ᾽ ὑπάρχει βέβαια καὶ ὁ ἄλλος παράγων *τῆς ἀτομικῆς προσωπικότητος* τοῦ λογοτέχνου· καὶ ὅπως πολλάκις καὶ *καθαρῶς τοπικοὶ* λογοτέχναι ἀποκτοῦν μὲ τὴν ἰσχυράν των προσωπικότητα θέσιν εἰς τὴν διεθνῆ προσοχὴν (π. χ. ὁ Mistral), οὕτω καὶ ἀντιστρόφως, ὅσον *ψυχολογικῶς διεθνὲς* καὶ ἂν εἶναι τὸ ἔργον ἑνὸς λογοτέχνου, διὰ νὰ στερεωθῇ ὅμως εἰς τὴν διεθνῆ λογοτεχνίαν προσαπαιτεῖται καὶ κάποια *ἀτομικότης*. Τὴν ἀτομικότητα δὲ αὐτὴν τὴν εἶχεν εἰς ἰσχυρότατον βαθμὸν ὁ Björnson. Διὰ τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Björnson ἔγραψεν ἀρκετὰ ἐκτενὲς ἄρθρον ὁ γνωστὸς κριτικὸς Hans Brin εἰς τὴν «*Πολιτικὴν*» τῆς Κοπεγχάγης (27 Ἀπριλίου 1910)· περίληψις αὐτοῦ εἶναι αἱ ἑπόμεναι γραμμαί.

Ἡ πρώτη ἐργασία τοῦ Björnson εἶναι τὸ διήγημα «*Synnöve Solbakken*»· καὶ ναὶ μὲν ἔχει καθαρῶς τοπικὸν χαρακτῆρα, διότι περιγράφει τὴν χωρικὴν νορβεγικὴν ψυχήν, ἀπὸ τὸ δυνατὸν ὅμως ὕφος καὶ τὴν ἔντονον ἀτομικότητα, πού το χαρακτηρίζει, διακρίνει ἀμέσως κανείς, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ *ἁπλῆς μονάδος* μέσα εἰς τὴν ῥομαντικὴν λογοτεχνίαν τῆς χωρικῆς ζωῆς. Τὸ 1858 ἐτελείωσε τὸ πρῶτον του δρᾶμα «*Μεταξὺ τῶν μαχῶν*», δρᾶμα μὲ κάποιον ἀφελῆ καὶ ἀπηρχαιωμένον χαρακτῆρα τῶν παλαιῶν δυναστικῶν παραδόσεων τῆς Νορβεγίας. Τὰ ἑπόμενα ἔτη παράγει ὁ Björnson ἀρκετὰ διηγήματα καὶ τρία δράματα. Μὲ τὰ διηγήματα ὁμιλεῖ διὰ τὸν λαὸν καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν κάμῃ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτόν του· εἰς τὰ δράματά του ὅμως ἀναπτύσσει ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ψυχῆς του· εἶναι ἱστορικὰ δράματα: «*Βασιλεὺς Σβέρρε*», «*Σίγγουρδ Σλέμπε*» καὶ «*Χάλτε-Χούλντα*». Τὸ τελευταῖον, περιγραφὴ μιᾶς σκοτεινῆς, βιαίας γυναικείας φύσεως, τῆς ὁποίας τὸ σωματικὸν ἐλάττωμα (ἡ χωλότης) συμβολίζει τῆς ψυχῆς τὴν διαστροφήν, ἀπερρίφθη τότε ἀπὸ τὸν κριτικὸν τοῦ Β. Θεάτρου τῆς Κοπεγχάγης *Χάϊμπεργ*.

Ὁ «*Σίγγουρδ Σλέμπε*» ἐγράφη, ἀφοῦ ἤδη ὁ Björnson εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν νορβεγικὴν πολιτικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Νορβεγίαν, ταξειδεύων εἰς τὸν Νότον. Εἶναι ἔκφρασις τῆς λύπης του, ὅτι εἶχεν ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν θεατῶν. Τὸ δρᾶμα εἶναι κάπως ἄτεχνον καὶ διηγηματικόν, ἀλλ᾽ ἡ μορφὴ τοῦ *Σίγγουρδ Σλέμπε* παρουσιάζει μίαν πρωτοτύπως ἰσχυρὰν ζωήν· δέχεται τὰς ἐντυπώσεις τοῦ περικυκλοῦντος αὐτὸν κόσμου μὲ ἐντατικὴν προσληπτικότητα καὶ δύναμιν· ἀλλ᾽ εἰς τὸ τέλος, ὅταν ὅλα παρέλθουν, κλίνει τὴν κεφαλὴν ζητῶν στήριγμα εἰς τὸ στῆθος μητρικῆς γυναικὸς καὶ προσβλέπει τὸν θάνατον — ὅπως ἀργότερα ὁ *Ἰάρλος Σκοῦλε* καὶ ὁ *Πέερ-Γκύντ*.

Μὲ τὴν «*Μαρίαν Στούαρτ εἰς τὴν Ἀγγλίαν*» τελειώνει μία περίοδος τῆς παραγωγῆς τοῦ Björnson. Καθὼς ὁ «*Σίγγουρδ Σλέμπε*», εἶναι καὶ τὸ δράμα τοῦτο πλῆρες ἀπὸ πολιτικὰς ῥαδιουργίας, — διότι ὁ Björnson ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀποβάλει ἐντελῶς τὴν πικρίαν, ποὺ εἶχε δοκιμάσει ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχήν του εἰς τὸν νορβεγικὸν πολιτικὸν βίον· μὲ ἀφέλειαν περιγράφεται εἰς αὐτὸ τῶν πολιτικῶν ἡ ἀσυνείδητος μεταβολὴ ἰδεῶν καὶ ὁ ἀπεριόριστος ἐγωισμός· καὶ εἶναι μὲν ἡ μορφὴ τοῦ ὅλου ἀρκετὰ χαλαρὰ (ὁ ἴδιος ὁ Björnson ἀφῆρεσεν ὁλόκληρον τὴν τελευταίαν πρᾶξιν εἰς τὴν Συλλογὴν τῶν ἔργων του), ἀλλ᾽ ἡ δραματικὴ μορφὴ τῆς Μαρίας Στούαρτ εἶναι ἔκτακτος· ἀστράπτουσα ἀπὸ καλλονὴν ἀπεικονίζεται ἡ νέα βασίλισσα μέσα εἰς ἓν περιβάλλον ἀπὸ σκοτεινοὺς Σκώτους. Ἡ μεσημβρινή της θερμότης εἶναι ἀπαύγασμα τῆς ἐπὶ τοῦ βορείου Björnson ἐπιδράσεως τοῦ ἰταλικοῦ ἡλίου!

Ἡ σκανδιναυικὴ καταστροφὴ τοῦ 1864 (ἡ ἧττα τῆς Δανίας ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἡ ἀπόσπασις τοῦ Σλέσβικ-Ὁλστάϊν), ποὺ ἤναψε φλόγας κεραυνοῦ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ibsen, ἐπέδρασεν ἐντελῶς διαφορετικὰ εἰς τὸν Björnson, ἂν καί, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν Ibsen, εἶχε καὶ αὐτὸς προαγάγει τὰς σκανδιναυικὰς ἰδέας. Τὰ ἑπόμενα ἔτη παρουσιάζουν κάποιον μετριασμὸν εἰς τὴν φλόγα τοῦ Björnson. Τότε ἔγραψε τοὺς «*Νεοπανδρευμένους*» (De Nygifte), δραμάτιον μὲ πολλὴν λεπτότητα καὶ μὲ σημερινὴν ὑπόθεσιν. Ἀντὶ τοῦ χειμάρρου τῶν συντόμων καὶ κλειστῶν ἐκφράσεων, ποὺ πότε-πότε στροβιλίζονται πέριξ ἑνὸς σημείου, ὅπως ἔχουν τὰ προηγούμενα ἱστορικὰ δράματά του — τώρα ἥσυχος ῥοὴ λέξεων καὶ ὕφος εὔκολον καὶ εὔστροφον. Ἀλλὰ εἰς τὰ ἑπόμενα διηγήματά του: «*Ἡ Ψαροπούλα*» (Fiskerjenten) καὶ «*Τὸ Τραγοῦδι τῆς Νύφης*» (Brudeslaatten) ἐπανέρχεται εἰς τὸ παλαιότερόν του ὕφος. Εἰς δὲ τὰ «*Ποιήματα καὶ Ἄσματα*» καὶ τὸ «*Ἄρνλιοτ Γκέλλινε*» ἔδειξε νέον δρόμον εἰς τὴν στιχουργίαν. Κανεὶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν κατεῖχεν ὅσον αὐτὸς τὴν δροσερότητα τῆς πνοῆς καὶ τὴν γλυκύτητα συγχρόνως *τῆς μουσικῆς τῶν λέξεων*. Ἐπανέρχεται κατόπιν μίαν ἀκόμη φορὰν εἰς τὰς παλαιὰς παραδόσεις μὲ τὸν «Σίγγουρδ Γιόρσαλφαρ». Ὅπως ὁ Ibsen μὲ τὴν *σκέψιν* του, συζῇ ὁ Björnson μὲ τοὺς *ἀνθρώπους* τῶν ἔργων του. Καὶ πρὶν ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Νορβεγοὺς Ἰάρλους, μὲ τοὺς ὁποίους τόσον καιρὸν εἶχε πνευματικῶς συζήσει, μίαν φορὰν ἀκόμη κατέγινε μ᾽ αὐτοὺς εἰς τὸ λαϊκὸν αὐτὸ δρᾶμα τὸ ὁμοιάζον, κατὰ τὸν ἴδιον τὸν Björnson, μὲ τὰ τοῦ Δανοῦ Öhlenschläger.

Ἀλλ᾽ οἱ καιροὶ μεταβάλλονται καὶ ἔρχεται νέα ἐποχή· ἡ Εὐρώπη ἀναμορφώνεται πολιτικῶς κατὰ νέας ἀρχὰς ἰσορροπίας. Ὁ Georg Brandes ὥρμησε νικηφόρος εἰς τὴν δανικὴν πνευματικὴν ζωήν. Τότε ἔστρεψε καὶ ὁ Björnson τὸ πνεῦμα του εἰς ἄλλην διεύθυνσιν· ἔγινε *λογοτέχνης τῆς νέας σχολῆς* καὶ ἐγκατέλειψε τὸ ἱστορικὸν δρᾶμα. Περὶ τὸ 1870 ἤρχισεν ὁ Björnson νὰ ἀσχολῆται πάλιν μὲ τὴν νορβεγικὴν πολιτικὴν καὶ ἠσθάνετο πάλιν ἐνδιαφέρον — ὄχι χωρὶς δυσαρέσκειαν — διὰ τὰ συμβαίνοντα. Τὸ ἔδαφος ἐδῶ ἦτο γνωστόν του, διότι καὶ εἰς τὰ ἱστορικά του δράματα ὁ *σημερινὸς* πολιτικὸς ἔδρα ὑπὸ τὸ μεσαιωνικὸν ἔνδυμα· τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἔργον του εἶναι ὁ «*Συντάκτης*» (Redaktören). Μὲ τὴν «*Χρεωκοπίαν*» (En Fallit) εἰσῆλθεν ἐντελῶς εἰς τὸ *ἀστικὸν κοινωνικὸν δρᾶμα*. Κ᾽ ἐνῷ ἄλλοτε εἶχεν ὁ Ibsen ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον τοῦ Björnson, ἀκολουθεῖ τώρα αὐτὸς μᾶλλον τὸν Ibsen. Εἰς τὴν «*Λεονάρδαν*», εἰς τὸ «*Νέον Σύστημα*» καὶ εἰς τὸ «*Ἕνα Γάντι*» ἀναλύει μέρη τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ· εἰς τὸν «*Βασιλέα*» ἀσχολεῖται μὲ αὐτὴν τὴν ἔπαλξιν τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, τὸν βασιλέα, καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν παλαιὰν ἀντίληψιν τῆς Μεγαλειότητος, τὴν κληρονομικῶς μεταβιβαζομένην, ἐκτάκτως ἰσχυρὸν καὶ ἐπικίνδυνον κτύπημα — καὶ τοῦτο ἁπλῶς ἐπιδεικνύων τὸν ἡγεμόνα μὲ τὰ σημερινὰ οἰκιακά του ἐνδύματα. Πόση διαφορὰ ἀπὸ τὸν μὲ τοὺς νορβεγοὺς βασιλίσκους ἀσχολούμενον Björnson τὸν πρὸ τοῦ 1870! Εἰς «*Τὸ Νέον Σύστημα*» ὁρμᾷ ὁ Björnson καὶ κατὰ τοῦ οὐρανίου ὀχυρώματος καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ· κατὰ τὸν συρμὸν ὅμως τῆς ἐποχῆς κρύπτεται ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς θρησκείας κάτω ἀπὸ ἐπίθεσιν κατὰ τῶν σιδηροδρόμων.

Εἰς τὸ «*Ἕνα Γάντι*» τονίζει ὁ Björnson τὴν ἠθικὴν ἀπαίτησιν τῆς ἀνδρικῆς ἁγνότητος πρὸ τοῦ γάμου· πρόβλημα, ποὺ ἐπέφερε ζωτικὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὴν ἡμιανεπτυγμένην μᾶζαν τῆς ἐποχῆς.

Ἀπὸ τὸ ἴδιον ἔτος 1883 κατάγεται καὶ τὸ «*Ὑπεράνω τῶν Δυνάμεων*», ὅπου ἐρευνᾷ τὴν ἀποστολὴν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς σημερινοὺς χρόνους· καὶ μ᾽ ὅλην τὴν εὐλάβειαν, ποὺ ὁ ποιητὴς δεικνύει πρὸς τὴν πίστιν τῆς νεανικῆς του ἡλικίας, — εὐλάβειαν ποὺ ἐκδηλώνεται εἰς τὴν εὐγενῆ μορφὴν καὶ τὴν ὡραίαν *τάσιν* (Spannung) τοῦ δράματος — τὸ συμπέρασμά του εἶναι, ὅτι ἡ σημασία καὶ ἡ ἀποστολή, ποὺ ὁ χριστιανισμὸς διαρκῶς θέλει νὰ διεκδικῇ ὡς ὁδὸς πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι *ὑπεράνω τῶν δυνάμεων* τοῦ συστήματος.

Καὶ ἐκπίπτουν μὲν αἱ παλαιαὶ ἀξίαι, ἀλλ᾽ ἡ πίστις τοῦ Björnson μένει ἀκλόνητος· ἡ πίστις του εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος· δηλ. ὁ *ὀπτιμισμός* του. Κ᾽ ἐδῶ ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πεσσιμιστὴν Ibsen: «*δὲν ἔχει δίκαιον*» ὁ Ibsen, ποὺ ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀποτυχὸν κατασκεύασμα καὶ ὅτι εἶναι ἀπὸ πρὶν προωρισμένον εἰς τὴν ἀθλιότητα ἀπὸ τὰς πατρογονικὰς ἁμαρτίας. Εἰς τοὺς «Βρυκόλακας» (Gengangere) εἶχε τονίσει τὴν ἰδέαν αὐτὴν ὁ Ibsen· κατ᾽ αὐτῶν λοιπὸν ἀντεπεξέρχεται ὁ Björnson μὲ τὸ ἰσχυρόν του μυθιστόρημα «Σημαιοφορεῖ ἡ πόλις καὶ ὁ λιμὴν» (Det flager i Byen og paa Havnen), τοῦ ὁποίου καὶ ὁ τίτλος μόνος ἀποτελεῖ θούριον. Ἠμπορεῖ, λέγει ὁ Björnson, ὁ ἄνδρας νὰ νικήσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν ῥῦπον καὶ αἱ γυναῖκες θά τον ἐνδυναμώσουν καὶ θὰ ἐπαγρυπνήσουν ἀγγελικῶς ἐπάνω του.

Εἰς τὴν κωμῳδίαν «*Γεωγραφία καὶ Ἔρως*» (Geografi og Kärlighed) ὁμολογεῖ ἐντούτοις ἐμμέσως, ὅτι ὑπερέβη εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν τὴν πιθανότητα.

---

[1] Πρόκειται διὰ τὴν *ψυχολογικὴν* λογοτεχνίαν· εἰς τὴν *φιλοσοφικήν*, δηλαδὴ κυρίως *τὴν μὲ λογοτεχνικὸν ἔνδυμα φιλοσοφίαν* περὶ τῶν γενικῶν μεγάλων ἀνθρωπίνων προβλημάτων, ὁ Λέων Τολστόϊ ἀνήκει βέβαια εἰς τὴν σειρὰν τῶν 5-6 μεγαλυτέρων φιλοσόφων τοῦ κόσμου. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια, ὅτι καὶ ἡ μεταξὺ *ψυχολογικῆς* καὶ *φιλοσοφικῆς* λογοτεχνίας διάκρισις δὲν εἶναι πάντοτε τόσον σαφής, ὅπως ἴσως οὔτε ὁ ἴδιος ὁ ὁρισμὸς τῆς ἐννοίας *λογοτεχνία*.

Κατὰ τὴν δεκαετίαν 1885-95 ὀλίγη εἶναι ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ Björnson. Τὸ ἐνδιαφέρον του συγκεντρώνεται εἰς μεγάλα λαϊκὰ ζητήματα (ἠθικότης, παγκόσμιος εἰρήνη), διὰ τὰ ὁποῖα ὁμιλεῖ καὶ γράφει μὲ ὅλην τὴν ὁρμητικότητα τῆς ψυχῆς του. Τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι τὸ μυθιστόρημα «*Στοῦ Θεοῦ τὸ δρόμο*» (Paa Guds Veje) μὲ ἐλευθερίας καὶ ἰδανικὰς βλέψεις διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἀπὸ τὸ 1895 ἀρχίζει ἡ τελευταία συγγραφικὴ περίοδος τοῦ Björnson μὲ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ «*Ὑπεράνω τῶν δυνάμεων*», ὅπου ἀπορρίπτει καὶ τὸ σύστημα τὸ τότε ἀκμάζον τοῦ *ἀναρχισμοῦ*, ὡς μὴ δυνάμενον οὔτε αὐτὸ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὸν δρόμον τῆς εὐτυχίας.

Τὸ 1898 ἐξέδωκεν ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα δράματά του: τὸ «*Παῦλος Λάγκε καὶ Τόρα Πάρσμπεργ*», τοῦ ὁποίου τὸ θέμα ἔλαβεν ἀπὸ ἓν σύγχρονον σχεδὸν γεγονός, ἀλλ' ἡ θαυμασία σκηνή, τὸ κέντρον τοῦ ὅλου ποιήματος, εἶναι τοῦ Björnson παλαιὰ προσφιλὴς ἰδέα: ἡ τῆς γυναικὸς τῆς προστατευούσης τὸν ἀγαπώμενον ἄνδρα.

Κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα παρήγαγεν ὁ Björnson τὸ διήγημα «*Mary*», ποὺ εἰς μερικὰ μέρη ἴσως συμβολίζει μὲ τὸν ἡράκλειον καὶ ἀγαθὸν πρωταγωνιστήν του τὴν νέαν Νορβηγίαν, καὶ τὰ τρία συνεχόμενα δράματα: «*Laboremus*», «*Στὸ Στορχόβε*» καὶ «*Ἡ χώρα τοῦ Φωτός*». Εἶναι θαυμαστὴ (ὅταν μάλιστα σκεφθῇ κανεὶς τὴν ἡλικίαν τοῦ ποιητοῦ) ἡ δροσερότης καὶ ἡ νεανικὴ σπινθηροβολία καὶ ἡ ὑψηλὴ ἐπισκόπησις τῆς ζωῆς εἰς αὐτά. Τὴν ἰδίαν νεανικὴν δροσερότητα ἔχει καὶ τὸ διήγημα «Mary».

Ἐπισφράγισις τοῦ πολυσχιδοῦς ἔργου τοῦ Björnson ἔρχεται ἡ τελευταία του κωμῳδία: «*Naar den ny vin blomstrer*» (Στὴν ἀκμὴ τοῦ καινούργιου κρασιοῦ), ἐρωτικὴ ἐξομολόγησις τοῦ γήρατος πρὸς τοὺς νέους.

Εἰς τὴν σύντομον αὐτὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ἔργου τοῦ Björnson παραλείπω ν' ἀναφέρω ὅλους τοὺς λόγους, τὰς διαλέξεις, τ' ἄρθρα καὶ τὰς διατριβάς του, μὲ τὰ ὁποῖα ὄχι μικροτέραν ἴσως ἐπίδρασιν ἐξήσκησεν εἰς τοὺς συγχρόνους του, ἀπὸ ὅσην μὲ τὰ ποιήματα καὶ τὰ δράματά του.

Ἡ φυσιογνωμία τοῦ Björnson θὰ μείνῃ πάντοτε ὡς κάτι λευκόν, κάτι στίλβον, κάτι ἰσχυρὸν καὶ εὐτυχές, κάτι αἰωνίως ζωντανὸν καὶ αἰωνίως νέον.

Ἀθῆναι, 24/11 Μαΐου 1910.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

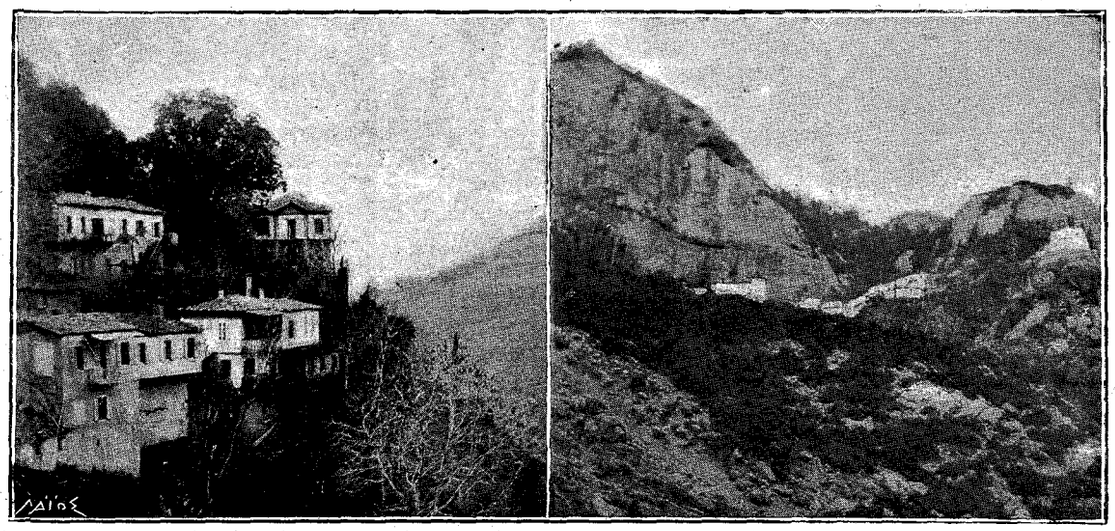

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΠΙΑ — ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ — ΦΩΤΟΓΡ. ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΡΗΛΙΟΥ—ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ

— ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ —

Μὴ περιφρόνει τὸν θάνατον, ἀλλὰ καλοδέχου τον, διότι καὶ αὐτὸς μία ἀπὸ τῆς φύσεως τὰς βουλὰς εἶνε. Διότι ὁποῖον εἶνε ἡ νεότης καὶ τὰ γηρατεῖα, καὶ ἡ αὔξησις καὶ ἡ ἀκμὴ καὶ τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ γενείου καὶ τῶν λευκῶν τριχῶν τὸ φύτρωμα, καὶ ἡ σπορὰ καὶ ἡ κυοφορία καὶ ἡ γεννοβολὴ καὶ τἄλλα φυσικὰ ἐνεργήματα, ὅσα τῆς ζωῆς σου φέρουν αἱ ὧραι, τοιοῦτον εἶνε καὶ ἡ διάλυσις. Καὶ λοιπὸν εἰς κάθε λογικὸν ἄνθρωπον ταιριάζει οὔτε ἀποκλειστικὰ οὔτε ἀποκρουστικά, οὔτε μὲ καταφρόνησιν νὰ συλλογίζεται τὸν θάνατον· ἀλλὰ νὰ τὸν προσμένῃ ὥσὰν μίαν ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἐνεργείας· ὅπως τώρα προσμένεις, πότε θὰ γεννηθῇ τέκνον ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς γυναικός σου, οὕτωπῶς νὰ προσμένῃς τὴν ὥραν, ὅπου ἡ ψυχή σου θ' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὸ σαρκίον αὐτό. Ἂν δὲ θέλῃς καὶ ἀπ' ἄλλοῦ ἐγκαρδίωσιν, θὰ σὲ προσοικειώσῃ πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μέλλεις ν' ἀποχωρισθῇς καὶ τῶν μετατροπῶν, μὲ τὰς ὁποίας δὲν θὰ εἶνε τότε πλέον ἡ ψυχή σου εἰς συνάφειαν. Διότι δὲν πρέπει ν' ἀντιφέρεσαι πρὸς αὐτὰς, ἀντικείμενα καὶ τρόπους, ἀλλὰ ν' ἀνέχεσαι καὶ μὲ γαλήνην νὰ τὰ ὑπομένῃς καὶ νὰ ἐνθυμῆσαι ὅτι δὲν θ' ἀποχωρισθῇς ἀπὸ ὁμογνώμονας μ' ἐσένα ἀνθρώπους. Διότι μόνον ἓν πρᾶγμα θὰ εἰμποροῦσε νὰ μᾶς κάμῃ νὰ γυρίσωμεν ὀπίσω καὶ νὰ συγκρατηθῶμεν εἰς τὴν ζωήν· τὸ νὰ εἰξεύρωμεν, ὅτι ὁ κλῆρος μας εἶνε νὰ ζῶμεν μαζῆ μὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὰς ἰδίας γνώμας μὲ ἡμᾶς. Βλέπεις ὅμως τώρα τί κόπον μᾶς κάμνει ἡ δυσαρμονία τῶν στοχασμῶν τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ζῶμεν μαζῆ ὅλοι, καὶ λέγεις: «Ὦ θάνατε, ἔλα ὅσον γρηγορώτερα εἰμπορεῖς, μὴν τύχῃ καὶ λησμονήσω τὸν ἑαυτόν μου καὶ ὁ ἴδιος ἐγώ!»

***

Αὐτὰ πρέπει πάντοτε νὰ ἔχῃς εἰς τὸν νοῦν σου: «ποία εἶνε ἡ φύσις τῶν ὅλων καὶ ποία ἡ ἰδική μου, καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην, καὶ ποῖον μέρος εἶνε ἡ ἰδική μου φύσις ἀπὸ τὸ ὅλον;» καὶ ὅτι κανεὶς ποτὲ δὲν εἰμπορεῖ νὰ σ' ἐμποδίσῃ νὰ κάμνῃς καὶ νὰ λέγῃς ὅσα εἶνε σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν τῆς ὁποίας μέρος εἶσαι.

***

Τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ὁ μὲν χρόνος — στιγμή· ἡ δὲ οὐσία — ρευστή· ἡ δὲ αἴσθησις — σκοτεινή· τοῦ σώματός του ἡ συγκρότησις — ὑποκειμένη εἰς τὴν σῆψιν· ἡ ψυχή του — στρόβιλος· ἡ δὲ τύχη — πρόβλημα δυσκολόλυτον· ἡ δόξα του — κάτι ἀστόχαστον. Μὲ μίαν λέξιν: τὸ σῶμα του ὅλον ποταμός· ἡ ψυχή του ὄνειρον καὶ ματαιότης· ἡ ζωή του πόλεμος καὶ ξένου μισεμός· ἡ ὑστεροφημία του λησμοσύνη. Καὶ ποῖος λοιπὸν εἰμπορεῖ νὰ μᾶς κανονίζῃ τὸν δρόμον μας; Ἕν καὶ μόνον: ἡ φιλοσοφία. Καὶ φιλοσοφία εἶνε: τὸ νὰ κρατῇς τὸν μέσα σου Θεὸν ἀνύβριστον καὶ ἄτρωτον, ἀνώτερον ἀπὸ ἀπολαύσεις καὶ πόνους, ὥστε τίποτε νὰ μὴν κάμνῃ τυχαῖον, οὔτε ψευδές, οὔτε ὑποκριτικόν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ἔχῃ ἀνάγκην ἀφ' ὅ τι ἄλλοι κάμνουν ἢ δὲν κάμνουν, καὶ ἀκόμη τὸ ν' ἀποδέχεσαι τὰ ὅσα συμβαίνουν ἢ ἀπὸ τὴν μοῖραν σοῦ ἐπικλώθονται, ὡς προερχόμενα ἀπὸ ἐκεῖ ἀφ' ὅπου κ' ἔσὺ προῆλθες. Καὶ πρὸ πάντων τὸ νὰ προσμένῃς τὸν θάνατον μὲ γαλήνιον τὸ πνεῦμα, στοχαζόμενος πὼς δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ διάλυσις τῶν στοιχείων ἀπὸ τὰ ὁποῖα κάθε ζῷον ἀπαρτίζεται. Καὶ ἀφοῦ τὰ στοιχεῖα τὰ ἴδια δὲν πονοῦν καθόλου μὲ τὸ νὰ μεταβάλλωνται ἀκατάπαυστα εἰς ἄλλα, διατί νὰ φοβῆται κανεὶς τάχα τὴν τῶν ὅλων μεταβολὴν καὶ ἀποσύνθεσιν; τοῦτο εἶνε σύμφωνον μὲ τὴν φύσιν — καὶ τίποτε δὲν εἶνε κακόν, ὅταν μὲ τὴν φύσιν συμφωνῇ.

***

Ἐμπιστεύσου τὸν ἑαυτόν σου θεληματικὰ εἰς τὴν Κλωθὼ καὶ ἀφίσου εἰς αὐτὴν νὰ σοῦ κλώσῃ τῶν ἡμερῶν σου τὸ νῆμα μὲ τὰ πράγματα ὅσα προκρίνει ἐκείνη.

***

Ἀπ' ὅλα τὸ τρανότατον εἰς τὸν κόσμον νὰ τιμᾷς· καὶ εἶνε αὐτό, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται μὲ ὅλα εἰς συνάφειαν καὶ τὰ διευθύνει ὅλα. Ἐξίσου ὅμως τίμα καὶ τὸ τρανότατον ἀφ' ὅσα μέσα σου ὑπάρχουν· καὶ εἶνε αὐτὸ ὁμογενὲς μὲ τοῦ ἔξω κόσμου τὸ τρανότατον. Καὶ ἀληθινὰ μέσα σου αὐτὸ εὑρίσκεται εἰς συνάφειαν μὲ ὅλα, καὶ ὅλα σου τὰ κυβερνᾷ.

***

Πρόσεξε νὰ μὴν κάμῃς ποτὲ νὰ πάθουν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅ,τι αὐτοὶ κάμνουν νὰ πάσχουν οἱ ἄνθρωποι.

***

Ὅ,τι εἶνε ἄχρηστον διὰ τὴν κυψέλην—καὶ διὰ τὴν μέλισσαν εἶνε ἄχρηστον.

Μετέφρ. ΑΓΙΣ ΘΕΡΟΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Τὸ «πρότυπο σχολεῖο»

Ὁ κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Τώρα θἀπεφάσιζα νὰ ξαναρχίσω τὴν ζωήν μου χωρὶς ἐπιφυλάξεις. Τίποτε δὲν μὲ ἀνησυχεῖ πλέον.

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ. — Τί ἦτον αὐτὸ ποὺ σᾶς ἀνησυχοῦσεν ἕως τώρα;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἡ ἰδέα ὅτι θὰ ἐξαναπήγαινα εἰς τὸ σχολεῖον. Ὅτι θὰ ἤμουν ἀναγκασμένος νὰ κλίνω τὸ θρίξ, ρίς, οὖς, αἶξ, σῦς καὶ τόσα ἄλλα παράξενα ὀνόματα καὶ νὰ σπάζω τὸ κεφάλι μου διὰ νὰ μάθω ὅτι ἡ μύτη μου, τὸ αὐτί μου, ἡ τρίχα μου, ἡ κατσίκα μας καὶ τὸ γουροῦνι μας ἔχουν καὶ ἀπὸ ἄλλο ἕνα ὄνομα, ποὺ εἶναι καμωμένον ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ νὰ γράφεται, νὰ τυπώνεται καὶ νὰ ἐκφωνῆται εἰς τὰς ἐπισήμους περιστάσεις. Καὶ ἔπειτα πάλιν νὰ σπάσω τὸ κεφάλι μου διὰ νὰ συνειθίσω πότε πρέπει νὰ μεταχειρίζωμαι τὸ ἕνα καὶ πότε τὸ ἄλλο. Ὅταν ἤμουν μικρὸς π. χ. ἔγραψα κἄποτε εἰς τὸν πατέρα μου, ποὺ ἔλειπεν εἰς τὸ ταξίδι, ὅτι ἐψόφησεν ἡ κατσίκα μας. «Ὅταν ὁ πατέρας μου ἐγύρισεν ἀπὸ τὸ ταξίδι του, μοῦ ἐξερρίζωσε τὸ αὐτί μου, ἐλεεινολογῶν τὸν ἑαυτόν του διὰ τὰ χρήματα ποὺ ἐξώδευσε νὰ μὲ μάθῃ γράμματα. Ὅταν ψόφησε ἡ κατσίκα μας, μοῦ εἶπε, τί μοῦ ἔγραψες, ἀγράμματε;» — Ὅτι ψόφησε ἡ κατσίκα μας, τοῦ εἶπα.» — «Δὲν ἤξερες νὰ τὸ γράψῃς ἀλλιῶς;» μὲ ρώτησε πάλιν τραβῶντας μου δυνατώτερα τὸ αὐτί. «Μὰ κ' ἐσύ, πατέρα, αὐτὴ τὴ στιγμή, τοῦ εἶπα καταπίνων τὰ δάκρυά μου, ἔτσι τὸ λές.» Ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου ἔγινεν ἔξω φρενῶν. «Ἐγὼ τὸ λέω, μοῦ εἶπε. Δὲν τὸ γράφω ὅμως. Ὅταν γράφῃ κἀνένας γράφει *αἶξ*. Πάρε λοιπὸν τ' αὐτί σου στὸ χέρι γιὰ νὰ μάθῃς ἄλλοτε νὰ γράφῃς.» Μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ἐπῆγα κ' ἐκλείσθηκα εἰς τὸ δωμάτιόν μου. Ἡ μητέρα μου δυστυχῶς ἔλειπεν εἰς τὰ λουτρά. Ἐπῆρα χαρτὶ καὶ καλαμάρι καὶ τῆς ἔγραψα τὸν πόνον μου. Ὁ... πατήρ μου μοὶ ἐξερρίζωσε τὸ οὖς», τῆς ἔγραφα μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα. Ὅταν ἐγύρισεν ἡ μητέρα μου ἀπὸ τὰ λουτρά, ἀφοῦ μ' ἐφίλησε πρῶτα καλὰ-καλά, ἀγρίεψεν ὕστερα καὶ μοῦ εἶπε· «Ὅταν μοῦ γράφῃς ἄλλοτε, νἄχῃς τὸ νοῦ σου. Μοὖγραφες πὼς ὁ πατέρας σου ἐξερρίζωσε τὸ *οὖς*. Ἐμεῖς κἀνένα τέτοιο δένδρο δὲν ἔχομε στὸ περιβόλι μας Ποῦ εἶχες τὰ μυαλά σου καὶ μ' ἔβαλες σὲ χίλιες δυὸ ἰδέες, νὰ νομίζω πὼς ὁ πατέρας σου ξερρίζωσε τὴν συκιά μας;» Ἂν ἤξευρε ἡ καϋμένη ἡ μητέρα μου πὼς ὁ πατέρας μου ξερρίσωσε τὸ αὐτί μου, θὰ ἐπονοῦσεν ὅπως ἐπόνεσα κ' ἐγώ. Τὸ οὖς ὅμως δὲν τὴν ἐπόνεσε καθόλου, τὸ ἐπῆρε γιὰ τὴ συκιά μας — κ' ἐγὼ ξαναβρῆκα τὸν μπελᾶ μου. Ἀλλὰ μήπως ἦσαν μόνον αὐτὰ τὰ βάσανά μας; Ὅταν ἔπαιρνα τὴν πέννα νὰ γράψω, μ' ἔπιανε τρομάρα. Διὰ κάθε πρᾶγμα ποὺ ἤθελα νὰ ὁμιλήσω, ἔτρεμα μήπως ἔχει καὶ ἄλλο ὄνομα ἐξωτερικῆς χρήσεως ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε μέσα εἰς τὸ σπίτι. Κἄποτε μάλιστα θυμοῦμαι ὅτι ἀντὶ νὰ ὑπογράψω Παῦλος, ποὺ ἦτον τὸ ὄνομά μου, ὑπέγραψα Πέτρος, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι τὸ Παῦλος, ἦτο πρόστυχη λέξις καὶ ὅτι ὁ Παῦλος βαθειὰ Ἑλληνικὰ λέγεται Πέτρος, ἀφοῦ ἔβλεπα εἰς τὸν Καζαμίαν μαζῆ τὰ δύο ὀνόματα, ὅπως ἔβλεπα τὸ *αἶξ* καὶ τὸ *κατσίκα* πλάϊ-πλάϊ εἰς τὸ ἀναγνωσματάριον. Ἐννοεῖτε πολὺ καλά, ὅτι δὲν θὰ ἤθελα νὰ ξαναγεννηθῶ διὰ νὰ περάσω πάλιν τὰ ἴδια βάσανα. Τώρα τοὐλάχιστον εὑρέθηκαν πέντε ἄνθρωποι ποὺ κάμνουν ὅπως ἀκούω, ἕνα σχολεῖον, ὅπου δὲν θὰ κινδυνεύῃ κἀνεὶς νὰ χάσῃ τὸ *αὐτί* του ἐξ αἰτίας ἀπὸ μιὰ *παλιοκατσίκα*.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν νομίζετε ὅμως ὅτι καταργοῦντες τὰς *αἶγας*, θὰ κινδυνεύσωμεν νὰ στερηθοῦμεν τὸ γάλα τῆς ἀρχαίας σοφίας καὶ ὅτι χωρὶς τὸ *οὖς*, ποὺ ἔγινεν ἁφορμὴ τῶν βασάνων σας, θὰ γίνωμεν ἀνίκανοι νὰ ἐνωτιζόμεθα τὰ θεῖα ρήματα τῶν προγόνων μας;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δὲν ἐννοῶ τὴν λογικήν σας αὐτήν. Τὴν ἀρχαίαν αἶγα δὲν θὰ τὴν ἀρμέξω εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον οὔτε θὰ μοῦ χρειασθῇ τὸ ἀρχαῖον οὖς διὰ νὰ ἐνωτισθῶ τὰ ρήματα ποὺ λέγετε, μὲ τὰ κοντά μου φουστανάκια. Ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς δι' ὅλα αὐτά, καὶ ἂν ἔχω τὴν διάθεσιν, θὰ προμηθευθῶ τὴν αἶγα καὶ τὸ οὖς, ποὺ μοῦ χρειάζονται. Ἐν τῷ μεταξὺ μοῦ χρειάζεται νὰ μάθω πρῶτα νὰ γράφω εἰς τὸ χαρτὶ αὐτὰ ποὺ λέγω μὲ τὸ στόμα μου καὶ ἀκόμη νὰ μάθω τί εἴδους πράγματα εἶνε αὐτὰ καὶ εἰς τί μοῦ χρησιμεύουν. Μὲ ἄλλους λόγους πρῶτα πρέπει νὰ μάθω τὴν γλῶσσαν μου ποὺ εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν ζωντανῶν καὶ ὕστερα τὴν γλῶσσαν τῶν ἀποθαμένων.

Ὁ ΜΑΘ. — Ζητεῖτε δηλαδὴ καὶ σεῖς τὸν χωρισμόν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Φυσικὰ τὸν ζητῶ. Ἡ ἀρχαία γλῶσσα εἶνε μία γλῶσσα καὶ ἡ νέα εἶναι μία ἄλλη γλῶσσα. Καθεμία πρέπει νὰ σπουδασθῇ χωριστά. Πρῶτα ἡ μία, πρὸ πάντων ἡ μία, καὶ ὕστερα ἡ ἄλλη. Ἕως τώρα ὅμως γίνεται ἕνα μοναδικὸν πρᾶγμα. Μόλις πατήσωμεν εἰς τὸ σχολεῖον, μᾶς μαθαίνουν τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Δὲν μᾶς ὑποχρεόνουν ἐννοεῖται οὔτε νὰ τὴν ὁμιλοῦμεν οὔτε νὰ τὴν γράφωμεν, πρᾶγμα ποὺ ἐπὶ τέλους θὰ ἦτο λογικὸν ὑπὸ μίαν ἔποψιν. Μᾶς ἀφίνουν ὅμως νὰ κάμωμεν καλὰ μόνοι μας συμβιβάζοντες τὸν ἀρχαῖον κανόνα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νέας ζωῆς. Καθένας μένει κύριος νὰ συμβιβάσῃ τἀσυμβίβαστα ὅπως εἰμπορεῖ καλύτερα. Καὶ παθαίνει ὅ,τι παθαίνει ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἀναγκάζουν νὰ φορέσῃ παπούτσια ποὺ δὲν εἶναι καμωμένα εἰς τὸ πόδι του. Ἄλλος κουτσαίνει, ἄλλος τὰ σχίζει μὲ τὸν σουγιᾶν ἐκεῖ ποὺ τὸν στενοχωροῦν, ἄλλος σπάζει τὰ ἐλάστιχα καὶ ἄλλος ἀφίνει ξεκούμπωτα τὰ κουμπιά. Περιπατεῖ μὲν ἀλλ' αὐτὸς τὸ ξέρει πῶς περπατεῖ. Ὅταν τύχῃ μάλιστα νὰ ξεπέσῃ εἰς δύσβατον τόπον, ἀλλοίμονόν του καὶ τρὶς ἀλλοίμονον. Αὐτὴ εἶναι ἡ γένεσις, ἡ φύσις καὶ ἡ θεωρία τῆς καθαρευούσης.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν ὑποθέτω νὰ ἔχετε ἀπολύτως δίκαιον. Ἡ καθαρεύουσα εἶναι καὶ αὐτὴ μία γλῶσσα ὁμαλὴ καὶ κανονική, τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ γράφουν εἰς τὴν ἐντέλειαν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἐν πρώτοις δὲν εἶναι μία γλῶσσα, διότι ὄχι μόνον κάθε ἄνθρωπος ποὺ τὴν γράφει ἔχει μίαν ἰδικήν του γλῶσσαν, ποὺ εἶναι κρᾶμα διαφορετικῶν ἀναλογιῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος ἔχει δέκα καὶ περισσοτέρας γλώσσας εἰς τὸ ἴδιον ἔργον του. Ἑπομένως δὲν εἶναι οὔτε ὁμαλή, οὔτε κανονική. Ἡ συνήθεια μᾶς κάμνει νὰ τὴν βλέπωμεν ἔτσι.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἀλλὰ μήπως καὶ μὲ τὴν δημοτικὴν δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον; Ἡ ἰδία ἀναρχία βασιλεύει κ' ἐκεῖ.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι. Ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ ἔλθῃ νὰ διορθώσῃ τὸ σχολεῖον. Καμία γλῶσσα γραπτὴ δὲν εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ ὁμαλὴ καὶ κανονικὴ ἐὰν δὲν διδαχθῇ μὲ τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικόν της. Τὸ σχολεῖον ποὺ μᾶς ὑπόσχονται οἱ πέντε αὐτοὶ ἄνθρωποι θὰ διδάξῃ τοὺς μαθητάς του ὅτι ἡ γλῶσσα ποὺ ἐβύζαξαν μὲ τὸ γάλα τῆς μητέρας των εἶναι μία γλῶσσα μὲ νόμους καὶ κανόνας. Καὶ τοὺς νόμους αὐτοὺς καὶ τοὺς κανόνας θὰ τοὺς μάθῃ εἰς τοὺς τροφίμους του. Ὅταν αὐτοὶ ἔβγουν ἀπὸ τὸ σχολεῖον, δὲν θἀφεθοῦν νὰ κάμουν μόνοι τους τὴν γλῶσσαν κατὰ βούλησιν. Θὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν τους τὸν κανόνα, θὰ γνωρίζουν τί εἶναι ὀρθὸν καὶ τί ἐσφαλμένον, τί σόλοικον καὶ τί ἀδόκιμον, καὶ θὰ γράφουν μίαν γλῶσσαν ὁμαλήν, κανονικὴν καὶ ὁμοιόμορφον. Καὶ ἀφοῦ μάθουν τὴν ζωντανήν τους γλῶσσαν, ἂν θέλουν ἀργότερα νὰ μυηθοῦν καὶ εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς ἀρχαίας, θὰ τὴν μάθουν καὶ αὐτὴν χωριστὰ καὶ θὰ τὴν μάθουν πολὺ καλύτερα ἀπὸ ὅτι τὴν μαθαίνουν τώρα. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἁπλούστατον. Ἀλλὰ ὅσον ἕνα πρᾶγμα εἶναι ἁπλούστερον τόσον περισσότερον εἶναι ἀκατανόητον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ΜΑΘ. — Καὶ ὅμως ἐμεῖς τώρα αὐτὴν τὴν στιγμήν, καὶ σεῖς καὶ ἐγὼ δηλαδή, ὁμιλοῦμεν μίαν γλῶσσαν ἡ ὁποία δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἀρχαία οὔτε ἡ δημοτική. Εἶναι ὅμως μία «πραγματικότης».

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Οἰκτρὰ πραγματικότης. Μὴ λησμονεῖτε ὅμως ὅτι ἐὰν αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁμιλοῦμεν μὲ μίαν ἀπὸ τὰς ἑκατὸν γλώσσας τῆς Ἑλληνικῆς Βαβυλωνίας, τὸ κάμνομεν διότι κἄποιος μᾶς ἀκούει ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπαν. Εἶναι τὸ κοινὸν ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὰ παλαιὰ σχολεῖα καὶ τὸ ὁποῖον ὁ κ. Μισριώτης ἔχει κατατρομάξει μὲ τὸν μπαμπούλαν τοῦ Μαλλιαρισμοῦ. Ἐὰν δὲν ἐφοβούμεθα νὰ ξαφνίσωμεν τὸ νευρικὸν αὐτὸ παιδὶ θὰ ὁμιλούσαμεν ὅπως ὁμιλοῦμεν καὶ εἰς τὸ σπίτι μας. Διότι εἰς τὸ σπίτι μας ὅπως γνωρίζετε «μιλοῦμε». Ὅταν παρουσιαζώμεθα ὅμως εἰς τὴν ἀγοράν, φοροῦμεν ἕνα *ὁμικρὸν* ὡς καπέλλο καὶ ἕνα *νῦ* ὡς ὑπόδημα καὶ «ὁμιλοῦμεν». Τὰ παιδιά μας ποὺ θὰ φοιτήσουν εἰς τὸ νέον σχολεῖον δὲν θὰ ἔχουν αὐτὰ τὰ βάσανα.

Ὁ ΜΑΘ. — Καλὰ καὶ ἅγια ὅλα αὐτά. Τὸ Κράτος ὅμως ἔχει ἕνα σχολικὸν πρόγραμμα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ δὲν εἰμπορεῖ νὰ ζήσῃ ἕνα σχολεῖον διαφορετικὸν ἀπὸ τὰ ἄλλα. Τί θὰ γίνῃ λοιπὸν μὲ τὸ *Πρότυπο Σχολεῖο* σας; Τὸ Κράτος δὲν θὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ καὶ ἴσως δὲν θὰ τὸ ἀνεχθῇ.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δικαίωμά του νὰ μὴν τὸ ἀναγνωρίσῃ. Ἀλλὰ δικαίωμα καὶ κάθε πολίτου νὰ μορφώσῃ τὰ τέκνα του, ὅπως αὐτὸς κρίνει καλύτερα.

Ὁ ΜΑΘ. — Θὰ ἔχωμεν λοιπὸν κράτος ἐν Κράτει;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Ὄχι μόνον ἕνα πρέπει νὰ ἔχωμεν, ἀλλὰ καὶ πολλά. Ὅταν μέσα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, γίνουν πολλὰ κράτη ἀνεπίσημα, καλύτερα ἀπὸ τὸ ἐπίσημον, ὑπάρχει ἐλπὶς ὅτι καὶ τὸ ἐπίσημον θὰ γίνῃ μὲ τὸν καιρὸν κἄτι καλύτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι τώρα. Ἂς ἀρχίσωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν παιδείαν. Ab Jove principium.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ν. Καλλικούνη, Καθηγητοῦ τῆς Φαρμακολογίας καὶ Θεραπευτικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ.τ.λ. «Θεραπευτική». Τόμος Α'. Λοιμώδεις Νόσοι καὶ Ἀφροδίσιοι. Ἐν Ἀθήναις, ἐκδοτικὸς οἶκος Γ. Φέξη, 1910.

Ἡ Ἰατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ἐγκαλουμένη ἑκάστοτε καὶ ἰδίως κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας, ὡς φωλεὰ κηφήνων καὶ ξυλοσχιστῶν, δὲν φαίνεται τοὐλάχιστον κατοικουμένη, ἀποκλειστικῶς καὶ ὅσον ἀγωνίζεται νὰ τὴν παραστήσῃ ἡ ἐκκαθαριστικὴ φρενῖτις, ἀπὸ ἀσυνειδήτους μισθοφόρους καὶ ἐκτυφλωτὰς τῆς ἀκαδημαϊκῆς νεότητος. Καὶ ἂν παρατρέξῃ τις τὴν ἄλλην σχετικὴν πρόοδον, ὡς πρὸς τὴν πειραματικὴν καὶ κλινικὴν διδασκαλίαν, ἐν σχέσει μὲ τὴν παλαιοτέραν κατάστασιν τῆς σχολῆς, τὸ γεγονὸς μόνον ὅτι ἐκεῖ ὅπου μέχρι χθὲς καὶ πρῴην ἐκυκλοφόρουν, ὡς διδακτικὰ βιβλία, κιτρινισμένα χειρόγραφα καὶ λιθογραφημένα συμπιλήματα ἐπιστημονικῶν γνώσεων — ἐπιζῶμεν ἀκόμη οἱ γευθέντες τὴν ἀμφίβολον αὐτὴν σοφίαν — κυκλοφοροῦν σήμερον βιβλία πλέον ἢ εὐπρόσωπα καὶ ἀντέχοντα εἰς τὴν αὐστηροτέραν ἀντιμετώπισιν, εἶναι ἤδη ἀρκετὰ ἐνθαρρυντικὸν καὶ παρήγορον. Καὶ τὰ βιβλία αὐτά, τὰ ἀνήκοντα κατὰ τὸ μέγιστον καὶ καλύτερον αὐτῶν μέρος εἰς τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, δὲν εἶναι βεβαίως οὐρανοπετῆ δῶρα μακρυνοῦ πλανήτου. Εἶναι προϊόντα ἐργατικότητος, γνώσεως καὶ φιλοτιμίας καθηγητῶν Ἑλλήνων, ὀρθοδόξων χριστιανῶν καὶ κατοίκων Ἀθηνῶν, προϊόντα ἀκριβῶς τῆς νέας διδασκαλικῆς γενεᾶς τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ, τοῦ ἐγκαλουμένου καὶ διασυρομένου κατὰ τὸν οἰκτρότερον τρόπον. Ἡ *Παθολογία τῶν Νευρικῶν καὶ Φρενιτίδων Νόσων* τοῦ καθηγητοῦ κ. Κατσαρᾶ, ἡ *Φυσιολογία* τοῦ καθηγητοῦ κ. Νικολαΐδη, ἡ *Ἀνατομικὴ* τοῦ καθηγητοῦ κ. Σκλαβούνου, ἡ *Μικροβιολογία* τοῦ καθηγητοῦ κ. Σάββα, ἡ *Θεραπευτικὴ* τώρα τοῦ καθηγητοῦ κ. Καλλικούνη, βιβλία πολύτομα, εὐσυνείδητα, μεθοδικά, ἐνήμερα τῶν τελευταίων κατακτήσεων τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης, ὅσας ἐλλείψεις καὶ ὅσας ἀτελείας καὶ ἂν παρουσιάζουν ἀνθρωπίνως, ἀποτελοῦν ὁπωσδήποτε μαρτύρια ἐργασίας ἀκαδημαϊκῆς, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρίδῃ κἀνείς, τίτλους τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐργατικότητος τιμιωτάτους καὶ συνηγόρους ἑνὸς ἐθνικοῦ ἱδρύματος, τοῦ ὁποίου ὁ διασυρμὸς δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ μικρότερα τραύματα τὰ καταφερόμενα ἐξ οἰκείων ἑκάστοτε κατὰ τοῦ σώματος τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος.

Δὲν ὑπῆρχεν ἴσως ἀνάγκη ρητορικοῦ προλόγου διὰ τὴν μεμονωμένην ἀντιμετώπισιν τῆς νέας ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ καθηγητοῦ τῆς Φαρμακολογίας καὶ Θεραπευτικῆς. Ἀλλ' ὅ,τι ὁπωσδήποτε συνδέεται πρὸς τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, εἰς στιγμὰς ἀλογίστου καὶ τυφλοῦ διωγμοῦ, παρουσιαζομένου ὑπὸ τὴν εὐφημίαν τοῦ ἐλέγχου καὶ τοῦ καθαρμοῦ, φρονῶ ὅτι δὲν δύναται νὰ κρίνεται οὔτε μεμονωμένος οὔτε ξηρῶς.

Τὸ ὀγκῶδες βιβλίον, τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Καλλικούνη, τὸ ὁποῖον εἶδε τὸ φῶς πρὸ ὀλίγου, ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον τόμον πεντατόμου μακρᾶς *Θεραπευτικῆς*, μοναδικῆς ἴσως εἰς τὸ εἶδος της. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἀμέσως τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐπιβάλλεται κατὰ τὸν ἀγαθώτερον τρόπον. Ἀναμετρῶν τις ὅλην τὴν προαναγγελλομένην ἔκτασίν του, δὲν δύναται νὰ τὸ φαντασθῇ ὡς ἔργον ἑνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου. Ἀνάλογα ἔργα τῶν ξένων ἰατρικῶν φιλολογιῶν ἀριθμοῦσιν ἀπειρίαν συντακτῶν διὰ τὰ διάφορα κεφάλαια τοῦ ἀπεράντου τούτου κλάδου τῆς Ἰατρικῆς, τοῦ συνοψίζοντος καὶ συνθέτοντος ὡς εἰς κατακλεῖδα ὅλην τὴν ἀπέραντον ἰατρικὴν ὕλην.

Καὶ μόνη ἄρα ἡ ἐπιβολὴ ἑνὸς ἐπιστήμονος, ἀναλαμβάνοντος καὶ διεξάγοντος τόσον κολοσσιαίαν καὶ ποικίλην ἐργασίαν, μετὰ τῆς εὐσυνειδησίας τῆς ἐλεγχομένης ἐκ τοῦ πρώτου τούτου μέρους τοῦ ὅλου συστήματος, προκαλεῖ καὶ εὐλόγως, τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀναγνώστου.

Ἡ Θεραπευτική, κλάδος σήμερον τῆς ὅλης ἰατρικῆς ἐμπλουτισθεὶς ἐκ τῶν μεγάλων κατακτήσεων τῆς θεωρίας, τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, ὅλων ἐν γένει τῶν στοιχείων τῆς ἰατρικῆς γνώσεως, τῶν συναντωμένων ἀπὸ διαφόρων σημείων ἐπὶ τὸ αὐτό, χάριν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ καὶ προορισμοῦ τῆς συνόλης ἰατρικῆς ἐργασίας καὶ φροντίδος, ἡ θεραπευτικὴ ὑπῆρξεν κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἡ πρώτη καὶ ἡ ὅλη ἰατρική. Πρὶν ἡ μελετηθῇ ἡ φύσις, ἡ γένεσις καὶ ἡ ἱστορία τῶν νόσων, οἱ παλαιότατοι ἰατροὶ οἱ χορηγήσαντες κατ' ἐμπειρίαν τὰ πρῶτα γαληνικὰ φάρμακα καὶ ἐφαρμόσαντες τὰ πρῶτα ἰάματα ἐπὶ τῶν πασχόντων, ὑπῆρξαν ἁπλοῖ θεραπευταί. Μεταξὺ τῆς πρώτης ταύτης ἐμπειρικῆς καὶ τῆς σημερινῆς ἑλλόγου καὶ εὐσυνειδή-

του Θεραπευτικῆς, ὑψοῦται ὅλος ὁ τεράστιος κολοσσὸς τῆς ἰατρικῆς σοφίας τῶν αἰώνων. Ἡ ἀνατομική, ἡ φυσιολογία, ἡ παθολογικὴ ἀνατομική, ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ παθολογία, ἡ μικροβιολογία, ὅλοι οἱ ἀπειροπληθεῖς εἰδικοὶ κλάδοι τῆς Ἰατρικῆς, ἀκόμη καὶ πλεῖσται ἄλλαι συναφεῖς φυσιολογικαὶ ἐπιστῆμαι, ἐγεννήθησαν, ἀπέρρευσαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν, ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ θεραπεύεσθαι. Δὲν εἶναι δὲ ἴσως τολμηρὸν νἀποφανθῇ τις, ὅτι ἡ περιοχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ, θὰ ἦτο ἀσυγκρίτως στενωτέρα καὶ πενιχροτέρα, ἐὰν μὴ ἡ ἔρευνα καὶ ἡ σπουδὴ τῶν μεγάλων βιολογικῶν προβλημάτων δὲν ἐκεντρίζετο ἐκ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς τῆς ἐλαττώσεως καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἡ ἀξία ἑπομένως τῆς θεραπευτικῆς, ὡς πρώτης καὶ τελευταίας βιολογικῆς ἐπιστήμης, δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἱστορικὸν τίτλον τοῦ κλάδου τούτου, ἀλλὰ μαρτυρεῖ ἐπιπλέον καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀνυπολόγιστον δαψίλειαν τῆς συνθέσεώς του.

Ὡς τοιαύτην εὐτυχεῖ νὰ ἐμφανίσῃ πρὸ ἡμῶν τὴν Θεραπευτικὴν τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ κ. Καλλικούνη· καὶ τὸ ὅτι παρέχει ἡμῖν ἅπτὴν τὴν ἰδέαν τοῦ θεραπευτικοῦ οἰκοδομήματος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν μεγαλοπρεπῆ σύνθεσιν, εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀρετὴ τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Τὰ ἐπίτομα καὶ στοιχειώδη ἐγχειρίδια τῆς θεραπευτικῆς τὰ καταπλημμυροῦντα τὴν διεθνῆ ἰατρικὴν φιλολογίαν, τἀπαριθμοῦντα θεραπείας καὶ ἀναγράφοντα συνταγάς, ὅσον καὶ ἂν εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν ἰατρικὴν ραθυμίαν, διὰ τὴν πρόχειρον θεραπευτικὴν πρᾶξιν, ἀποβαίνουν ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὀλέθρια εἰς σπουδαστὰς καὶ πρακτικοὺς ἰατρούς. Καταργοῦντα τὸν «τεχνικὸν στοχασμόν», τὸν ὁποῖον συνίστα ὁ παλαιὸς Ἱπποκράτης εἰς τοὺς χειριζομένους τὰ ὅπλα τῆς ἰατρείας, ἐθίζοντα τοὺς ἰατροὺς εις τὴν ἐμπειρικὴν χρῆσιν τῶν φαρμάκων, χαλαροῦντα τὴν ἰατρικὴν σκέψιν καὶ καταλύοντα τὴν συνήθειαν τοῦ συλλογίζεσθαι παρὰ τὴν κλίνην τῶν ἀρρώστων, ὑποθάλπουσι τὴν διαιώνισιν ἰατρῶν ἐπικινδύνων μὲν εἰς τὰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις τῆς ἰατρικῆς πράξεως, ἀναξίων δὲ τῶν τίτλων τῶν ἐπιστημονικῶν, τῶν ὁποίων δικαιοῦνται μόνοι οἱ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως μυούμενοι εἰς τὰ δυσπρόσιτα «ὄργια τῆς ἐπιστήμης». Τοιαύτης ὅμως φύσεως καὶ οὐσίας βιβλίον ἀπέφυγε νὰ παραδώσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν μαθητῶν του ὁ Ἕλλην καθηγητής. Καὶ δικαιοῦνται εἰς πᾶσαν ἀναγνώρισιν τῆς ἀγαθῆς του προαιρέσεως. Ἡ *Θεραπευτικὴ* τοῦ κ. Ν. Καλλικούνη, ἐξ ὅσων δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ πρώτου αὐτῆς μέρους, ἀποτελεῖ συνοπτικὴν ἀλλὰ πλήρη ἀνακεφαλαίωσιν ὅλης τῆς ἰατρικῆς ὕλης. Ἐὰν ὁ εὐσυνείδητος καὶ σοφὸς ἰατρός, παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀρρώστου ἀνακεφαλαιοῖ ἀναγκαίως ὅλην τὴν ἰατρικὴν αὐτοῦ γνῶσιν, διὰ νὰ μεταβῇ κανονικῶς ἀπὸ τῆς διαγνώσεως εἰς τὴν θεραπείαν, τοῦτ' αὐτὸ ὀφείλει νἀκολουθήσῃ καὶ τὸ βιβλίον τῆς θεραπευτικῆς, τελευταῖος αὐτὸς σύμβουλος καὶ ὁδηγὸς τοῦ πρακτικοῦ ἰατροῦ. Καὶ ταύτην τὴν μέθοδον ἀκολουθεῖ ἡ *Θεραπευτικὴ* τοῦ καθηγητοῦ κ. Καλλικούνη μέθοδον λογικὴν καὶ ἀναγκαίαν.

Ἀρκεῖ νὰ διατρέξῃ τις κατὰ τύχην, οἱονδήποτε κεφάλαιον τῶν λοιμωδῶν νόσων, τὰς ὁποίας διαπραγματεύεται ὁ πρῶτος οὗτος τόμος, διὰ νὰ συλλάβῃ τὸ εὐμέθοδον τοῦ διδακτικοῦ τούτου βιβλίου καὶ νἀντιληφθῇ τὸν πολυσύνθετον πλοῦτον τῆς ὕλης του. Ἡ εἰκὼν τῆς νόσου, σαφῶς καὶ ἐπακριβῶς διαγεγραμμένη, προηγεῖται πάντοτε ὡς παθολογικὴ εἰσαγωγὴ εἰς ἕκαστον κεφάλαιον. Ἔπονται εἰδικώτερον αἱ κλινικαὶ μορφαὶ αὐτῆς καὶ αἱ ἐπιπλοκαὶ ἐξ ὅλων τῶν συστημάτων καὶ ἀκολουθεῖ ὥριμος πλέον ἡ θεραπευτική, διανεμημένη κατὰ τὴν αὐτὴν μεθοδικὴν τάξιν, εἰς τὴν προφυλακτικήν, τὴν κυρίως θεραπείαν, τὴν ὑγιεινήν, τὴν διαιτητικήν, τὰς διαφόρους ἀγωγὰς ἐν πάσῃ ἐπιθυμητῇ λεπτομερείᾳ, τὴν θεραπείαν τῶν μορφῶν καὶ ἐπιπλοκῶν καὶ τὴν θεραπείαν ἀκόμη τῆς ἀναρρώσεως, ὅπου παρέπονται δηλονότι μακραὶ καὶ πονηραὶ ἀναρρώσεις ἐπὶ τῶν λοιμωδῶν νόσων. Ὁ πρακτικὸς ἰατρός, ὁ καταφεύγων εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Καλλικούνη πρὸς ἀνανέωσιν ἢ συγκέντρωσιν τῶν ἰατρικῶν του γνώσεων, ἐνώπιον τῆς κλινικῆς ἐμφανίσεως τῆς νόσου καὶ τῆς θεραπευτικῆς ἀνάγκης, καὶ ὁ σπουδαστὴς ὁ ἀναζητῶν εἰς αὐτὸ διὰ πρώτην φορὰν τὰ ἐφόδια καὶ τὴν μέθοδον τῆς θεραπευτικῆς τέχνης, κλείει τὰς σελίδας του αὐτάρκης πλέον καὶ μὴ αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην νἀνατρέξῃ εἰς ἄλλας πηγὰς καὶ βοηθήματα. Καὶ τοῦτο εἶνσι ἀρκετόν Εἶναι πολὺ καὶ εἶναι ὅ,τι δύναται νὰ ζητήσῃ τις ἀπὸ τὸ βιβλίον ὁσάκις καταφεύγει εἰς τοῦτο μεστὸς ἀποριῶν καὶ ἐρωτήσεων.

Ἐλέχθη ὅτι «μέγα βιβλίον μέγα κακόν». Τὸ γνωμικὸν πιθανὸν νὰ ἰσχύῃ προκειμένου περὶ ἔργων οἱασδήποτε ἄλλης φύσεως. Τὰ βιβλία ὅμως τῶν ἐπιστημῶν δὲν εἶναι προωρισμένα νὰ ἐξυπηρετοῦν ραθυμίας καὶ φυγοπονίας καὶ νὰ παρασκευάζουν αὐτοσχεδίους ἐρασιτέχνας. Εἶναι προωρισμένα νὰ φωτίζουν ὅσον τὸ δυνατὸν πληρέστερον, ὅσον τὸ δυνατὸν ἐντατικώτερον καί, μυοῦντα τοὺς κατηχουμένους εἰς τὴν ἀπειρίαν τῶν γνώσεων καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν ἀγνοουμένων, νὰ παρασκευάζουν τοὺς στοχαστικοὺς ἐπιστήμονας, διὰ τοῦ «ὄκνου» τὸν ὁποῖον φέρει ὁ «λογισμός», κατὰ τὴν Θουκιδίδειον ρῆσιν, τοῦ ὄκνου τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν συναίσθησιν τῆς ἀτελείας τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ κεντρίζοντος εἰς ἀδιάλειπτον σπουδὴν καὶ ἔρευναν. Τὰ μεγάλα βιβλία, τὰ τρέποντα εἰς φυγὴν τοὺς ραθύμους καὶ τοὺς ἀπεριέργους, ἔχουν τοῦτο τὸ ἐξαιρετικὸν προνόμιον. Ὁ κ. Καλλικούνης προσφέρει εἰς τοὺς σπουδαστὰς καὶ τοὺς πρακτικοὺς ἰατροὺς μέγα βιβλίον. Ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ μέρους, εὐελπίζεται νὰ πιστεύσῃ ὅτι, ἀντιμετωπίζων ἐν καιρῷ καὶ τοὺς πέντε τόμους, τοὺς μέλλοντας νὰ συναποτελέσουν ἔργον πράγματι ἐπιβλητικὸν καὶ μνημειῶδες, θὰ δύναται ν'ἀποφανθῇ ὅτι ὁ καθηγητὴς τῆς Θεραπευτικῆς, προσέφερε μέγα βιβλίον, ἀλλὰ καὶ μέγα καλόν.

Δρ Π. Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ Ε. Β. Ν.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἑλληνικὸν Θέατρον τοῦ 1910

ΑΠΟΔΗΜΗΤΙΚΟΙ σὰν χελιδόνια, διασκορπιζόμενοι ἕως εἰς τὰ πέρατα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸν χειμῶνα οἱ Ἕλληνες ἠθοποιοί, μᾶς ἐπιστρέφουν νοσταλγοὶ τῶν Ἀθηνῶν πάντοτε εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοίξεως.

Καὶ ὅλοι σχεδὸν ἐπιστρέφουν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ μείνουν, νὰ παίξουν καὶ νὰ διακριθοῦν ἐδῶ. Διότι ἡ καλοκαιρινὴ Ἀθηναϊκὴ Σκηνὴ ἀποτελεῖ ἀκόμη τὸ μόνον ἐθνικόν, τὸ ἐπίσημον, τὸ ἀναγνωρισμένον Ἑλληνικὸν θέατρον. Ἀναγνωρισμένον ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς, ἀπὸ τὸν τύπον, ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς καὶ ἀπὸ τὸ κοινὸν κάθε χώρας καὶ κάθε παροικίας Ἑλληνικῆς. Διάφοροι κατὰ καιροὺς ἀπόπειραι διὰ νὰ ἔχωμεν τὸν χειμῶνα θέατρον Ἑλληνικόν, πλέον διωργανωμένον καὶ πλούσιον καὶ συστηματικόν, ἐναυάγησαν πάντοτε.— Καὶ ἂς ἐπαναλάβωμεν ἐδῶ κοινὸν μυρολόγι. Τὸ τελευταῖον καὶ μεγαλύτερον καὶ πλέον ἀξιοθρήνητον ναυάγιον — τὸ Βασιλικὸν Θέατρον — μᾶς δείχνει, καὶ θὰ μᾶς δείχνῃ ἴσως διὰ πολὺ ἀκόμη, κατάκλειστον τὸν ἀκαλαίσθητον ὄγκον τοῦ κτιρίου του, σὰν ἄσχημο μαυσωλεῖον τόσων τῆς τέχνης ἐλπίδων, ποὺ ἔσβυσαν ἄδοξα κ' ἐλεεινὰ ἐξ αἰτίας κακῆς ἐπιστασίας, κακῆς ἐκτελέσεως κακῆς διευθύνσεως καὶ κακῆς πραγματοποιήσεως ἑνὸς ὡραίου σχεδίου.

Ὅ,τι ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ σὰν ἀφετηρία μορφώσεως ἐθνικοῦ θεάτρου· (καὶ ἔχουν θέατρον ἐθνικὸν ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοί)· ὅ,τι ἔπρεπε νὰ τεθῇ ὡσὰν

βάσις μορφώσεως Ἑλλήνων ἠθοποιῶν διὰ ἐμπνευσμένων καὶ ἀληθινὰ πολυμαθῶν καλαισθήτων· ὅ,τι κυρίως ἔπρεπε νὰ γίνῃ μαγνήτης τῆς καλλιτεχνικῆς σκέψεως τῶν ὀλίγων πτωχῶν μας συγγραφέων, διὰ προσφορᾶς δικαιοκρίτου δόξης καὶ ἀμοιβῆς, αὐτὸ ἐκατάντησε τώρα ὁρμητήριον τῶν ἐργολαβικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ κ. Βούρου καὶ τοῦ κ. Κονταράτου — εἶδος refugium peccatorum διαφόρων ξένων καλλιτεχνῶν, εἰς τοὺς ὁποίους χρησιμεύει (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) διὰ τὴν στερέωσιν σαλευομένων οἰκονομικῶν. Μολονότι εἴχαμεν καὶ διὰ τοὺς ἀγαθοεργοὺς αὐτοὺς σκοποὺς καθὼς καὶ διὰ κάθε ἀρκετὴν φιλοξενίαν περιηγουμένης δόξης ἓν ἄλλο ἀκόμη θέατρον: τὸ Δημοτικόν,— Εἴθε νὰ μὴ τριτώσουν τὰ παγερὰ μαυσωλεῖα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἴθε νὰ διατηρηθῇ τουλάχιστον ἀκμαία ἡ καλοκαιρινὴ Ἐθνική μας Σκηνή, ἔστω καὶ μὲ τὸν ἀσύντακτον, ἀνοργάνωτον καὶ ὑπερβολικὰ λαϊκὸν χαρακτῆρα, ποὺ εἶχεν ἕως τώρα.

***

Ἀλλὰ τάχα θὰ διατηρηθῇ καὶ αὐτή; Θὰ μᾶς δίδῃ τοὐλάχιστον αὐτὴ μερικοὺς ἠθοποιοὺς καλοὺς καὶ ὀλίγα Ἑλληνικὰ ἔργα ἄξια προσοχῆς; Πολὺ φοβούμεθα ὅτι καὶ τ' ὀλίγον αὐτὸ τείνει, ὑπὸ τὰς σημερινὰς τοὐλάχιστον συνθήκας, νὰ καταστραφῇ. Διότι ἠθοποιοὶ καὶ ἔργολάβοι θεάτρων — αὐτοὶ κυρίως — ἐπῆραν κακὸν δρόμον. Ἄρχισαν ν' ἀποβλέπουν μὲ σφαλερὰν πρακτικότητα πῶς νὰ ἑλκύσουν τὸ κοινὸν διὰ τοῦ σκανδάλου, διὰ τοῦ ἀσέμνου θεάματος, διὰ τοῦ χυδαίου ἀστείου. Κορδακιζόμενοι ἐπάνω εἰς τὸ τίμιον σανίδι, — τίμιον τοὐλάχιστον πρέπει νὰ εἶναι — τῆς Ἐθνικῆς σκηνῆς πρὸς ἐκτέλεσιν χυδαίων συρραμμάτων ἐγχωρίου παραγωγῆς. Διότι δὲν ἠμποροῦν νὰ κριθοῦν οὔτε ὡς κοινωνικαὶ διακωμωδήσεις, οὔτε ὡς σάτυραι, οὔτε ὡς ἀριστοφανισμοί, οὔτε κἂν ὡς καραγκιοζισμοὶ τὰ μουσικοβωμολοχικὰ συνονθυλεύματα, ποὺ ἐπαράσυραν ἐδῶ καὶ τρία-τέσσαρα χρόνια τὸ κοινόν, τοὺς ἠθοποιοὺς καὶ μερικούς, ὄχι μάλιστα κακούς, συγγραφεῖς μας. — Ξεσχιζόμενοι, μὲ συναγωνισμὸν μάλιστα ἀσέμνου ὑποκρίσεως πρὸς παράστασιν ἀηδῶν κακοηθειῶν ξένης προελεύσεως. Διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθοῦν οὔτε ὡς ρεαλιστικαὶ εἰκόνες, οὔτε ὡς λαϊκαὶ κωμῳδίαι, οὔτε ὡς πνευματώδεις φάρσαι ὅλα ἐκεῖνα τὰ κακομεταφρασμένα ἐξαμβλώματα, ποὺ ἐπιμένουν κάμποσον καιρὸν τώρα νὰ μᾶς σερβίρουν οἱ καλύτεροι θίασοί μας—παντὸς εἴδους *Χωριστὲς κρεββατοκάμαρες, Κυρίες τοῦ Μαξίμ, Ζωζέτες, Λευκὲς Σελίδες, Κορηλίες* καὶ Συντροφίες — συντροφιὲς ἀληθινὰ καμμόρας καὶ μαφίας, ἐπιβουλευομένης τὴν καλαισθησίαν καὶ τὴν ποιητικότητα, ληστευούσης τὴν σεμνότητα καὶ τὴν ἠθικὴν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

***

Δὲν εἶμαι ἀπὸ τοὺς πιστεύοντας ὅτι κυβερνητικὰ μέτρα ἠμποροῦν νὰ προλάβουν ἀποτελεσματικὰ καὶ νὰ περιορίσουν *πνευματικὰς* καὶ *ψυχικὰς* διαστροφάς. Ἴσως οὐδὲ κίνδυνος ζωῆς θὰ μ' ἔπειθε νὰ ὑπογράψω τὴν αἴτησιν τοῦ κ. Μιστριώτη πρὸς νομοθέτησιν ἐθνικῆς γλώσσης ἢ νὰ ψηφίσω τὸν νόμον διορισμοῦ λοχαγῶν ποιητῶν πρὸς φρονηματισμὸν τοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ πιστεύω ὅτι τιμωρία ἐκ τοῦ νόμου κ' ἐπέμβασις ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἐπιβάλλεται πρὸς παρεμπόδισιν ἀνηθίκων θεαμάτων. Εἰς τὸ Παρίσι καὶ εἰς τὸ Λονδῖνον — κέντρα ἀληθινὰ προσωπικῆς ἐλευθερίας—ἐφαρμόζονται τοιούτου εἴδους τιμωρίαι καὶ παρεμποδίσεις *σύμφωνα*, ἐννοεῖται, μὲ εἰσήγησιν καὶ ἠθικὴν εὐθύνην ἀνεπτυγμένων λογοκριτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχαν αὐτὰ τὰ μέτρα, ἐδῶ ἀπαραιτήτως ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν. Διότι ἄλλοι κοινωνικοὶ ὅροι ὑπάρχουν ἐδῶ. Εἰς τὸ Παρίσι ὑπάρχουν 45 διαφόρων κοινωνικῶν κύκλων θέατρα καὶ εἰς τὸ Λονδῖνον σχεδὸν 70. Σοβαρὰ ἢ κλασσικὰ ἢ καθαρῶς καλλιτεχνικὰ ἢ κωμῳδιακὰ ἢ ἐλαφρὰ κ.τ.λ. Καὶ εἰς τὸ Παρίσι σημειώνονται εἰς τὴν ἀπογραφὴν 165, χιλιάδες κοκκότες,εἰς δὲ τὸ Λονδῖνον 350 χιλιάδες, πληθυσμοὶ ἀρκετοὶ νὰ γεμίσουν μόνοι καὶ νὰ δικαιολογήσουν πολλὰ ἀνήθικα θέατρα. Ἀλλ' ἐδῶ; Ἔχομεν τὴν «Νέαν Σκηνήν», ἔχομεν τὸ «Βαριετὲ» καὶ κανὲν ἄλλο ἀκόμη θέατρον, ὅπου συχνάζουν αἱ γυναῖκες, αἱ ἀδελφαί, αἱ θυγατέρες, τὰ παιδιὰ ὅλων τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων — ἡ Ἑλληνικὴ δηλαδὴ οἰκογένεια, ποὺ εἶχεν ἕως τώρα μοναδικὰ στολίδια της τὴν σεμνότητα καὶ τὴν τιμήν. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γράψω ἴσως περισσότερα διὰ νὰ ἐννοήσῃ καθένας ὅτι κάθε ἀνηθικότης μιᾶς διεθνοῦς πόλεως καταντᾷ ἐγκληματική, ὅταν γίνεται εἰς πόλιν μικρὰν καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους μία κοκκότα συχνάζουσα ἐλεύθερα τὰ κέντρα τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἐκατάντοῦσε σκάνδαλον ἐγκαθισταμένη εἰς τὴν Κόρινθον ἢ εἰς τὰ Μέγαρα.

***

Ὁ καλός μας διηγηματογράφος κ. Ξενόπουλος, ποὺ αἱ κριτικαί του δὲν εὑρίσκονται βέβαια εἰς τὸ ὕψος τῆς διηγηματογραφικῆς παραγωγῆς του, εὑρῆκε τώρα τελευταῖα καὶ μίαν δικαιολογίαν τῶν ἠθοποιῶν.Τὰ ξένα ἔργα —γράφει κάπου—ἔχουν τέχνην καὶ λεπτότητα, ποὺ δὲν ἔχουν τὰ Ἑλληνικά. Ἀλλά, πρὸς Διονύσου, τί εἴδους τέχνην εὑρίσκει κανεὶς εἰς τοὺς *Ἐπιθεωρητὰς τῶν Σιδηροδρόμων, τὰς Ζωζέτας* καὶ τὰς *Λευκὰς Σελίδας*; Ἡ κομψότης των εἶναι τόσον χονδρική, ὅσον τὰ φανταχτερὰ φολιδόστικτα κοντοφούστανα, ποὺ φοροῦν αἱ χορεύτριαι τῶν καφὲ σαντάν, ἑλκυστικὰ διὰ κακομαθημένα μειράκια καὶ ἁπλοϊκοὺς ναύτας. Καὶ κάθε ἰσορροπημένος ἄνθρωπος θὰ ἐπροτιμοῦσεν ἔστω καὶ ἕνα μενιδιάτικο φόρεμα παρὰ ἕνα τέτοιο κοντοφούστανο· ἔστω καὶ ἕνα Ἑλληνικὸν ἔργον παρὰ ἕνα τέτοιο ἀνηθικολόγημα, μεταφρασμένον μάλιστα, συνήθως καὶ εἰς ἐπίμετρον, ἐλεεινὰ καὶ τρισάθλια ἀπὸ τὸν τυχόντα μουντζουργράφον.

Ἀλλὰ τάχα ἔλειψαν τὰ σχετικῶς καλὰ ξένα; Ἔλειψαν τὰ ὑποφερτὰ Ἑλληνικὰ ἔργα; Ἔλειψαν γλωσσομαθεῖς λογογράφοι μας διὰ νὰ μεταφράσουν; Ἔλειψαν οἱ παρακολουθοῦντες τὴν ξένην φιλολογίαν λόγιοι διὰ νὰ ὑποδείξουν, νὰ ἐκλέξουν, νὰ συμβουλεύσουν; Ἔλειψαν — ὀλίγοι βέβαια — τωρινοὶ θεατρικοὶ συγγραφεῖς μας; Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀκόμη θεατρικὴν περίοδον ἐδόθησαν εἰς τὸ Ἰταλικόν, εἰς τὸ Γαλλικὸν καὶ εἰς τὸ Ἀγγλικὸν θέατρον — ἀναφέρω ὅσα ἔτυχε κάπως νὰ παρακολουθήσω—πολλὰ ἐπαινεθέντα κ' ἐπιτυχόντα ἔργα. Εἰς τὸ Γερμανικὸν θέατρον θὰ ἐφάνησαν ἐπίσης καλὰ ἔργα. Καὶ εἰς τὴν καθόλου Εὐρωπαϊκὴν φιλολογίαν τῶν τελευταίων χρόνων ὑπάρχουν ἀκόμη περισσότερα. — Ὄχι μόνον τραγικὰ καὶ δραματικά, ὄχι μόνον σκέψεως καὶ λυρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ κωμῳδίαι καὶ φάρσαι, εὔθυμα δηλαδὴ ἁπλῶς καὶ διασκεδαστικά. Ἀλλὰ μήπως ἰδικά μας, μὲ ἀλληλοβοήθειαν κ' ἐπιμονὴν συγγραφέων καὶ ἠθοποιῶν, δὲν ἠμποροῦσε νὰ παραχθοῦν ἀρτιώτερα, κομψότερα, οὐσιαστικώτερα; Δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὸ κοινόν, ποὺ ἄρχισε νὰ μὴν ἦναι τόσον εὐαίσθητον εἰς τοὺς νυγμοὺς τῆς ξένης ἀνηθικολογίας; Πρόχειρον ἔχομεν τὴν ἐπιτυχίαν μιᾶς ὑποστηριγμένης ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς φάρσας. Δὲν ἔκαμαν βέβαια μικρὰν σειρὰν παραστάσεων «τὰ Χαμίνια» μία ξενική, καὶ μετρία ἂν θέλετε φάρσα, γραμμένη ὅμως ἀπὸ Ἕλληνα. — Καὶ μήπως δὲν ἠμποροῦσαν ἕνα — δύο μὲ σατυρικὸν τάλαντον συγγραφεῖς μας νὰ παρουσιάσουν καλογραμμένους καὶ κομψοὺς ἀριστοφανισμοὺς εἰς τὸ εἶδος τῶν λεγομένων *ἐπιθεωρήσεων*; Ἡ εὐμένεια τοῦ κοινοῦ καὶ ἡ ἀνεκτικότης του διὰ τὸν «Κινηματογράφον» καὶ τὰ «Παναθήναια» δὲν ἦσαν, ὑπερμέτρως μάλιστα, ἐνθαρρυντικαί, ὥστε νὰ μὴ παρασυρθοῦν ἠθοποιοὶ καὶ συγγραφεῖς εἰς ἐκτραχηλισμὸν καὶ κατάπτωσιν, ἀλλὰ εἰς βελτίωσιν καὶ καλλιτέχνησιν τοῦ εἴδους; Καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς «Φωτεινῆς Σάντρη» ἐξ αἰτίας μιᾶς μόνον καλῆς σκη-

νῆς καὶ μιᾶς καλῆς ὑποκρίσεως δὲν εἶναι ἀποδεικτικὴ τῆς προθυμίας τοῦ κοινοῦ διὰ τὰ δραματικὰ ἔργα;

* * *

Ἔπειτα ὅ,τι ἔγινεν ἀλλοῦ — εἰς τὴν Γερμανίαν παλαιότερα, εἰς τὴν Ρωσσίαν, εἰς τὴν Νορβηγίαν — διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, εἶναι φανερὸν ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ καὶ ἐδῶ. Τύπος καὶ κριτική, συγγραφεῖς καὶ ἠθοποιοὶ πρέπει νὰ ποδηγετήσουν, νὰ συνειδίσουν εἰς τὴν τέχνην τὸ κοινόν. Καὶ πρῶτα-πρῶτα πρέπει αὐτοὶ νὰ καταλάβουν οἱ ἴδιοι ὅτι τὸ θέατρον, δημόσιον κέντρον ἀναψυχῆς, ἀλλὰ καὶ μορφώσεως, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ καμίαν σχέσιν μὲ τὰ καφὲ σαντὰν καὶ μὲ κάθε ἄλλου εἴδους ἐντευκτήριον ἀκαλαισθήτου ἀνηθικότητος.

Ἡ λογοδοσία τῶν πρώτων παραστάσεων — τόσο ἀσημάντων, ἀλλοίμονον — τῆς «Νέας Σκηνῆς» καὶ τοῦ «Βαριετὲ» εἰς τὸ προσεχές.

ΑΡΕΤΑΣ

Υ. Γ. Εἶχαν τυπωθῇ τὰ παραπάνω, ὅταν ἐγνώσθη ὅτι ἐμπόδισεν ἡ ἀστυνομία τὴν παράστασιν ἀσέμνων ἔργων κ' ἐπαράγγειλεν εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν θεάτρων νὰ ὑποβάλλουν εἰς τὴν ἀστυνομίαν ὅσα ἔργα πρόκειται νὰ παρασταθοῦν. Ἰδοὺ πάλιν μία κακὴ ἐφαρμογὴ ἑνὸς καλοῦ μέτρου. Ἂν ὅπως ἄλλοτε ἀσκηθῇ ἡ λογοκρισία, βεβαιότατα θ' ἀποτύχῃ. Καὶ ἦταν φανερὰ εἰς τοὺς ἀστυνομικοὺς ἡ πρακτικὴ σκέψις ὅτι ὅπως διὰ τὰ χαλασμένα τρόφιμα χρειάζεται ἰατρὸς καὶ διὰ τ' ἄρρωστα ζῶα κτηνίατρος, ὅμοια κ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου χρειάζονται *πραγματικῶς εἰδικοί*.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ Δ' Ἔκθεσις τῆς Ἑλλ. Καλλιτεχνικῆς Ἑταιρείας

ΚΟΔΟΒΩΜΕΝΗ αὐτὴν τὴν φοράν. Ὁ ἐπαναστατικὸς ἄνεμος, ποὺ περνᾷ ἐφέτος ἐπάνω ἀπὸ κάθε κλάδον τῆς ζωῆς μας — καλὸς ἢ κακὸς ποιὸς ξέρει! — δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ ἐξαίρεσιν ἐδῶ. Οἱ καλλιτέχναδά, ποὺ πάντοτε εἶναι παιδιά, — πρὸς ἔπαινόν των τὸ λέγω· κ' ἐγὼ διεκδικῶ αὐτὸν τὸν τίτλον — θὰ ἦσαν ἀδικαιολόγητοι νὰ μὴν ἐνθουσιασθοῦν καὶ πετάξουν στὸν ἀέρα τὴ σκούφια των. Ἂς διοικηθοῦν ἐπιτέλους μόνοι των. Ἂς δοκιμάσουν. Δὲν πρέπει ἡ ζωὴ νὰ βαδίζῃ μὲ δόγματα. Ἀρκοῦν αἱ δέκα ἐντολαί. Τὰ ἄλλα, ἂς ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ τὰ ρυθμίζωμεν σύμφωνα μὲ τὴν σκέψιν μας. Τὸ μόνον ποὺ εὔχομαι, εἶναι νὰ τελειώσουν μίαν ὥραν ἀρχύτερα καὶ νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἐργασία, ἔπειτα ἀπὸ τὸ πανηγύρι. Ὅ,τι θὰ σαρώσῃ ἡ στάσις των, ἂς τὸ σαρώσῃ γρήγορα.

Μὲ τέτοιον πρόλογον τί περιμένετε; Λίγα βέβαια πολύ, θὰ ἦναι τὰ ἔργα ποὺ ἀξίζει νὰ ἀναφέρῃ κανείς, ἀφοῦ, καὶ ὅταν εἶναι ἑνωμένοι οἱ καλλιτέχναι μας, λίγα πάλιν εἶναι τὰ καλά. Μὲ τὴν ἀνεμοταραχὴν λοιπὸν αὐτὴν ἐτρύπωσε εἰς τὴν Ἔκθεσιν καὶ ἡ λεγομένη Ἐθνικὴ Ζωγραφική. Μὴν περιμένετε νὰ βγάλω ἐγὼ τὸ φεῖδι ἀπὸ τὴν τρύπα. Πηγαίνετε νὰ ἰδῆτε μόνοι σας: Σημαῖες, τσαρούχια, φέσι, παπάδες κλπ. Καϋμένη σημαία. Καὶ ὅλα αὐτὰ μαζί, τὰ ἀγοράζετε γιὰ 1600 δραχμές. Καὶ ἡ μὲν Ἐπιτροπὴ τῆς Ἐκθέσεως διαμαρτύρεται, δὲν ἀκούεται δέ.

Προχωρῶ λοιπόν. Νά, ὁ νέος Κογεβίνας, ἐργάτης μὲ ἀγάπην πρὸς τὴν τέχνην καὶ μὲ ἀληθινὸν αἴσθημα. Εἰς ἕνα του τοπίον ἔχει προσδώσει τόσην ἁρμονίαν, ὅπου καθετὶ εἶναι μιὰ νότα ἀχώριστη ἀπὸ τὸ ὅλον. Καὶ παίρνει ἔτσι τὸ ἔργον ἑνότητα, ἂς εἰπῶ ὀντότητα γιὰ νὰ φύγω τὸν ὅρον ποὺ ἠμπορεῖ νὰ πειράξῃ ἕνα ἐθνικὸν κριτικὸν ποὺ πάντα ἔχει τὸ ζωνάρι κρεμασμένο. Εἶπα ὀντότητα. Κρῖμα ὅτι συχνὰ κατορθώνουν οἱ ζωγράφοι μας νὰ λησμονοῦν τὰ ὅριά της καὶ νὰ μὴ ξεύρουν ποῦ νὰ σταματήσουν. Ἂν ὁ κ. Κογεβίνας εἰς ἄλλα του τοπία μοῦ κινῇ ὀλιγώτερον τὸ ἐνδιαφέρον, δὲν πειράζει. Ἕνα ἔργον εἶναι ἀρκετόν. Καὶ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ἕνα νὰ μᾶς δείξῃ. Ἠμπορεῖ προπάντων νὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι ζωγράφος καὶ ὅτι εἶναι καὶ καλλιτέχνης. Καὶ ξεύρετε γιατί; Διότι δὲν βλέπει μόνον μὲ τὰ μάτια· βλέπει καὶ μὲ τὴν ψυχήν. Καὶ μὲ τέτοιον ὁδηγὸν πάντα ἐμπρὸς θὰ πηγαίνῃ.

Ἔπειτα, τί τοὺς θέλετε, ἐσεῖς οἱ ἄλλοι, τοὺς μεγάλους δρόμους; Στὸ πολὺ φῶς δὲν ἀντέχουν τὰ μάτια ὅλα. Πάρετε τὰ μονοπάτια. Ἀγαπημένα μονοπάτια τῆς τέχνης. Πόσους θησαυροὺς κρύβουν. Μήπως αὐτὰ δὲν βγαίνουν ἐπιτέλους στὸν μεγάλον δρόμον; μήπως δὲν δίνουν τὴν δόξαν;

Νὰ ζωγραφίσῃς τὴν φύσιν μὲ ἀλήθειαν, ποὺ νὰ ξεχνοῦμε τὴν φύσιν· καὶ πάλιν, μὲ τέχνην, ποὺ νὰ μὴν ἐνθυμούμεθα πλέον τὴν ἀληθινήν της εἰκόνα. Αὐτὸ τὸ δεύτερον κάμνει ὁ κ. Μαθιόπουλος. Κάτι χρωματισμοί του, μερικαὶ γραμμαί του, κάτι συνδυασμοί του, εἶναι τόσον καλὰ βαλμένα, μὲ χάριν, μὲ δροσιά, ποὺ εἶναι χάρμα τῶν ὀφθαλμῶν. Ἡ προσωπογραφία νέας κόρης τῶν Ἀθηνῶν ἔχει αὐτὰ τὰ χαρίσματα. Δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ ὁδηγήσῃ σωστὰ τὸ χέρι τοῦ ζωγράφου ἕνα δροσερὸ χαριτωμένο προσωπάκι. Εἶναι ἄλλοι ζωγράφοι ποὺ τοὺς μιλεῖ πειὸ βαθειὰ τὸ πρόσωπον τὸ γεροντικόν. Στὸν κ. Μαθιόπουλον ὄχι. Τρελλαίνεται γιὰ τὰ νειᾶτα. Ἴσως νὰ ἔχῃ δίκαιον. Νὰ σεβασθῇ τὸ γῆρας, ἔχει καιρόν. Εἶναι ὁ ζωγράφος τῆς νεότητος, τῆς χαρᾶς, τῆς δροσιᾶς.

Ἔχω καὶ τὰς ἐπιφυλάξεις μου. Θὰ τοῦ συνιστοῦσα περισσοτέραν μελέτην εἰς μερικὰς λεπτομερείας. Θὰ κερδίσῃ πολύ, ἂς μὲ πιστέψῃ. Εἶμαι φίλος του, καὶ δὲν θέλω νὰ εἶμαι ἀνειλικρινής, νὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὸν ἔπαινον.

Ἂν ἤμουν ζωγράφος, θὰ ἐζωγράφιζα μόνον τὰ πρόσωπα ποὺ θὰ μοῦ ἔλεγαν κάτι, ποὺ θὰ μοῦ μιλοῦσαν τὴν γλῶσσαν τῆς ψυχῆς. Βέβαια κάθε μοντέλο ἔχει τὴν ψυχὴν τὴν ἰδικήν του. Ἔχω γράψει ὅτι καὶ τὰ ἄψυχα ἔχουν ψυχήν! Πρέπει νὰ ξεύρῃ ἢ νὰ ἠμπορῇ κανείς, καλὴν ἢ κακήν, νὰ τὴν εὕρῃ. Δὲν εἶναι καὶ τόσον εὔκολον. Γι' αὐτό, εἰς κάθε ψυχὴν ποὺ ζωγραφίζει ὁ καλλιτέχνης — αὐτὸ λέγεται ζωγραφική: Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι τῆς μορφῆς ὅπως ἔξαφνα τὸ πορτραῖτο τοῦ Σιμοπούλου ποὺ ὁ δυστυχὴς θέλει νὰ φωνάξῃ μέσα ἀπὸ τὸ πλαίσιον νὰ τὸν ἐλευθερώσουν ἀπὸ τὰ καὶ μετὰ θάνατον δεσμὰ — θὰ βρῆτε ἕνα κομματάκι τοῦ ἐγὼ τοῦ ζωγράφου. Αὐτὸ τὸ κομματάκι τοῦ εἶναι του, τὸ βάνει ἐπάνω εἰς τὴν ὀθόνην διότι ἦλθε εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐγὼ τοῦ μοντέλου του. Τὸ ἄλλο μοντέλο, ποὺ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ κάμῃ νὰ μιλήσῃ, ἀπεδόθη μὲ χρώματα μόνον.

Ἕνα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν νέων ζωγράφων, ἐργασμένον μὲ γοῦστο καὶ ἀρκετὴν τέχνην, εἶναι τὸ «Πότισμα τῶν λουλουδιῶν» τοῦ κ. Λ. Γεραλῆ. Ἂν εἶχαν καὶ τὴν ζεστασιὰ τῶν τόνων, ποὺ τὴν ζητοῦν τὰ λουλούδια του μαζὶ μὲ τὴν δροσιὰ ποὺ τοὺς χαρίζει ἐκείνη ποὺ κάνει τὸ πότισμα, θὰ ἦταν μὰ τὴν ἀλήθεια πολὺ καλὸν ἔργον. Εἶναι καὶ τώρα πολὺ ἔμορφο. Ἴσως καὶ νὰ περισσεύουν τὰ πολλὰ λόγια.

Οἱ νέοι μὲ τοὺς νέους. Περὶ τοῦ κ. Δ. Δήμα θέλω νὰ εἰπῶ. Φῶς, ἄπλετα χυμένον, παντοῦ, μέσα στὴν εἰκόνα τῆς Δδος Χόρς, μεταγγίζεται εἰς τὸν παρατηρητήν. Σταματῶ ἀρκετὰ ἐμπρὸς στὸ ἔργον τοῦ κ. Δήμα. Βλέπω ἕνα χέρι τεχνίτου, ποὺ ὅταν τὸ ὁδηγήσῃ καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ θὰ ἔλθῃ ἀργότερα, ἐκλεκτικόν, πνευματικώτερον, πειὸ συνθετικὸν — ἴσως εἶναι ἡ λέξις — καὶ ἀκόμη πειὸ πεπειραμένον, θὰ δώσῃ πολὺ ἔμορφες εἰκόνες. Εἶμαι βέβαιος.

Ἔλεγεν ὁ Γύζης γιὰ τὰς Ἀθήνας: Νὰ τὴν τριγυρίσωμε μὲ χρυσᾶ καγκελάκια, καὶ νὰ μείνουν νὰ τὴν κατοικήσουν λίγοι μονάχα, οἱ ἐκλεκτοί, τὴν μοναδικὴν πόλιν.

Μέσα εἰς τοὺς ὀλίγους ἐκλεκτοὺς ποὺ ἐννοοῦσε ὁ Γύζης, θὰ ἦτον χωρὶς δισταγμὸν μιὰ γνώριμός σας ὁποὺ πολλὲς φορὲς ἐτίμησε τὰ «Παναθήναια» μὲ ἔργα της, ἡ κυρία Φλωρᾶ-Καραβία. Θυμήθηκα τὰ λόγια τοῦ διδασκάλου, γιατὶ πάντα εὐγενικὰ μιλοῦν τὰ ἔργα της, πάντα διαθέτουν πρὸς σκέψιν ἢ ρεμβασμόν.

Ἀπὸ τὰς ὀλίγας Ἑλληνίδας ὁποὺ μαζὶ μὲ τὴν ἀφέλειαν ἔχουν καὶ βάθος, καὶ εὐφυΐαν καὶ διαίσθησιν. Τώρα, ἀπὸ τὰ ξένα, μακρὰν ἀπὸ κάθε καλλιτεχνικὸν περιβάλλον, μᾶς στέλλει μερικὰ πορτραῖτα καὶ σκίτσα, ὁποὺ τοὺς δίνει νοσταλγικὰ τοὺς τόνους ποὺ ἔχει θρέψει μέσα της φεύγοντας ἀπὸ τὴν ζηλεμένην πόλιν ποὺ ὁλοένα τὴν ἀναπολεῖ, καὶ ὁποὺ κάποτε ἔρχεται ἕως ἐδῶ νὰ βυθίσῃ τὴν εὐγενικήν της σκέψιν εἰς τὴν χάριν τοῦ ἀττικοῦ τοπίου, στὸν γελαστὸν τὸν Σαρωνικὸν ἢ στὴν κατοικίαν τῶν Νυμφῶν, ποὺ οἱ Θεοὶ τοὺς ἐχάρισαν μέσα στὰ Τέμπη τὰ μαγευτικά.

Καὶ νὰ ποὺ φθάνω εἰς ἕνα ζωγράφον ὁ ὁποῖος πολὺ προκαλεῖ τὴν προσοχήν μου, καὶ μ' ἐνδιαφέρον τὸν παρακολουθῶ καὶ περιμένω νὰ τὸν ἰδῶ ν' ἀνέβῃ μιὰν ὥραν ἀρχύτερα τὰ σκαλοπάτια ποὺ ὁδηγοῦν στὶς εὐγενικώτερες κορυφὲς τῆς τέχνης. Βαδίζει σιγά, σταματᾷ σὲ καθετὶ μὲ ἀγάπην· καὶ τὴν ἀγάπην του δὲν τὴν ἐκδηλώνει μονομιᾶς μὲ γραμμὰς καὶ μὲ χρώματα. Θέλει νὰ μὴν τὸν ἀνακόπτῃ κανένας δισταγμὸς ὅταν θ' ἀρχίσῃ νὰ ἐργάζεται ἕνα ἔργον. Γι' αὐτό, μέσα στὰ σκίτσα του θὰ βρῆτε συχνὰ ἀριστουργήματα. Θέλει πρῶτα νὰ αἰσθανθῇ τὸ θέμα του, νὰ τὸ ζήσῃ, νὰ τὸ κάμῃ δικόν του. Ἔτσι θὰ μᾶς δείξῃ μίαν ἡμέραν ὁ κ. Ἰωαννίδης ἔργα τέλεια εἰς θέματα, εἰς σύνθεσιν, εἰς σχέδιον. Ὁλοένα μὲ χαρὰν βλέπω αὐτὸ νὰ πραγματοποιῆται.

Δὲν γράφω σήμερα ἐντυπώσεις μόνον τῆς Ἐκθέσεως· μᾶλλον χαρακτηρισμοὺς γενικούς, παρακολουθῶν τὸ ἔργον τῶν καλλιτεχνῶν μας ἐν τῷ συνόλῳ. Ἡ μελέτη τῆς φύσεως, τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ αὐτὸ σχεδὸν ἀποτελεῖ τὸ κύριον στοιχεῖον κάθε ζωγραφικοῦ ἔργου, ἂς τὸν ἀπασχολήσῃ πολύ, ἀδιάκοπα, ἀκούραστα. Ἔχει πολλὰ χαρίσματα εὐγενικὰ ἡ τέχνη του. Ἤρεμη, ἀριστοκρατική. Καὶ τὸ θέμα, καὶ ὁ χρωματισμός καὶ ἡ γραμμή του, καθετὶ εἶναι ἁρμονισμένον πρὸς τὴν σκέψιν του. Τίποτε τὸ ἐπιδεικτικόν. Δὲν εἶναι ζωγράφος τοῦ χρώματος. Βλέπει κάτι ἄλλο βαθύτερα, τὸν δεσμεύει ἡ σιγανὴ φωνὴ ποὺ ἀκούει μέσα στὴν ζωήν, κάτι σὰν ἠχώ, ποὺ δὲν θέλει νὰ τὴν ἀποκαλύψῃ τελείως μὴ τυχὸν καὶ χάσῃ τὴν ἐμορφιά της.

Μία εἰκόν του, ἕνα του σκίτσο, πάντα γεννᾷ ἕνα εὐχάριστον συναίσθημα. Κάτι σοῦ παίρνει ἀπὸ τὸ ἐγώ σου μιὰ εἰκὼν τοῦ Ἰωαννίδη. Πάντα ἀποζητῶ ἕνα ἔργον του.

Εἰς τὸ ἐρχόμενον τεῦχος θὰ γράψω διὰ τὸν κ. Θωμόπουλον, τὸν κ. Χατζῆν καὶ ἄλλους, μαζὶ μὲ εἰκόνας ἔργων τῆς ἐκθέσεως. Σήμερον σᾶς δίδω τρία σχέδια τοῦ κ. Ζάχου, τοῦ καλλιτέχνου ἀρχιτέκτονος. Γρήγορα μάλιστα θὰ δημοσιεύσουν τὰ «Παναθήναια» καὶ τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὁποὺ ὁ Βόλος ἀνέθεσε εἰς τὸν κ. Ζάχον καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀπὸ καιροῦ καταγίνεται.

Εἶναι καὶ ὁ Ζάχος ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἑταιρείας ἂν καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκθέσεως. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκθέσῃ τίποτε ἐφέτος. Διεμαρτυρήθη μάλιστα κατὰ τῆς Ἑταιρείας. Μέρος τῆς καθαρῶς δημιουργικῆς ἐργασίας του ἀποτελοῦν τὰ τρία σχέδια ποὺ δημοσιεύονται εἰς τὸ τεῦχος αὐτό: *Ἡρῶον Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Προσχέδιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου ἐν Βόλῳ*, καὶ *Σχέδιον ναοῦ*.

Ἐπιβλητικόν, μεγαλοπρεπὲς τὸ Ἡρῷον, πάντα νὰ ἐνθυμίζῃ, θεμελιωμένον ἐπάνω εἰς ἕνα βράχον, τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα. Εἰς τὴν πρόσοψιν τὸ ἄγαλμα τοῦ Παλαιολόγου· καὶ ὑψηλὰ ὁ ἄγγελος τῆς παραδόσεως μὲ τὸ σπαθί του τὸ πελώριον. Ὅλος ὁ θρῦλος τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιληᾶ ὁ ἀγαπημένος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπεδόθη ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν μὲ πλοῦτον καὶ μὲ λιτότητα.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΞΕΝΗ ΖΩΗ

Ἐδουάρδος Ζ' τῆς Ἀγγλίας

Ο φημισμένος διὰ τὴν κομψότητα του, διὰ τὰ νεανικά του ἐπεισόδια καὶ διὰ τοὺς τρόπους του βασιλεύς, ἀπέθανεν ἀπροσδόκητα. Ὄχι νέος — ἦταν 69 ἐτῶν — οὐδὲ κἂν θαλερὸς εἰς τὸ γῆρας, διότι πρὸ καιροῦ ἔπασχεν ἀπὸ ρευματισμούς, ἀπὸ ἀρθρίτιδα, ἀπὸ βρογχικὰς ἐνοχλήσεις καὶ ἀπὸ ἀδυναμίαν τῆς καρδίας, ἀλλὰ κατὰ τρόπον καὶ εἰς στιγμήν, ποὺ κανεὶς

ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ Ζ' ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

δὲν ἐπερίμενε τὸν θάνατόν του. Μία ὀξεῖα πνευμονία τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν νεκρικὴν κλίνην τρεῖς ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου, καὶ τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς του μόλις πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν ἐγνώρισαν οἱ ὑπήκοοί του. Τόσον ἀπότομος θάνατος εἶναι κάτι δι' ἕνα βασιλέα. Καὶ συνετέλεσε βέβαια εἰς τὸ νὰ φανῇ ζωηροτέρα ἡ λύπη τῶν κατοίκων τοῦ Λονδίνου. Τὸ δὲ φανέρωμα ζωηροτέρας λαϊκῆς λύπης ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους παράγοντας διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς κηδείας, ποὺ ἐσημειώθη ὡς μοναδικὴ εἰς τὰ χρονικὰ τῶν κηδειῶν. Μία πόλις ἀχανὴς ἑπτὰ ἑκατομμυρίων ἔπαυσε διὰ μίαν ἡμέραν ἐργαζομένη. Ὅλα εἰς τὰ κέντρα καὶ εἰς τ' ἀπόκεντρα ἔκλεισαν καὶ ὅλοι συνέρρευσαν εἰς τοὺς δρόμους ποὺ θὰ διέβαινεν ἡ πομπὴ — δεκάδες βασιλέων καὶ πριγκήπων, ἑκατοντάδες ὑπουργῶν καὶ ἀρχόντων, χιλιάδες εὐγενῶν καὶ στρατηγῶν, μυριάδες ἀξιωματικῶν καὶ στρατοῦ...

Αὐτὴ ἦτον ἡ κηδεία τοῦ βασιλέως. Καὶ ὁ κηδευόμενος;

Ἕνας καλόμοιρος θνητός, ποὺ ἐπέρασε τὴν ζωήν του ἄφθονα, πλούσια, ἀνενόχλητα, εὐτυχισμένα, μὲ τιμάς, δόξας καὶ μεγαλεῖα. Ἕνας ποὺ ἐδοκίμασε τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἡδονὴν τόσο πολύ, ὥστε νὰ τοῦ μένῃ κατὰ τὸ γῆρας σὰν κατακάθι, μία λύπη ἀόριστη διότι δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὰς συνεχίσῃ. Καὶ ἡ ἀόριστη λύπη εἶχε διαχυθῆ ὡσὰν γαλήνη καὶ ὡσὰν μεγαλεῖον βασιλικὸν εἰς τὴν ἐστεμμένην μορφήν. Τοιουτοτρόπως:

Πρίγκηψ εἶχε τὴν φήμην διασκεδαστικοῦ καὶ πολὺ κοσμικοῦ ἀνθρώπου. Βασιλεὺς ἀπέκτησε τὴν ὑπόληψιν ἀξιοπρεποῦς καὶ πράου ἡγεμόνος. Ὅλα τ' ἄλλα, ὅσα τοῦ ἀπέδωκαν, οἱ τίτλοι τοῦ πολυπείρου πολιτικοῦ, τοῦ ἐξόχου διπλωμάτου, τοῦ μεγάλου εἰρηνοποιοῦ καὶ ὅ,τι ἄλλο παρόμοιον εἶναι κολακείας ἔπαινοι ἢ θανάτου ἐγκώμια. Καὶ πρὶν ξανανθίσουν γύρω εἰς τὸν τάφον του οἱ ἀνθοβόλοι θάμνοι, ποὺ τὸν σκιάζουν, ἔπαινοι κ' ἐγκώμια θὰ λησμονηθοῦν. Καὶ μία μόνον ἀγαθὴ ἀνάμνησις θὰ μείνῃ, *τοῦ βασιλέως ποὺ δὲν ὑπῆρξε κακός*. Πρᾶγμα τοῦτο ὄχι μικρὸν — ἀρετὴ σχεδὸν — δι' ἕνα ἡγεμόνα.

Εἶν' ἀλήθεια ὅτι τὸ στερεωμένον πολίτευμα τῆς Ἀγγλίας δὲν δίδει εἰς τὸν βασιλέα μεγάλην ἐξουσίαν, ὥστε μὲ ὅλους τοὺς ἑκατὸν σχεδὸν κυριαρχικοὺς τίτλους του νὰ ὁμοιάζῃ περισσότερον μὲ συμβολαιογράφον παρὰ μὲ ἐξουσιαστὴν λαῶν. Συμβολαιογράφον πιστοποιοῦντα νομίμως τὰς πράξεις μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὡς συμβολαιογράφος ἠμπορεῖ νὰ διατυπώνῃ καλὰ ἢ ὄχι τὰς συμφωνίας, νὰ ὁδηγῇ φρόνιμα τοὺς συμβαλλομένους καὶ νὰ ἦναι τελείως ἀμερόληπτος. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Ἐδουάρδος, ποὺ ἐξῆντα χρόνια πρίγκηψ ἐσυνείθισεν εἰς τὴν ἀπραξίαν ὡς ἡγεμὼν καὶ ἀπέκτησε τὴν πεῖραν ὡς ἄνθρωπος, ἔδειξε πολλὴν ἱκανότητα· μάλιστα μὲ τὴν βοήθειαν τῆς τύχης, ποὺ δὲν ἐπαρουσίασε κοινωνικὰ ἢ πολιτικὰ προβλήματα, ἐξωτερικὰς ἢ ἐσωτερικὰς συρράξεις, εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐννέα ἐτῶν τῆς βασιλείας του. Ἕνα μόνον ζήτημα, ὁ πόλεμος τῆς Συγκλήτου τῶν λόρδων καὶ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἀνεφάνη τὰς παραμονὰς τοῦ θανάτου του. Καὶ αὐτὸ ἀπέμεινεν ἄλυτον — τὸ μόνον παθητικὸν τῆς καλῆς καὶ πολυδόξου κληρονομίας, τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν εἰς τὸν διάδοχόν του Γεώργιον Ε'. Οἱ Ἄγγλοι — πολιτικοὶ καὶ λαὸς — θὰ τὸ κανονίσουν καὶ αὐτὸ μόνοι τους, εὐχόμενοι κατὰ βάθος ὁ νέος βασιλεὺς νὰ μὴν ἔχῃ καμίαν αὐτοβουλίαν μεγαλυτέραν τοῦ προκατόχου του.

ΧΡΟΝΙΚΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΠΕΡΙ τῆς καταγωγῆς τοῦ Καραγκιόζη ἐγράψαμεν ἄλλοτε εἰς τὰ «Παναθήναια». Διὰ τὸν ἑλληνικὸν Καραγκιόζην λέγει μερικὰ ἔμορφα πράγματα εἰς τὴν «Ἑστίαν» ὁ κ. Σ. Μελᾶς. Ὁ Χατζῆ-Ἀϊβάτης, δὲν εἶναι πλέον ὁ σοφὸς προσκυνητής, ἐξεφυλίσθη. Κατήντησεν ἁπλῶς γραμματικὸς σχολαστικός. Φωνάζει ὡς ἑξῆς τὸν Καραγκιόζη: «Καραγκιόζη! Ἔλα ἐδῶ βρὲ παιδίον μου!» Ἀπ' ἐναντίας, τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἔφερε μαζί του ἀπὸ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Καραγκιόζης, εὗρῆκαν ἔδαφος γόνιμον διὰ ν' ἀναπτυχθοῦν καὶ νὰ τὸν μορφώσουν εἰς τύπον πραγματικῶς ἀξιοσημείωτον. Ὁ ψετοπαλληκαρισμός, εὑρῆκεν, εἰς τὰς Ἀθήνας ἰδίως, εὐρύτατον στάδιον παρατηρήσεως καὶ καλλιεργείας. Ὁ Πέρσης μπεχλιβάνης ἐπολιτογραφήθη Πλακιώτης καὶ Ψυρριώτης. Τὸν σπάζει ὁ Βελῆ-Γκέκας εἰς τὸ ξύλο. Ἐκεῖνος πτύει κατὰ γῆς, κυττάζει καὶ μουρμουρίζει:

— Ἂν ἔφτυσα αἷμα, κακομοίρη μου, φεύγα.

Ἡ διαβολεμένη αὐτὴ σκιὰ μὲ τὸ ἀνθρωποειδὲς σχῆμα ἔχει πνεῦμα σπαρταριστὸν πολλάκις καὶ χυδαῖον. Ἡ πονηρία τοῦ Καραγκιόζη καὶ εἰδικῶς ἐκείνη, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐμπνέουν αἱ ἐλπίδες τοῦ κέρδους εἶναι τὸ δυνατότερον στοιχεῖον.

Ὁ κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλους μᾶς γράφει:

Κύριε Διευθυντὰ τῶν «Παναθηναίων»

ΕΠΙΘΥΜΩ σήμερον νὰ καταστήσω ἁπλῶς γνωστὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας σας, ὅτι τὴν πρὸς ἐμὲ καὶ μόνον ἐκ τῶν γραφόντων ἐπιστολὴν τοῦ φιλτάτου μου Γιανοπούλου ἠναγκάσθην νὰ δημοσιεύσω, ἀφοῦ πρῶτον, διὰ τῶν εἰς Σκαραμαγκᾶν εὑρεθέντων σημειωμάτων καὶ τῶν ἄλλων πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ φίλους ἀποχαιρετισμῶν, ἔγινε πασίγνωστος ὁ θάνατός του, ἠρώτησαν δὲ νὰ δημοσιεύωνται ἀνακρίβειαι καὶ ἀναζητήσεις ἀφορμῶν, καὶ ὑποψίαι *φάρσας*, προσβάλλουσαι τὴν ἑλληνικὴν ἀρτιότητα μιᾶς εὐγενοῦς, γενναίας καὶ ὡραίας ψυχῆς· ἄλλως θὰ ἦτο τοῦτο περιφρόνησις πρὸς τὴν τελευταίαν θέλησιν νεκροῦ, καὶ πρᾶξις ἀνίερος, ὅσον τοὐλάχιστον καὶ ἡ δημοσίευσις τοῦ σχετικοῦ χρονογραφήματος τοῦ φίλου κ. Νιρβάνα.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

Καὶ ὁ κ. Νιρβάνας ἀπαντᾷ:

Φίλε Κύριε Διευθυντά,

ΕΙΧΑΤΕ τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀνακοινώσετε τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια τῆς ἐπιστολῆς ποὺ σᾶς ἀπηύθυνεν ὁ ἀγαπητός μου κ. Δημ. Γρ. Καμπούρογλους ἐξ ἀφορμῆς τῶν τελευταίων «Ἀντιλόγων». Μοῦ ἐδώσατε κατ' αὐτὸν τρόπον τὴν εὐκαιρίαν νὰπολογηθῶ ἐγκαίρως ἀπέναντι τοῦ κοινοῦ φίλου καὶ τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «Παναθηναίων».

Εἰς τὸ ἄρθρον μου ἐκεῖνο δὲν εἶχα σκοπὸν νὰ μεμφθῶ τὸν κ. Καμπούρογλουν διὰ τὰς «ἀνθρωποειδεῖς» ἐκδηλώσεις πέριξ τοῦ νεκροῦ τοῦ Περιπλέρως Γιαννοπούλου, εἰς τὰς ὁποίας ὅπως λέγει, ἐξηναγκάσθη νὰ συντελέσῃ διὰ τῆς συνεντεύξεώς του καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης ἐπιστολῆς. Ἁπλῶς ἠθέλησα νὰ πιστοποιήσω τὰ γεγονότα, εἰς τὰ ὁποῖα μοιραίως ἀνεμίχθη ὁ καλός μου φίλος, μὲ ὅλην τὴν ἱστορικὴν ξηρότητα. Καὶ ὅταν διηγεῖται κανεὶς γεγονότα, δὲν ὑπέχει νομίζω καμίαν εὐθύνην ἀπέναντι τῶν ὁπωσδήποτε συνδεομένων πρὸς αὐτά.

Καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰπολογηθῇ ἀπέναντι τῆς ἱστορίας καὶ εἶναι εὐτύχημα ὅτι ἡ ἱστορία ἐπῆλθε τόσον γρήγορα, ὥστε νὰ εὕρῃ τὸν κ. Καμπούρογλουν εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς ἀπολογίας. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη εἶναι μιὰ τύχη, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουν πολλοὶ εἰς τὸν κόσμον καὶ διὰ τὴν ὁποίαν μοῦ ὀφείλει κάποιαν ὑποχρέωσιν ὁ μοναδικός, ὅπως μᾶς βεβαιόνει, ἐντολοδόχος καὶ ἀντιπρόσωπος μιᾶς ὡραίας ψυχῆς ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁ κ. Καμπούρογλους ὅμως εὑρίσκει τὸ χρονογράφημά μου *ἀνίερον*. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔχω καθαρὰν ἰδέαν περὶ τῆς φύσεως τῶν ἱεροτήτων. Ἐὰν ὅμως διέπραξα ἀνίερον πρᾶξιν, ἔχω κ' ἐγὼ πρόχειρον τὴν ἰδίαν δικαιολογίαν, ὅτι ἐξηναγκάσθην νὰ τὴν διαπράξω ἐκ τῶν «ἀνθρωποειδῶν» ἐκδηλώσεων εἰς τὰς ὁποίας πάλιν ἐξηναγκάσθη ὁ κατήγορός μου. Ἐὰν δὲν τὸ ἔκαμνα, νομίζω ὅτι θὰ διέπραττα κ' ἐγὼ μίαν πρᾶξιν ἀνίερον, ὅσον τοὐλάχιστον καὶ ἡ δημοσίευσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ὡραίου καὶ προσφιλοῦς μου νεκροῦ τῆς Σαλαμῖνος.

Ἰδικός σας
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΠΟ τὴν «Νέαν Σιὼν» εἰδήσεις Παλαιστινιακαί:

Οἱ κατὰ τὸ 1850 προσκυνηταί. — Ἐν τινι συνεδριάσει τῆς 17 Μαΐου 1850 ὁ κ. J. Finn ἐξήτασε τὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων προσκυνητῶν καὶ εὗρεν, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἔφθασαν εἰς Ἱερουσαλὴμ Ἕλληνες μὲν 2500, Ἀρμένιοι δὲ περὶ τὰς 4000 καὶ παρετηρήθη, ὅτι ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων προσκυνητῶν ἦτο μικρότερος τοῦ μέσου ὅρου, ὁ δὲ τῶν Ἀρμενίων ὑπέρτερος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν χάριν, ἣν λαμβάνουσιν ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῶν ἁγίων Τόπων, οἱ μὲν Ἕλληνες, λέγει, φρονοῦσιν, ὅτι ὁ κόπος καὶ ἡ αὐταπάρνησις διὰ μίαν τοιαύτην ἱερὰν ὁδοιπορίαν συντελεῖ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς ἡδονῆς, ἣν τις ἀνευρίσκει ἐν τῇ διαπράξει τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐλπίζουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ εὐσπλαγχνισθῇ καὶ συγχωρήσῃ

αὐτούς. Οἱ δὲ Ἀρμένιοι φρονοῦσιν, ὅτι συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι των καὶ ὅτι ἀντλοῦσι χάριν πρὸς νέαν ζωήν. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν περιορισμῶν εἰς οὓς ὑποβάλλονται, οἱ μὲν Ἕλληνες ὀφείλουσιν ἅμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου νὰ ἐγκλείωνται ἐν τῷ μοναστηρίῳ, οἱ δὲ Ἀρμένιοι κλείουσι τὰς πύλας τοῦ μοναστηρίου των δύο ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου μέχρι πρωΐας. Δὲν ἐπιτρέπουσι εἰς τοὺς προσκυνητάς των νὰ μεταβαίνωσιν εἰς Ναζαρὲτ καὶ Ἰορδάνην μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

Νεώτεραι συζητήσεις περὶ τοῦ φρέατος τοῦ Ἰακώβ. — Παρ' ὅλην τὴν γενικὴν ὁμοφωνίαν τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολόγων περὶ τῆς αὐθεντικότητος τοῦ ἐν Νεαπόλει φρέατος τοῦ Ἰακώβ, ἀνεφάνησάν τινες κατὰ τῆς γνησιότητος, καθὼς καὶ νῦν ὁ Ἀσὰδ Μανσοὺρ προτεστάντης ποιμήν, ὅστις ἐπὶ ρητῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προσπαθεῖ νὰ διαφιλονεικήσῃ τὴν αὐθεντικότητα τοῦ φρέατος κατὰ τρόπον ὀρθολογιστικὸν καὶ ἐν τέλει παρουσιάζει τὴν προφορικὴν μαρτυρίαν Σαμαρείτου ἱερέως τῆς Νεαπόλεως, ὅστις εἶπεν: «Παρὰ τὸ φρέαρ ὑπῆρχε ναὸς τῶν Σαμαρειτῶν, ὅπου ὁ Ὡσηὲ ἔστησε τὴν σκηνήν του. Μία βασίλισσα χριστιανὴ ἐπεθύμει νὰ καταλάβῃ τὸ μέρος τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Σαμαρείτας. Διὰ τοῦτο πρὸς ἱκανοποίησίν της ἐπενόησε τὴν περὶ τοῦ φρέατος παράδοσιν καὶ ἤγειρεν ὑπεράνω τοῦ φρέατος Ἐκκλησίαν». Τί ὡραῖος μῦθος!

Ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος ἐν Ἱερουσαλήμ. — Ἀπὸ τῆς ματαίας ἀποπείρας τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ τούτου, ἤδη καὶ αὖθις παρουσιάζεται τὸ ζήτημα εἰς τὸ μέσον, καὶ αἱ ἐνέργειαι κυοφοροῦνται ἐν Ἀμερικῇ. Ἐν Βοστώνῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν οἱ Μασόνοι δρασηριώς ἐργάζονται διὰ χρηματικῶν συνεισφορῶν, διαλέξεων καὶ ἄλλων μέσων πρὸς ποαγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἀλλὰ δυσκολία παρουσιάζεται, ἐὰν θὰ δυνηθῶσι νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Κυριάρχου Δυνάμεως, ἥτις τὴν ζητουμένην τοποθεσίαν θεωρεῖ ἱεράν.

ΕΙΣ μίαν ἀξιοσημείωτον συνέντευξιν, ποὺ ἔλαβεν ὁ Πὼλ Ζὲλ μὲ τὸν Ροντέν, συνέντευξιν συνυπογραφομένην ἀπὸ τὸν ἴδιον καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ μέγας γλύπτης ἀναπτύσσει τὴν αἰσθητικὴν τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, μὲ μίαν βαθυτάτην διείσδυσιν εἰς τὰ μυστήρια τῶν τεχνοτροπιῶν, ὁ Ἀνατὸλ Φρὰνς, ὁ ὁποῖος παρέτυχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐρχόμενος νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἀρχαίαν συλλογὴν τοῦ Ροντέν, ὁμιλεῖ μὲ τὰ ἑπόμενα ὡραῖα λόγια διὰ τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην.

— Πόσον οἱ Ἕλληνες ἀγαποῦσαν τὴν ζωήν, λέγει ἐμπρὸς εἰς ἕνα ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον. Τίποτε δὲν ἐνθυμίζει τὸν θάνατον εἰς τὴν ἐπιτυμβίαν αὐτὴν πέτραν. Ἡ πεθαμένη εὑρίσκεται ἀνάμεσα εἰς τοὺς ζωντανούς καὶ φαίνεται συμμεριζομένη τὴν ὕπαρξίν των. Μόνον ποὺ ἔγινεν ἀσθενεστέρα καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκρατηθῇ, πρέπει νὰ εἶναι καθισμένη. Εἶναι τοῦτο ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν νεκρῶν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἐπιτύμβια. Αἱ κνῆμαι των δὲν τοὺς κρατοῦν στερεὰ καὶ ἔχουν ἀνάγκην νὰ στηριχθοῦν ἐπάνω εἰς μίαν βακτηρίαν, νὰ ἀκουμβήσουν εἰς ἕνα τοῖχον ἢ συνηθέστερα νὰ καθίσουν. Ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη ἀκόμη λεπτομέρεια ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς νεκροὺς! Ἐνῷ τὰ ζωντανὰ πρόσωπα ποὺ τοὺς περικυκλόνουν, τοὺς κυττάζουν μὲ τρυφερότητα, οἱ ἴδιοι πλανοῦν τὰ βλέμματά των εἰς τὸ κενὸν καὶ δὲν τὰ προσηλόνουν ἐπάνω εἰς κανένα. Δὲν βλέπουν πλέον ἐκείνους, ποὺ τοὺς βλέπουν. Ἐξακολουθοῦν ἐν τούτοις νὰ ζοῦν ὡς πλάσματα ἀσθενῆ κοντὰ εἰς ἐκείνους ποὺ τοὺς λατρεύουν. Καὶ αὐτὴ ἡ ἡμιπαρουσία καὶ ἡ ἡμιαπομάκρυνσις εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς θλίψεως τὴν ὁποίαν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐνέπνεε κατὰ τοὺς ἀρχαίους, εἰς τοὺς νεκρούς.

ΕΙΣ τὴν συνέντευξιν αὐτὴν ὁ Ροντὲν ὁμιλεῖ ὡς ἐξῆς διὰ τὴν ἰδικήν του τέχνην, ὕστερ' ἀπὸ μίαν ἐπίσκεψιν τῶν γλυπτικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Λούβρου.

— Ἐὰν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ὁμιλήσω ὀλίγον δια τὸν ἑαυτόν μου, θὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι ἐταλαντεύθην καθ' ὅλην μου τὴν ζωὴν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων τάσεων τῆς γλυπτικῆς, μεταξὺ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Φειδίου καὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ὡρμήθην ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἀλλ' ὅταν ἐπεσκέφθην τὴν Ἰταλίαν, κατεκτήθην ἀπὸ τὸν μέγαν Φλωρεντῖνον διδάσκαλον, καὶ τὰ ἔργα μου ἐπηρεάσθησαν βεβαίως ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό. Ἔκτοτε καὶ ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐπέστρεψα εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Τὰ προσφιλῆ θέματα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ ἁγιότης τοῦ ἄγῶνος καὶ τῆς ὀδύνης ἔχουν ἐπιβλητικὸν μεγαλεῖον. Ἀλλὰ δὲν συμμερίζομαι τὴν περιφρόνησίν του πρὸς τὴν ζωήν. Ἡ ἐπιγεία ἐνέργεια, ὅσον ἀτελὴς καὶ ἂν εἶναι, πάντοτε ὅμως εἶναι ὡραία καὶ ἀγαθή. Ἂς ἀγαπήσωμεν τὴν ζωὴν ἀκριβῶς διὰ τὴν ἐνέργειαν, ποὺ εἰμποροῦμεν νἀναπτύξωμεν εἰς αὐτήν. Ἐγὼ τοὐλάχιστον προσπαθῶ νἀποδώσω ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον γαλήνιον τὸ ὅραμα τῆς ζωῆς. Τὸ καθῆκον μας εἶναι νὰ τείνωμεν πρὸς τὴν γαλήνην, ἀφοῦ πάντοτε θἀπομείνῃ μέσα μας ἀρκετὸν μέρος ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν ἀγωνίαν ἐμπρὸς εἰς τὸ μυστήριον.

Ο Christian Due, ἕνας φίλος τοῦ Ἴψεν, ὀγδοντάρης τώρα, διηγεῖται εἰς φυλλάδιον, ποὺ ἐξέδωκε τελευταίως, τὰς ἀναμνήσεις του διὰ τὴν νεότητα τοῦ Ἴψεν, ὁ ὁποῖος ὡς γνωστὸν ἦρχισε τὴν ζωήν του, ὡς βοηθὸς φαρμακείου. Δὲν ἔβγαινε ποτὲ ἔξω, λέγει. Ἀπὸ πολὺ νέος ἔτρεφε γενειάδα, ποὺ τὸν ἐγερνοῦσε πολύ. Τὰ μάτια του ὅμως εἶχαν μίαν λάμψιν, ποὺ δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ. Εἰς τὸ βλέμμα του ἐπροδίδετο ἡ ἀστραπὴ τῆς μεγαλοφυΐας. Εἶχεν ἕνα δωμάτιον εἰς τὸ βάθος τοῦ φαρμακείου, ἕνα δωμάτιον ὅπου κάθε βράδυ ἐμαζεύοντο μερικοὶ φίλοι του, εὑρίσκοντες ἔκτακτον εὐχαρίστησιν εἰς τὸ μοναδικὸν πνεῦμα τοῦ νέου αὐτοῦ. Τὴν νύκτα εἰργάζετο. Ἡ φυσικὴ καὶ διανοητικὴ ἀντοχή του ἦτο καταπληκτική. Ἐσχεδίαζε γελοιογραφίας καὶ τοπία μὲ πολλὴν χάριν. Ἐλάτρευε τὴν μουσικὴν ἀλλὰ δὲν εἰμποροῦσε νὰ τραγουδήσῃ, διότι δὲν εἶχε καθόλου αὐτί. . .

Η πριγκήπισσα Ματθίλδη τῆς Βαυαρίας, κόρη τοῦ διαδόχου Λουδοβίκου, ὑπανδρευθεῖσα τὸ 1900 μὲ τὸν πρίγκηπα Λουδοβίκον τοῦ Σὰξ-Κοβούργου, ἀπέθανεν εἰς τὸ Νταβὸς τῆς Ἑλβετίας, ἀπὸ βασανιστικὴν νόσον τὸ 1906. Ἡ ἄτυχὴς πριγκήπισσα ἀφῆκεν ἀνεκδότους στίχους, οἱ ὁποῖοι ἐξεδόθησαν τώρα, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ ὄνειρον καὶ ἡ Ζωή». Οἱ στίχοι αὐτοὶ ἐγράφησαν εἰς ὥρας εὐνοήτου μελαγχολίας. Ὑπὸ μορφὴν ἁπλῆν, καὶ χωρὶς καμίαν ἐκζήτησιν, αἰσθάνεται κανεὶς εἰς τὰ ποιήματα τῆς φθισικῆς πριγκηπίσσης τοὺς παλμοὺς μιᾶς εὐγενικῆς καρδίας. Καμία αἰσθηματολογία εἰς αὐτά, ἀλλὰ μία ἀληθινὴ ρητορικὴ τῆς καρδίας, μὲ κραυγὰς ἐκτάκτως σπαρακτικὰς ἑνὸς σπανίου τόνου. Ποτὲ ἴσως ἡ ἐρημία τῆς καρδίας, εἰς ἕνα βασιλικὸν περιβάλλον, δὲν ἔγινεν αἰσθητὴ μὲ ὅμοιον τρόπον. Σπάνιοι εἶναι ἐκεῖνοι ἢ ἐκεῖναι ποὺ εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου εἰμπόρεσαν νὰ εἰποῦν:

«Ὁ κόσμος μὲ γέλασε καὶ κάθε μέρα μοῦ εἶπε ἕνα ψέμα!»

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ Ἀθηναϊκὴ «Μανδολινάτα» εἰς τοὺς μουσικοὺς διεθνεῖς ἀγῶνας τῆς Κρεμόνας ἐπῆρε τὸ Μέγα βραβεῖον τῆς Τιμῆς, τρία πρῶτα βραβεῖα, καὶ τὸ μετάλλιον τῆς Βασιλίσσης. Τριάντα μουσικὰ σωματεῖα διαγωνίσθησαν.

«Κυριακὴ τοῦ λαοῦ» ὠνομάσθη ἕνας Σύλλογος ὁπού προχθὲς ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Κυπάρισσος Στέφανος μᾶς ἐκάλεσε εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἐνάρξεως τοῦ εὐγενικοῦ ἔργου: Πῶς νὰ διευθύνῃ καλύτερα ὑπὸ κάθε ἔποψιν, ὁ λαὸς τὴν Κυριακήν ἀργίαν.

Συνῆλθε ἡ ἐπιτροπὴ τῶν «Ἐλευθερίων» πρὸς κανονισμὸν τῶν κατὰ τοὺς πρώτους ἀγῶνας οἱ ὁποῖοι θὰ ἀρχίσουν ἔξω ἀπὸ τὰς Πάτρας, τὴν Κυριακὴν 27 Ἰουνίου.

ΜΙΚΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Δέαν. Καὶ *ναὶ* καὶ *ὄχι*, ἄρα *δὲν* θὰ δημοσιευθῇ.— *Α. Ν., ἐνταῦθα· Ἀστέριον, Ε. Α. Παρίσι· Β. Ε. Μυτιλήνην.* Οὔτε *ὄχι*, ἑπομένως οὔτε *ναί*, ἄρα καὶ αὐτὰ *δὲν* θὰ δημοσιευθοῦν.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σημ. *Εἰδικαὶ βιβλιοκρισίαι δημοσιεύονται διὰ τὰ βιβλία, τῶν ὁποίων δύο ἀντίτυπα στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα μας. Τῶν ἄλλων, ἁπλῶς ἀγγέλλεται ἡ ἔκδοσις.*

Γκαῖτε: Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις, δρᾶμα, μεταφραστὴς Κώσταντῖνος Χατζόπουλος. Τυβίγγη, τυπογρ. Ἑρρίκου Λάουππ τοῦ νεωτέρου, 1910, Δρ. 2.

Παιδικὲς Σελίδες (Γιὰ τὴν Πατρίδα — Ἡ καρδιὰ τῆς Βασιλοπούλας), Π. Σ. Δέλτα. Λονδῖνον, τυπογρ. Γ. Σ. Βελώνη.

Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, Οὐίλλιαμ Μίλλερ, μετάφρ. Σπυρ. Π. Λάμπρου. Ἀθῆναι, Ἑλλ. Ἐκδοτικὴ Ἑταιρεία, ἐκ τοῦ τυπογρ. «Ἑστία» Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη, τεῦχος Η′. Δρ. 1.

Ἐπιθεώρησις, δεκαπενθήμερον περιοδικόν, ἤρχισεν ἐκδιδόμενον ἐν Τραπεζοῦντι. Ἔτος Α′, τεῦχ. 1, Μάρτιος 1910. Διευθυντὴς Φίλων Κτενίδης, ἐκδόται Μιχαηλίδης καὶ Συμεωνίδης, ἐτησία συνδρομὴ φρ. χρ. 16.

Ἀργυροπούλεια, Ἰωάννου Ἀργυροπούλου λόγοι, πραγματεῖαι κτλ. μετ' εἰσαγωγῆς ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου. Ἀθῆναι, τυπογρ. Π. Δ. Σακελλαρίου, 1910.

Περὶ τὸν Θησαυρὸν τῶν Ἀντικυθήρων, Κωνστ. Ν. Ράδου. Ἀθῆναι, τυπογρ. «Πανελληνίου Κράτους», 1910, Δρ. 2.

Πόντος, μηνιαῖον περιοδικόν, ὄργανον τοῦ ἐν Μερζιφοῦντι ἑλληνικοῦ συλλόγου «Πόντος». Διευθυντὴς Ἰ. Στατηρόπουλος. Ἔτος Α′, τεῦχος 1, Μάρτιος, 1910. Τιμὴ φύλλου γρ. 2.

Μελέται Διπλωματικῆς Ἱστορίας, τεῦχος Α′, Δημ. Ι. Δ. Δρόσου δικηγόρου. Ἀθῆναι, 1910, τυπογρ. Ραφτάνη - Παπαγεωργίου, δρ. 2.

Στὸ Ἄλμπουρο, μυθιστόρημα, Κώστα Παρορίτη. Ἀθήνα, 1910, Δρ. 2.

Ἔμμετρα καὶ πεζά. (Ποιήματα, Διηγήματα, Μελέται, Δράματα), Τυμφρηστοῦ (Δ. Σ. Παπαδοπούλου), Κωνσταντινούπολις, 1910, τύποις Α. Κορομηλᾶ, γρ. 15.

Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις, ἑβδομαδιαία, ἤρχισεν ἐκδιδομένη ἐν Κων)πόλει. Διευθυντὴς Γ. Μπούσιος, ἰδιοκτήτης Γ. Θεοχαρείδης. Συνδρομὴ ἐτησία φρ. 12.50.

Ὁ Κοινωνισμός, ὄργανον τῶν νεοϊδεατῶν, ἑβδομαδιαῖον, ἤρχισεν ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις. Διευθυνταί: Πύρρος Γιαννόπουλος Ἠπειρώτης καὶ Ἀνδρ. Θ. Μάρκελλος. Τὸ φύλλον λεπτὰ 10.

Chantecler, pièce en 4 actes, en vers, Edmond Rostand. Paris, Eugène Fasquelle éditeur, 1910, prix 3 fr. 50.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

«Ἀθῆναι» — Ἡ πραγματικὴ οὐρὰ τοῦ κομήτου καὶ ὁ κόσμος ὠν ὑπαλλήλων ὑπὸ Ἠλία Κουμετάκη.